

# ISOÄITINÄ VÄKIVALLAN UHRIN RINNALLA

Isoäitien toimijuus tyttären perheen lähisuhdeväkivaltakriiseissä

Liisa Tervo  
Maisterintutkielma  
Sosiaalityö  
Yhteiskuntatieteiden ja  
filosofian laitos  
Humanistis-yhteiskuntatie-  
teellinen tiedekunta  
Jyväskylän yliopisto  
Kokkolan yliopistokeskus  
Chydenius  
Kevät 2020

## Tiivistelmä

### Isoäitinä väkivallan uhrin rinnalla

Liisa Tervo

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto/ Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: YTT Tuomo Kokkonen

Huhtikuu 2020

Sivumäärä: 79 sivua

---

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee isoäitien toimijuutta silloin, kun heidän aikuinen tyttärensä kokee lähisuhdeväkivaltaa. Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten isoäidit toimivat väkivaltakriisien yhteydessä, mitkä tekijät vaikuttavat isoäitien toimijuuteen sekä miten läheisen kokema väkivalta vaikuttaa isoäidin henkilökohtaiseen elämään.

Tutkimus on teoriaohjautunut ja kiinnittyy erityisesti toimijuuden, lähisuhdeväkivallan ja sukupuolentutkimuksen teoriakenttään. Toimijuutta tarkastellaan aineistosta ihmisten välisissä suhteissa tapahtuvana toimintana. Tutkielman aineisto koostuu kuu- den isoäidin kertomuksista lähisuhdeväkivaltaa kokevan aikuisen tyttären omaisena. Osa isoäideistä on haastateltu teemahaastattelussa, osa on kirjoittanut kokemukses- taan kirjoituspyynnön perusteella tekstin. Aineisto on analyysivaiheessa luokiteltu ja pelkistetty erilaisiksi teemoiksi, joita peilataan analyysissä aiempaan teorian tietoon.

Tutkimuksessa ilmeni, että isoäideillä on paljon tietoa väkivallasta aikuisen tyttärensä perheessä, ja osittain väkivallan uhka kohdistuu myös isoäiteihin. Isoäiti pyrkivät väkivaltatilanteissa toimimaan aikuisten tyttärensä rinnalla niin, että isoäitien toimi- juutta rajaa selvästi se, minkälaiseen toimijuuteen tytär antaa tilan ja luvan. Isoäitien toimijuus onkin hienovaraista, mutta toisaalta isoäidit pyrkivät tukemaan lastenlapsi- aan pitämällä yllä normaalia lapsiin kohdistuvaa hoivaa, minkä tulkitsen kannattele- vaksi ja turvallisuutta rakentavaksi toimijuudeksi. Isoäidit ovat myös osin varovaisia puuttumaan lastenlasten tilanteeseen tai käymään keskusteluja perheessä tapahtu- vasta väkivallasta lasten kanssa, jolloin toimijuus on pidättyvää. Isoäidit vetäytyvät toi- mijuudesta suhteessa väkivallan tekijään, ja pyrkivät ennen kaikkea toimimaan suh- teessa väkivallan kokijaan ja lapsenlapsiin. Isoäideillä voi olla vahvoja tunteita, kuten vihaa, väkivallan tekijää kohtaan, mutta he seuraavat kulttuurista normia pysyttäyty- mällä yleisesti hyväksytyissä toimintatavoissa, eivätkä tuo esiin provosoituvansa väki- vallan tekijän toiminnasta.

Isoäitien toimijuuteen tyttären kokeman väkivallan yhteydessä vaikuttaa väkivallan kesto ja se, onko isoäidillä itsellään taustalla esimerkiksi väkivaltaista parisuhdetta. Ne isoäidit, joiden läheisen kokema väkivalta on pitkäkestoista ja vakavaa sekä toisaalta isoäidit, joilla on ylisukupolvinen kokemus väkivallasta, näyttävät tarvitsevan omai- sina tiiviisti tukea. Tarpeellisena tukena isoäidit kokevat lähisuhdeväkivaltatyön am- mattilaisten keskusteluavun sekä vertaistuen. Tutkimuksen perusteella voidaankin to- deta, että lähisuhdeväkivalta vaikuttaa myös omaisten elämään monella tapaa, mikä tulisi ottaa huomioon myös palvelujärjestelmässä.

Avainsanat: lähisuhdeväkivalta, parisuhdeväkivalta, isoäidit, omaiset, väkivaltatyö

# Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Tutkimuskysymys	5
3. Lähisuhdeväkivalta käytännöissä ja tutkimuksessa	6
3.1. Lähisuhdeväkivallan määrittelyä	6
3.2. Lähisuhdeväkivallan aiempi tutkimus	10
4. Toimijuus, sukupuoli ja isoäitiys väkivallan kontekstissa	15
4.1. Sukupuoli ja toimijuus	15
4.2. Isoäiti osana perhettä	20
4.3. Isoäitiys ja lähisuhdeväkivalta	23
5. Tutkimuksen toteutus	27
5.1. Eettiset kysymykset	27
5.2. Aineisto	30
5.3. Tutkimusmenetelmä	33
6. Isoäidit tytärtensä tukena	36
6.1. Isoäitien tieto väkivallasta	36
6.2. "Minä olen tehnyt sen, mitä ne on sallineet minun tekevän"	42
7. Huoli isän toiminnan vaikutuksesta lapsenlapsiin	49
7.1. Arkea kannatteleva isoäitiys	49
7.2. Isoäidin pidättyvä toimijuus anoppina	54
8. Lähisuhdeväkivallan vaikutus isoäitien elämään	61
9. Yhteenveto	66
10. Pohdinta	71
Lähteet	74

# 1. Johdanto

*“Mummon punatiilisen omakotitalon seinien sisällä on meidän turvalinnake. Mummokin pelkää isää, mutta vaikka se on isää melkein päätä lyhyempi, laittaa se siitä huolimatta sille kamppoihin. Me pistetään ovet lukkoon ja ikkunoiden eteen rullaverhot, niin ettei isä pysty näkemään sisälle. Mummo alkaa kuoria perunoita ja porkkanoita ja hakata sipulia leikkuulaudalla pieneksi. Se nostaa silmälasit otsalle ja pyyhkii silmiään ja sanoo, että onpas vihainen sipuli. [...] Se rupeaa aina ensimmäiseksi puuhaamaan meille ruokaa, kun me tullaan tänne. Tai toiseksi, ensimmäiseksi se haluaa meitä.” (Vuori 2018, 15.)*

Näin kuvaa lapsikertoja isoäidin roolia perheen väkivaltatilanteen keskellä Katariina Vuoren (2018) romaanissa *Erään tapon tarina*, jonka Vuori kertoo perustuvan tosita-  
pahtumiin. Teoksessa isoäiti on väkivaltaa käyttävän isän, väkivaltaa kokevan äidin sekä sille altistuneen ja uhriksi joutuvan lapsen lisäksi merkittävä tekijä lähisuhdeväkivallan keskellä.

Isoäitiys on usein vanhemmalle mukavaa, positiivisten tunteiden sävyttämää aikaa, ja isoäiti voi olla lapsenlapsen elämässä se hahmo, joka hellii tarjoamalla herkkuja tai vie lasta taide-elämysten pariin. Isoäidit voivat kokea, että lastenlasten kanssa saa touhuta mukavia asioita, joihin heillä ei aiemmin omien lasten kanssa ole ollut aikaa tai mahdollisuutta, ja toisaalta isoäidin ei tarvitse yleensä kantaa lapsenlapsesta samaa vastuuta kuin vanhempien. (Eräsaari 2002, 13–14; Nätkin 2018, 155.)

Tässä tutkielmassa tarkastelen, millaista on isoäitiys, kun siihen kytkeytyy positiivisten tunteiden lisäksi huoli aikuisen lapsen perheessä tapahtuvasta lähisuhdeväkivallasta. Tutkin isoäitien toimintaa väkivaltakriiseissä sekä niiden jälkeen ja sitä, mikä vaikuttaa isoäitien toimijuuden tapoihin. Tutkimuksen kohteena ovat isoäidit, joiden aikuiset tyttäret ovat lähisuhdeväkivallan uhreja, ja tarkastelen isoäitejä osana perheen lähisuhdeväkivaltakriisiä, sillä myös omaiset hakevat tukea lähisuhdeväkivaltaan perheissä. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) tilastoraportin (40/2018, 13) mukaan lähisuhdeväkivallan suomalaisen auttavaan puhelimeen Nollalinjaan on soittanut vuonna 2017 väkivallan kohteena olevien uhrien jälkeen toiseksi eniten väkivaltaa kohdanneiden omaisia (noin yhdeksän prosenttia soittajista).

Tutkielmani aihe kumpuaa henkilökohtaisesta työhistoriastani. Olen ollut lyhyen aikaa töissä turvakodissa väkivaltaa kokeneiden ihmisten parissa, ja työn lomassa olen pohjinnut sitä roolia, joka joidenkin lapsiperheiden isoäideillä on perheen tukemisessa turvakotijaksolla. Olen havainnut, että omaiset saattavat toimia kriisissä tukena usealla tavalla: he auttavat muutossa, toimivat viestinviejinä osapuolten välillä tai hoitavat perheen lapsia, jotta väkivaltaa kokenut voi keskittyä kriisistä toipumiseen turvakotijakson aikana. Eron jälkeistä vainoa omaisten näkökulmasta kartoittaessaan Riitta Pohjoisvirta ja Katri Kaasinen (2017, 127–129) ovat mainitsemieni toimintatapojen lisäksi tunnistaneeet, että omaiset voivat esimerkiksi tarjota fyysistä turvaa eron jälkeisen vainon tilanteissa, hankkia tietoa vainoilmiöstä, avustaa uhria taloudellisesti tai toimia todistajina oikeudessa. Näitä muutamia huomioita lukuun ottamatta lähisuhdeväkivaltatyön kontekstissa omaisten roolia ei ole suomalaisessa tutkimuksessa tai sosiaalipalvelujärjestelmässä mainittavasti otettu huomioon.

Kiinnostava sosiaalipalveluiden järjestämiseen liittyvä kysymys on, millaista tukea omaiset tarvitsevat silloin, kun lähisuhdeväkivalta on osa heidän arkeaan. Tutkimuksessa lähisuhdeväkivaltaa on Suomessa tarkasteltu pääsääntöisesti väkivaltaa käyttävän, kokevan tai sille altistuneiden, kuten perheen lasten, näkökulmasta. Rajallisen aiemman tutkimuksen valossa voidaan kuitenkin todeta, että omaiset voivat olla jatkuvassa hälytystilassa valmiina auttamaan väkivallan uhria (Sandberg 2014, 7, 13) tai väkivallan uhka voi kohdistua myös omaisiin (Gair ym. 2019). Tutkielmani tekeekin lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden lähipiiriä näkyväksi. Tavoitteeni on tuottaa tietoa omaisten näkökulmasta lähisuhdeväkivaltakriisiin, jotta heidät voidaan ottaa aiempaa paremmin huomioon kriisin ratkaisuprosessissa, ja he voivat saada tarpeen mukaan enemmän tukea omien kokemustensa käsittelyyn.

Tutkielmaani ohjaa oletus, että lähisuhdeväkivallalla on vaikutusta ainakin osittain ydinperheen ulkopuolella elävien isoäitien elämään. Kuten useat muut lähisuhdeväkivallan tutkimukset (esim. Husso 2003; Notko 2011; Jäppinen 2015; Nikupeteri 2016), myös tämä tutkimus ottaa huomioon sukupuolen osana lähisuhdeväkivallan kokonaisuutta. Lähipiirin lähisuhdeväkivallan kuormittavuus ei katso ikää tai sukupuolta, mutta olen tutkielmassani päätenyt tarkastelemaan aihetta sukupuolen, äitiyden ja isoäitiyden kautta, rajatakseni aihetta yhteen näkökulmaan. Isoäidit voivat olla erityisiä omaisia perheen verkostoissa, sillä aiempi tutkimus ehdottaa, että isoäiti voi kokea

kantavansa esimerkiksi isoisää suurempaa vastuuta lapsenlapsen hyvinvoinnista (Sandberg 2014, 14).

Tutkielmani aineistona toimivat kuuden isoäidin kertomukset roolistaan lähisuhdeväkivallan kokijan omaisina. Kertomukset on kerätty eri puolilta Suomea. Toteutin aineistonkeruun lähisuhdeväkivaltatyön ammattilaisten tukemana niin, että isoäidille ja/tai hänen omaiselleen on tarjottu psykososiaalista tukea tilanteeseensa. Käytännössä etsin informantit kolmen eri turvakotiyhdistyksen kautta niin, että väkivaltatyön ammattilaiset jakoivat tutkimukseni tiedotetta asiakkailleen, jotka ottivat tämän jälkeen minuun yhteyttä tai antoivat turvakotiyhdistyksen työntekijälle luvan välittää omat yhteystietonsa minulle. Isoäidit tuottivat aineistoa joko kirjallisesti ohjaavien kysymysteni pohjalta tai haastatteluissa, jotka toteutin teemahaastatteluina.

Tutkielmassani isoäidit kertovat omasta näkökulmastaan perheissä esiintyvistä lähisuhdeväkivallasta ja omasta toiminnastaan näissä tilanteissa. Selvyyden vuoksi kirjoitan isoäideistä tarkoittaessani tutkittavia sekä tyttäristä tai välisukupolvesta (esim. Nätkin 2018), kun tarkoitan isoäitien aikuisia lapsia, joiden perheessä lähisuhdeväkivaltaa esiintyy. Lisäksi kirjoitan lapsenlapsista puhuessani niistä lapsista, jotka elävät perheissä, joissa lähisuhdeväkivaltaa on.

Aineiston analyysi on teoriaohjautunutta niin, että tarkastelen keräämääni aineistoa sisällönanalyysin avulla useista eri teoreettisista näkökulmista (Tuomi & Sarajarvi 2018, 104–107, 133). Tutkielmaani on koottu tietoa lähisuhdeväkivallasta ilmiönä sekä toimijuutta, sukupuolta ja isovanhemmuutta koskevaa tai hyödyntävää tutkimusta. Keskeisenä näkökulmana analyysissäni on toimijuuden kysymys. Ajattelen, että ihmisen toimijuus on suhteessa toisaalta siihen sosiaaliseen ympäristöön, jossa ihminen elää sekä toisaalta niihin rooleihin, joita esimerkiksi sukupuolittuneet toimintatavat asettavat. Toimijuuteen liittyy myös kysymys siitä, miten ihminen käsittää oikean tai väärän toiminnan ja esimerkiksi pyrkii estämään väärää toimintaa. (Ojala ym. 2009; Hydén 2016; Virkki 2004.)

Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna lähisuhdeväkivalta on ihmisoikeuskysymys. Suomi on sitoutunut Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevaan yleissopimukseen (niin kutsuttu Istanbulin so-

pimus), joka on ensimmäinen nimenomaan tämän tyyppistä väkivaltaa koskeva sopimus. Istanbulin sopimuksessa lähisuhdeväkivaltaa käsitellään rakenteellisena ja sukupuolittuneena ongelmana. (Lidman 2015, 50–51.) Sopimuksesta huolimatta ongelmaan ei ole puututtu Nousiaisen ja Pentikäisen (2017, 58–67) mukaan Suomessa lainsäädännön tasolla riittävällä tavalla, mikä tekee lähisuhdeväkivallasta yhteiskunnallisen kysymyksen. Tutkielmallani onkin muutokseen pyrkivä tavoite, sillä pyrin tuottamaan tietoa lähisuhdeväkivallan vaikutuksista omaisten elämään, jotta ilmiötä voidaan tarkastella aiempaa monipuolisemmin ja laajemmin.

Tutkimusaiheeni kytkeytyy usealla tavalla sosiaalityön käytäntöihin. Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on 1.12.2019 lähtien ollut voimassa säädös (190/2019 9 c §), jonka myötä tuomioistuin voi vahvistaa lapselle oikeuden tavata hänelle erityisen läheistä henkilöä, mikä voi koskea myös lapsen kasvattamiseen vanhemman lailla osallistunutta isovanhempaa (LaVM12/2018, 15). Näin myös lainsäädännön tasolla otetaan kantaa siihen, miten merkityksellisiä ihmissuhteita lapsella voi olla biologisen ydinperheen ulkopuolella. Laajentunut käsitys perheestä vaikuttaa myös sosiaalityöhön, ja siksi on tärkeää ymmärtää ydinperheen ulkopuolisia perhesuhteita entistä syvällisemmin.

## 2. Tutkimuskysymys

Tutkielmani keskeisenä kysymyksenä on, mitä perheessä tapahtuva väkivalta tekee isoäitiydelle. Tarkemmin eritellen tarkastelen, millaisia tapoja toimia syntyy, kun isoäiti on tietoinen aikuisen lapsensa kokemasta väkivallasta ja mikä isoäidin toimijuuteen vaikuttaa kriisin keskellä tai sen jälkeen. Lisäksi kysyn, mitä omaisen kokema väkivalta merkitsee isoäidin omalle elämälle ja mahdolliselle tuen tarpeelle. Näihin kysymyksiin vastaan tarkastelemalla isoäitien toimijuutta suhteessa sukupuolen, lähisuhdeväkivallan ja isovanhemmuuden tutkimuksen teoreettiseen ymmärrykseen. Keskeiseksi tutkielmassani nousee se, millä tavoin isoäidit toimivat suhteessa väkivalta-konfliktin eri osapuoliin eli väkivallan kokijaan, tekijään ja väkivallalle altistuneisiin. Aineistonani on kuuden isoäidin kertomukset väkivallan kokijan omaisena elämisestä, mikä antaa minulle mahdollisuuden keskittyä erityisesti äidinäidin näkökulmaan.

Olen päätenyt pohtimaan isoäitien kokemuksia ja roolia lapsiperheiden väkivaltatilanteissa toimijuuden näkökulmasta siksi, että lähisuhdeväkivallalla ja toimijuudella on jo aiemmassa tutkimuksessa mielenkiintoisia risteyksiä. Tutkimuksessa on todettu, että lähisuhdeväkivaltaa kokeva ihminen kohtaa odotuksia aktiivisesta toimijuudesta, joihin ei välttämättä voi vastata. Parisuhdeväkivallan uhrin odotetaan pyrkivän irrottautumaan väkivaltaisesta puolisosta, vaikkei se ole aina kriisitilanteessa mahdollista (Jäppinen 2015, 215–220; Husso 2003, 182–183). Lähisuhdeväkivallan liepeillä eläviltä omaisilta ei toimijuutta välttämättä vaadita, mutta heillä voi olla kokemus halustauttaa ja tukea tilanteessa (Sandberg 2014).

Kuten Timonen ja Doyle (2012, 161) ovat huomauttaneet, isovanhemmuuteen liittyvässä toimijuudessa on useita erilaisia näkökulmia, joita ei ole tutkittu eikä ymmärretty. Ajattelen, että yksi näistä näkökulmista liittyy lähisuhdeväkivaltaan ja omaisen rooliin väkivaltakriiseissä. Isovanhemmuuden (tai isoäitiyden) toiminnan mahdollisuudet tulevat näkyviin pohdittaessa, miten isoäidin mahdollinen halu auttaa oman lapsen perhettä yhdistyy tarpeeseen antaa perheelle tilaa rakentaa omanlaisensa elämä. Samantyyppistä näkökulmaa isovanhemmuuteen on tutkinut myös Linn Sandberg (2014), mutta hänen näkökulmansa lähisuhdeväkivaltaan on ollut isovanhemman ja lapsenlapsen välisen suhteen tarkastelu, kun taas omassa tutkielmassani pyrin tarkastelemaan lapsiperhettä kokonaisuutena.



### 3. Lähisuhdeväkivalta käytännöissä ja tutkimuksessa

Lähisuhdeväkivalta on monimutkainen sosiaalinen ongelma, jota on tutkittu useista eri näkökulmista. Seuraavassa avaan lähisuhdeväkivaltaa ilmiönä, minkä jälkeen käyn läpi lähisuhdeväkivallasta tehtyä kotimaista sekä oman tutkielmani kannalta merkityksellistä kansainvälistä tutkimusta.

#### 3.1. Lähisuhdeväkivallan määrittelyä

Väkivalta on arvolatautunut sana, joka merkitsee väärää ja paheksuttavaa toimintaa. Tämän takia jonkin teon sanoittaminen väkivallaksi kiinnittää sen osaksi epätoivottavaa, kohdetta haavoittavaa tapaa toimia. (Ronkainen 2017, 19.) Lähisuhdeväkivallan käsitteen määrittely ei aina ole helppoa, ja esimerkiksi henkisen väkivallan määrittelyminen yksiselitteisesti voi olla mahdotonta (Notko 2011, 104). Väkivallan uhrin tai alan ammattilaisenkin voi olla vaikea määrittää monitulkintaista ja ristiriitaista eron jälkeistä vainoa väkivallaksi (Nikupeteri 2016, 20), ja toisaalta on huomattava, että väärin tekojen määrittely riippuu kontekstista, sillä käsitykset oikeasta ja väärästä teosta vaihtelevat eri aikoina ja eri kulttuureissa (Lidman 2015, 179). Lähisuhdeväkivallan määrittelemistä voi vaikeuttaa myös se, kuten Daviesin (2019, 482, 489) tutkimus ehdottaa, että väkivallan kokija voi käsittää tietyn toiminnan vääräksi ja väkivaltaiseksi, mutta toisaalta hyväksyä sen omassa elämässään parisuhteen osana. Täten käsitys siitä, mitä toiselle ihmiselle saa tehdä voi poiketa siitä, mitä ihminen omalla kohdallaan hyväksyy.

Lähisuhdeväkivalta on väkivaltaa ihmisen läheisimmissä suhteissa, ja sitä tapahtuu usein parisuhteessa (Lidman 2015, 57). Naisten kokemia parisuhdeväkivaltaa tutkineen Piispan (2008) mukaan väkivaltaa voi luonnehtia lyhyenä osana parisuhteen historiaa tai toisaalta jatkuvana, piinaavana toimintana. Parisuhdeväkivallan lyhyt historia sijoittuu usein nuoren aikuisen naisen elämänvaiheeseen, kuten nuorten äitien tai opiskelijoiden elämään (emt., 113–114). Huomattavaa on, että tällaisissa väkivaltaisissa parisuhteissa väkivallan tekijä ei pyri rajoittamaan puolison sosiaalista elämää toisin kuin pidempään kestäneessä, sosiaalisia suhteita rajoittavassa väkivallassa (emt., 114). Piispa (emt., 114–118) määrittelee lyhyen väkivallan historian rinnalle

*parisuhdeterrorismin*<sup>1</sup> ja *henkisen piinan* kaltaisia väkivallan muotoja, joissa oleellista on muun muassa se, että väkivaltaa tekevä puoliso rajoittaa ja kontrolloi uhrin sosiaalista elämää estämällä esimerkiksi sukulaisten tapaamisen. Parisuhdeterrorismissa väkivalta voi olla (vakavaa) fyysistä väkivaltaa, minkä lisäksi se voi näyttäytyä puolison manipulointina niin, että väkivallan tekijä uhkaa satuttaa itseään tai tuhota perheen omaisuutta saadakseen puolisonsa toimimaan haluamallaan tavalla. Henkisen piinan tyyppisessä väkivallassa fyysistä väkivaltaa ei (enää) ole, vaan fyysinen väkivalta on ajan myötä muuttanut muotoaan erilaisiksi kontrollin muodoiksi. (Piispa 2008, 114–118.) Näiden parisuhdeväkivallan muotojen lisäksi Piispa (emt., 119–120) on tunnistanut naisten parisuhdeväkivallan kokemisen muotona väkivallan, joka on tapahtunut parisuhteen menneisyydessä, mutta on jo loppunut.

Kaikki lähisuhdeväkivalta ei sijoitu parisuhteeseen, vaan lähisuhdeväkivaltaa tapahtuu esimerkiksi miniän ja anopin välillä (ks. laajemmin Notko 2011, 112–128). Naisten tekemää väkivaltaa tutkinut Lattu (2016, 84–86) on todennut, että äidit kertovat kohdistavansa väkivaltaa lapsein kodin seinien sisäpuolella, ja väkivalta on tällöin esimerkiksi lapsen läpsimistä, lyömistä ja tukistamista. Lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa selitetään vanhemman väsymyksellä tai väkivallan kuulumisena kasvatuskäytäntöihin (emt., 121–133). Lapset kokevat lisäksi seksuaalista tai fyysistä väkivaltaa, joka liittyy esimerkiksi hengellisen väkivallan käyttöön lapsen lähiyhteisössä (Hurtig 2013).

Konkreettisesti lähisuhdeväkivalta mielletään usein fyysisenä väkivaltana, mikä tarkoittaa tönimistä, lyöntejä, potkuja, kuristamista ja muuta toisen ihmisen fyysistä loukkaamista. Lähisuhdeväkivalta ilmenee myös ja ennen kaikkea henkisenä väkivaltana. Tällöin väkivaltaa on esimerkiksi toistuva vähättely, eristäminen sosiaalisesti tai sanallinen loukkaaminen. (Ronkainen 2017, 23–27; Piispa 2008; Ojuri 2004, 19–22; Lidman 2015, 28.) Emotionaalisella väkivallalla tarkoitetaan sitä, että väkivallantekijä vääristää väkivallan kokijan tunnesiteitä, kun taas henkinen väkivalta vääristää ihmisen kokemusta itsestään ja muuttaa hänen käsitystään siitä, mikä on todellista (Ronkainen 2017, 24). Läheinen voi pyrkiä satuttamaan toista myös käyttämällä taloudellista väkivaltaa, jolloin väkivallan tekijä vahingoittaa uhria esimerkiksi rajoittamalla tämän

---

<sup>1</sup> Tutkimuksessa näkyy käytettävän myös sanaa “parisuhdeterrori” samassa merkityksessä (ks. esim. Lattu 2016).

työssäkäyntiä, kontrolloimalla tämän rahankäyttöä tai käyttämällä läheistään taloudellisesti hyväksi (Kaittila 2017, 74).

Lähisuhteissa tehdään myös seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa, kuten raiskauksia tai seksuaaliseen tekoon pakottamista (Nyqvist 2008, 151–159). Seksuaalisuutta loukkaavaan väkivaltaan ei aina liity fyysistä väkivaltaa, minkä vuoksi erityisesti lapsiuhrien voi olla vaikea mieltää toimintaa väkivallaksi (Hurtig 2013, 164–177). Nyqvist (2008, 132) toteaa, että seksuaalistuneeseen väkivaltaan kuuluu seksiin pakottamisen lisäksi parisuhteessa puolison käyttäytymisen ja pukeutumisen kontrollointia. Seksuaalistunut väkivalta voi parisuhteessa näyttäytyä niin, että tekijä oikeuttaa käyttämänsä fyysisen väkivallan esimerkiksi epäilyllä puolison seksuaalisesta uskottomuudesta tai pahoinpitelee puolison, jos tämä ei ole halukas seksiin tekijän toivomalla tavalla (emt. 140–145).

Lähisuhdeväkivalta voi jatkua parisuhteen päättymisen jälkeen eron jälkeisenä vainona. Vaino voi näyttäytyä hyvin monenlaisina tekoina, joiden tarkoitus on heikentää vainon uhrin hyvinvointia, ja sen seuraukset uhrille ovat samantyyppisiä kuin pakottava ja kontrolloiva lähisuhdeväkivalta, jossa tekijä käyttää fyysistä ja henkistä väkivaltaa (Nikupeteri 2016, 51). Eron jälkeiseen vainoon voi liittyä myös lähipiirin houkuttelemisen vainon apukäsiksi, jolloin omaiset keräävät tietämättään tai vainon tiedostaen tietoa uhrin elämästä vainoajalle, minkä vuoksi uhri voi joutua suojautumaan eristäytymällä sosiaalisesti (Nikupeteri 2016, 53; Nikupeteri & Laitinen 2013, 35). Toisaalta eron jälkeinen vaino voi kohdistua varsinaisen uhrin lisäksi myös hänen sukulaisiinsa, ystäviinsä tai lapsiinsa, ja uhri voi joutua pohtimaan, miten suojata läheisiä vainolta (Nikupeteri & Laitinen 2013, 33–34).

Lähisuhdeväkivaltaa on luonnehdittu sykliseksi ja ajan myötä raaistuvaksi toiminnaksi, joka normalisoituu läheiseen suhteeseen (Husso 2003, 81–82). Lähisuhdeväkivallasta irtautuminen on pitkä prosessi, jossa väkivaltaa kokenut voi myös kokea irtautumista estäviä tunteita, kuten halua jäädä väkivaltaiseen suhteeseen tai tarvetta auttaa väkivaltaa käyttävää läheistä (emt., 223). Notko (emt., 211–213) toteaa, että läheisissä suhteissa vahingoittumisessa keskeistä on ambivalenssin tunne sekä väkivallan kokijan tarve toisaalta tavalliseen elämään, mutta toisaalta väkivaltaisesta tilanteesta irtautumisen vaikeus. Keskeistä lähisuhdeväkivallasta irtaantumisessa onkin väkivallan uhrin elämänpiirin laajentaminen, mikä voi alkaa esimerkiksi niin, että väkivaltaa

kokenut kertoo tapahtuneesta jollekulle ulkopuoliselle, kuten sukulaiselle (Husso 2003, 243, 252–254).

Lähisuhdeväkivalta voi merkitä erityisesti parisuhdeväkivallan kohdalla muiden sosiaalisten suhteiden katoamista, sillä väkivallan tekijä voi pitkäkestoisesti rajoittaa uhrin sosiaalisia suhteita (Piispa 2008; Husso 2003, 221, 268–270; Nikupeteri 2016, 56). Husson (2003, 73) mukaan väkivallan kokemisen merkitys sosiaalisille suhteille liittyy myös häpeään, sillä häpeä väkivallan tekijän käytöksestä ja toisaalta omasta väkivallan kohteeksi joutumisesta saa uhrin eristäytymään muista ihmisistä. Täten häpeän ja väkivallasta vaikenemisen kierre saa sosiaaliset verkostot katoamaan uhrin ympäriltä (Husso 2003, 268–270).

Lidman (2015, 193–194) esittää, että lähisuhdeväkivallan rinnalla kulkee kunniaan liittyvän väkivallan ilmiö, jota esiintyy erityisesti sellaisissa sosiaalisesti tiiviissä yhteisöissä, joissa on voimakkaasti eriytyneet sukupuoliroolit. Kunniaan liittyvällä väkivallalla tarkoitetaan läheiseen ihmiseen kohdistuvaa väkivaltaa, joka perustuu yhteisön tai suvun aiheuttamaan sosiaaliseen paineeseen käyttää väkivaltaa uhria kohtaan, koska uhrin koetaan vahingoittavan perheen tai suvun kunniaa (Lidman 2015, 201). Lidman (emt., 52) näkee tärkeänä huomauttaa, että vaikka kunniaan liittyvä väkivalta usein yhdistyy islaminuskoon, ei (islamin) uskonto ole väkivallan syy, vaan uskonnon tulkitseminen tiettyjen kulttuuristen käsitysten kautta voi kannustaa hyväksymään kunniaan liittyvän väkivallan. Kulttuuriset ja rakenteista johtuvat syyt väkivallan käytössä onkin helpompi havaita itselleen vieraassa kulttuurissa (emt., 69–70). Yksi esimerkki yhteisön hyväksymästä kunniaan liittyvästä väkivallan perinteestä on tyttöjen sukuelinten leikkaaminen tai silpominen tytön kunniallisuuden varmistamiseksi (emt., 239–254). Lidman (2015, 201) toteaa, että yhteisön painostuksella tai käsityksellä yhteisön odotuksista voi olla yhteys myös muuhun lähisuhdeväkivaltaan, mutta tällöin väkivallalla konfliktinratkaisukeinona ei ole laajempaa kannatusta esimerkiksi perheen piirissä.

Sen lisäksi, että lähisuhdeväkivaltaa voidaan määritellä monella tavalla, se voidaan myös nimetä tutkimuksessa useilla eri tavoilla: Lähisuhdeväkivallan lisäksi ilmiöstä käytetään tutkimuksessa esimerkiksi parisuhdeväkivallan ja perheväkivallan käsitteitä (ks. esim. Keskinen 2005). Englanninkielinen tutkimuskirjallisuus käyttää useimmiten käsitteitä *domestic violence*, *family violence* tai *interpersonal violence* (ks. esim.

Sandberg 2014; Gair ym. 2019; Husso ym. 2017), mutta myös *intimate partner violence* -käsitettä, joka viittaa parisuhdeväkivaltaan (ks. esim. Åkerlund 2019; Hydén 2016). Kaikki käsitteet painottavat ilmiön tarkastelussa hieman eri puolia. Käytän omassa tutkielmassani nykyisin yleisimmin käytössä olevaa lähisuhdeväkivallan käsitettä, koska se kuvaa ilmiötä mielestäni parhaiten. Lähisuhdeväkivallan käsite ei määritä väkivaltaa pelkästään parisuhteissa tapahtuvaksi, vaan väkivalta voi kytkeytyä kulttuurisista syistä myös esimerkiksi anopin ja miniän välille (Fernandez 1997; Notko 2011).

### 3.2. Lähisuhdeväkivallan aiempi tutkimus

Tutkielmani aihe asettuu lähisuhdeväkivallan tutkimuksen kenttään, ja yhteistä lähisuhdeväkivaltatutkimukselle on yleisesti sukupuoleen kytkeytyvä näkökulma. Lähisuhdeväkivaltaa on nähty tärkeänä tarkastella sukupuolinäkökulmasta siksi, että lähisuhdeväkivallan yhteydessä sukupuoli on osa sekä vallan epätasapainoa että auttamisen käytäntöjä (Nyqvist 2004). Sukupuolen ottaminen huomioon jättää kuitenkin myös jotain piiloon: harvassa tutkimuksessa esiin nousee esimerkiksi ei-heteroseksuaalisen parisuhteen lähisuhdeväkivalta (ks. Lattu 2016, 166; vrt. Everhart & Hunnicutt 2013), koska aineiston keruussa heteroseksuaalisten suhteiden näkökulma on niin yleinen.

Suomessa lähisuhdeväkivaltaa on tutkittu useiden eri käsitteiden valossa, ja lähisuhdeväkivallan tutkimus määrittelee monipuolisesti sitä, miten lähisuhdeväkivalta poikkeaa muusta (yksilöiden välisestä) väkivallasta. Marianne Notko (2011) tarkastelee väitöskirjassaan vahingoittumisen kokemusta erilaisissa naisten läheisissä perhesuhteissa. Notko (emt., 211–213) hahmottelee vahingoittumisen kokemusta suhteessa kaikkiin ihmisen suhteisiin ja toteaa, että vahingoittuminen yhdessä ihmissuhteessa vaikuttaa myös ihmisen muihin suhteisiin, minkä vuoksi oleellista tarkastella perhesuhteita laajana kokonaisuutena. Marita Husso (2003) on tutkinut lähisuhdeväkivaltaa sukupuolittuneena ilmiönä ja purkanut jakoa henkisen ja fyysisen väkivallan välillä tarkastelemalla väkivaltaa suhteessa ruumiillisuuteen (emt., 47). Husso (2003) on eritellyt tutkimuksessaan muun muassa sitä, miten kiinnipitävä väkivaltainen parisuhde on sekä väkivallan uhrin häpeän ja heikkouden tunteita. Keskeistä Husson (2003, 50–54) tarkastelussa ovat erilaiset erot ja järjestykset, kuten sukupuolijärjestykset tai yksilön sisällä olevat erot tai ristiriidat, jotka Husso liittää myös häpeän tunteisiin ja väkivallan

salailuun. Ajattelen, että oman tutkielmani kannalta on oleellista ymmärtää, miten väkivalta toiminnan kontekstina liittyy sukupuolijärjestysten ja ristiriitaisten tunteiden, kuten häpeän ja väkivallan kieltämisen, yhteyteen, minkä vuoksi Husson väitöstutkimus avaa omaan tutkielmaani tärkeitä näkökulmia.

Aiemmassa tutkimuksessa on syvennetty laajasti käsitystä erilaisista lähisuhdeväkivaltaan liittyvistä käsitteistä: Minna Piispa (2008) on tutkinut parisuhdeväkivaltaa ja määritellyt esimerkiksi parisuhdeterrorismin käsitettä tilanteissa, joissa nainen kokee väkivaltaa. Anna Nikupeteri (2016) on tutkinut naisten kokemaa eron jälkeisestä vainoa, ja Nikupeteri on tutkimuksessa havainnut vainon tunnistamisen vaikeuden. Taloudellista väkivaltaa sekä parisuhteen rahakonflikteja tutkinut Anniina Kaittila (2017) taas päätyi tutkimuksessaan siihen, ettei taloudellista väkivaltaa tulisi nähdä pelkästään osana parisuhteiden konflikteja, vaan omana väkivallan muotonaan, jolla voi olla yhteys myös muuhun lähisuhdeväkivaltaan (emt., 76). Minna Nikunen (2005) on tutkinut suomalaisen median uutisointia itsemurhan ja perhesurman yhdistelmistä. Nikunen (emt., 232–234, 247–251) toteaa muun muassa, että omat vanhempansa surmaavan miehen kuva mediassa on erilainen suhteessa muihin surmaitsemurhan tekneisiin: aikuinen poika, joka surmaa omat vanhempansa näyttäytyy syrjäytyneenä, kun taas oman perheensä surmaava mies näyttäytyy usein hyvin ”tavallisena miehenä”.

Suvi Keskisen (2005) väitöskirjassa käy ilmi ristiriita siinä, miten lähisuhdeväkivaltaa tulkitaan ja siihen reagoidaan. Keskisen (emt., 157–165, 174–180, 201–220, 231–239) mukaan lähisuhdeväkivaltaa työssään käsittelevät ammattilaiset voivat tulkita perheessä tapahtuvaa väkivaltaa vuorovaikutusongelmana, jolloin väkivaltaa ei itsessään käsitellä ja se voi ajan saatossa raaistua. Toisaalta väkivalta voidaan kohdata ihmisoikeusongelmana (ja *naisiin kohdistuvana väkivaltana*) sekä uhrin traumatisoitumista ymmärtäen, jolloin uhria tavataan yksin ja tekijää vastuutetaan väkivallasta (emt.). Saman näkökulmaeron voi havaita myös tutkimuksessa, vaikkakin suurin osa lähisuhdeväkivallan tutkimuksesta painottuu tulkitsemaan väkivaltaa ihmisoikeuskysymyksenä (ks. esim. Nousiainen & Pentikäinen 2017). Aune Flinck (2006) on tutkinut hoitotieteen väitöksessään parisuhdeväkivaltaa naisen ja miehen kokemana. Flinck (emt., 120–127) on kritisoinut parisuhdeväkivallan käsittelemistä tutkimuksessa ihmisoikeus- ja rikosoikeudellisena kysymyksenä sen sijaan, että sitä käsiteltäisiin perheen

vuorovaikutukseen liittyvänä ongelmana, jolloin perhettä tarkasteltaisiin enemmän kokonaisuutena.

Oman tutkielmani kannalta on keskeistä, että väkivaltatutkimuksessa on tarkasteltu toimijuuden kysymyksiä, kun tutkimukset ovat käsitelleet esimerkiksi sitä, mitä keinoja erityisesti väkivallan kokijalla tai uhrilla on tilanteessaan. Auli Ojuri (2004) on tutkinut sukupuolinäkökulmasta naisten selviytymistä ja elämänkulkua parisuhdeväkivaltakokemusten jälkeen päätyen siihen, että väkivaltaisesta parisuhteesta selviytyminen on pitkä prosessi, jossa irtautuminen väkivallan tekijästä sekä ulkopuolinen apu ovat merkittävä tuki selviytymisen kannalta. Maija Jäppinen (2015) on tutkinut lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toimijuutta auttamistyön kontekstissa Venäjällä ja päätenyt siihen, että väkivallan uhreilta odotetaan vahvaa toimijuutta auttamisjärjestelmässä, jotta he irtautuisivat väkivaltaisesta suhteesta. Toimijuuden näkökulmaa voidaan tarkastella myös väkivallan tekijän kohdalla. Emmi Lattu (2016) on tutkinut naisten tekemää väkivaltaa toimijuuden näkökulmasta eritellen erilaisia väkivallan muotoja ja konteksteja sekä väkivaltaisesta käyttäytymisestä irtautumisen mahdollisuuksia. Lähisuhdeväkivaltaa tekevien miesten näkökulmaa taas on Suomessa tutkinut erityisesti Leo Nyqvist (esim. 2008), joka tarkastelee tutkimuksessaan esimerkiksi miehen uhrin asemaa ja sitä, miten parisuhdeväkivaltaa käyttäneet miehet tulkitsevat väkivallan johtuneen muun muassa puolison provosoivasta käytöksestä (emt., 146–151).

Väkivallan kokijan tai sitä tehneiden näkökulman lisäksi tutkimus on tarkastellut myös väkivaltaa kokeneiden tai väkivallalle altistuneiden lasten tilannetta. Merja Laitinen (2004) on väitöskirjassaan tarkastellut lapsena seksuaalista väkivaltaa kokeneiden ihmisten elämää. Johanna Hurtig (2013) on tutkinut uskonnollista väkivaltaa lähisuhdeväkivaltana erityisesti lapsiuhrien näkökulmasta, ja tutkimuksessa on noussut esiin kollektiivisuuden merkitys lapsiin kohdistuvassa väkivallassa, joka Hurtigin tutkimuksessa kiinnittyy vanhoillislestadiolaiseen yhteisöön ja sen reaktioihin. Lapsen näkökulmasta häneen kohdistunut seksuaalinen väkivalta yhdistyy vanhoillislestadiolaiseen anteeksiannon perinteeseen, jolloin yhteisö voi odottaa, että asian käsittelyn jälkeen väkivallasta ei enää keskustella (Hurtig 2013, 229–238).

Yhteisön lisäksi väkivaltaisen kulttuurin ylläpitoa on selitetty esimerkiksi maskuliinilla toimintamalleilla (Jokinen 2017), mutta Juha Holma ja Leo Nyqvist (2017) ovat

todenneet, että väkivaltailmiöön puututaan Suomessa yleensä yksilöiden tasolla, ei yhteiskunnallisessa kontekstissa: väkivaltaa käyttävien miesten kanssa työskennellään pääsääntöisesti samassa yhteydessä kuin väkivaltaa kokeneiden ja sille altistuneiden, jolloin keskiössä on yksilöiden muutos väkivallattomiksi, ei yhteiskunnallisten käytäntöiden muuttuminen (Holma & Nyqvist 2017). Väkivallan rakenteellista puolta on kuitenkin Suomessa tutkittu erityisesti, kun Satu Lidman (2015) on analysoinut lähisuhdeväkivallan kulttuurihistoriaa sekä väkivaltakulttuurin juuria.

Aiemmassa tutkimuksessa silmiinpistävää on, kuinka laajasti lähisuhdeväkivaltaa on tutkittu (heteroseksuaalisen) parisuhteen ja väkivallan kokijan näkökulmista ilman, että väkivaltaa ilmiönä olisi tarkasteltu laajemmin useampia ihmisiä koskettavana kriisinä. Erilaisia väitöstutkimuksia ja tieteellisiä artikkeleita luettuani olen huomannut, että lähisuhdeväkivaltaa käsittelevässä tutkimuksessa isovanhemmat tai muut perheen omaiset voivat olla jollain tapaa läsnä, mutta itse analyysissa ei oteta huomioon heidän rooliaan. Esimerkiksi vanhempien eron jälkeistä vainoa sekä lasten toimijuutta tutkineet Merja Laitinen, Anna Nikupeteri ja Johanna Hurtig (2018, 32) kirjoittavat myös isovanhemmat näkyviin, kun artikkelin raportoinnissa lapsi kertoo, että

*“Varmaan [pappa ja mummo] pelkäs meidän puolesta tosi paljon. Et pappahan oli tosi monia öitä mejän luona tai me oltiin siellä.”*

Lapsenlapsen kertomuksessa “pappa ja mummo” ovat siis läsnä, konkreettisesti paikalla ja esiintyvät merkkinä lapsen tunnistamasta huolesta, mutta tulkitsen, että tutkijat eivät ole ottaneet heitä mukaan analyysiinsa osana lähisuhdeväkivallan problematiikkaa ja siihen liittyvinä toimijoina. Suomalaisen väkivaltatutkimuksen piirissä isovanhempien suhdetta lähisuhdeväkivaltaa kokeviin tai tehneisiin aikuisiin lapsiin tai lapsenlapsiin ei olekaan tutkittu. Suomessa Ensi- ja turvakotien liitto on julkaissut varsinaisen tutkimuskirjallisuuden ulkopuolella oppaan eron jälkeisestä vainosta, ja oppaan yhdessä osiossa käsitellään omaisen näkökulmaa eron jälkeiseen vainoon (Pohjoisvirta & Kaasinen 2017).

Kansainvälisesti on löydettävissä vähän tutkimusta, jossa isovanhempien roolia perheissä tapahtuvaan lähisuhdeväkivaltaan on tarkasteltu. Tärkeimpiä keskustelukumppaneita omassa tutkielmassani ovat Linn Sandbergin (2014; 2016) tutkimusartikkelit, joissa tarkastellaan ruotsalaisten aineistojen valossa isovanhempien ja osin erillisesti



isoäitien roolia niissä tilanteissa, joissa heidän lapsenlapsensa ovat altistuneet väkival-  
lalle perheessään. Tutkimuksen perusteella perheessä tapahtuva väkivalta näyttää  
muuttavan isovanhemmuuden tapoja, vaikka toisaalta myös yleisillä isovanhemmuu-  
den rooleilla on merkitystä siinä, miten isovanhemmat toimivat (Sandberg 2014).  
Sandberg (2016) on todennut, että isovanhemmat voivat pyrkiä aktiivisesti vaikutta-  
maan lapsenlastensa tilanteeseen, ja toisaalta he voivat pyrkiä jättäytymään kriisin ul-  
kopuolelle turvatakseen suhteensa lapsenlapsiin.

Margareta Hydén (2016) on tarkastellut erään perheväkivaltatapauksen pohjalta sitä,  
miten perheyhteisö ja lähipiiri reagoi väkivaltaan. Isovanhempien roolia lähisuhdevä-  
kivallasta selviytymisessä on tarkasteltu myös lasten näkökulmasta. Lucas Gottzén ja  
Linn Sandberg (2017) ovat analysoineet lasten kokemuksia isovanhempiensa luo-  
masta turvallisesta ilmapiiristä lähisuhdeväkivallan keskellä. Myös Nina Åkerlund  
(2019) on tutkinut lasten kokemusta isovanhempien toiminnasta perheväkivaltatilan-  
teissa. Åkerlundin (emt.) mukaan isovanhemmilla voi olla sekä positiivisia että lapsen  
kannalta negatiivisia tapoja reagoida perheen väkivaltatilanteeseen, ja lapsenlapset  
voivat toivoa, että isovanhemmat puuttuisivat väkivaltaan omalla toiminnallaan. Susan  
Gair, Ines Zuchowski, Rosamund Thorpe, Debbie Henderson ja Lyn Munns (2019) ovat  
tarkastelleet isovanhempien roolia lapsenlasten sijaishuoltajina perheväkivallan kon-  
tektissa Australiassa (erityisesti aboriginaalien keskuudessa) ja todenneet, että iso-  
vanhempiin voi kohdistua suuri lähisuhdeväkivallan vaara sijaishuoltoon siirtymisen  
jälkeen.

Isovanhemmuuden ja lapsenlasten suhteen muuttuminen onkin kiinnostusta herättä-  
nyt näkökulma lähisuhdeväkivaltatutkimuksessa kansainvälisesti, mutta sen sijaan  
tutkimuksessa ei merkittävästi tarkastella sitä, miten isovanhemmat toimivat aikuis-  
ten lastensa vanhempina. Täten oma näkökulmani isoäitien ja koko perheen (mukaan  
lukien välisukupolvi ja lapsenlapset) suhteen muutoksista lähisuhdeväkivaltakrii-  
seissä on toistaiseksi tutkimaton.

## 4. Toimijuus, sukupuoli ja isoäitiys väkivallan kontekstissa

Tämä tutkielma asettuu useiden eri teoriakenttien risteyskohtiin: olen kiinnostunut tarkastelemaan isoäitejä toimijuuden ja sukupuolen näkökulmasta osana laajempaa perhettä ja toisaalta lähisuhdeväkivaltaa isoäitiyden näkökulmasta. Lähisuhdeväkivallan teoriaa haarukoin aiemmassa alaluvussa (luku 3.1.), ja toimijuutta, isovanhemmuutta ja sukupuolta tarkastelen seuraavassa aloittaen sukupuolen teoriasta. Teoreettiset näkökulmani asettuvat sekä lähisuhdeväkivallan tutkimuksen että laajemmin sosiaalityön tutkimuksen kenttään, ja useiden aiempien lähisuhdeväkivaltaa tutkineiden tavoin näkökulmani kiinnittyy feministisen tutkimuksen piiriin.

### 4.1. Sukupuoli ja toimijuus

Aineistoni rajautuu naisten, isoäitien, kokemuksiin väkivaltatilanteista, joten jo aineistoni on sukupuolittunutta itsessään, minkä lisäksi lähisuhdeväkivalta ilmiönä on sukupuolittunutta ja sukupuolistunutta (Ronkainen 2017, 29–32). Lähisuhdeväkivaltaa on mielekästä tutkia sukupuoli huomioon ottaen, kuten useat tutkijat ovat tehneet, ja tässä tutkielmassa käyttämäni tutkimuskirjallisuus sitoutuukin huomioimaan sukupuolen väkivallan yhtenä, ratkaisevana osana (ks. Husso 2003, 41).

Ronkainen (2017, 29–32) esittää, että väkivaltaa voi prosessina tutkia *sukupuolistuneena* ilmiönä, kun taas *sukupuolittunut väkivalta* on lopputulema, jossa väkivallalla esimerkiksi tehdään eroa miesten ja naisten välille. Sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen näkökulmasta olennaista ei ole selittää väkivaltaa sukupuolella, vaan pohtia, miten eri osapuolet voivat toimia tilanteessa sukupuolen ja muun sosiaalisen todellisuuden huomioon ottaen (Ronkainen 2017, 35). Lisäksi sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksessa pyritään intersektionaalisesti ottamaan huomioon myös muut ihmisen toimintaan vaikuttavat tekijät, kuten ikä tai seksuaalinen suuntautuminen (Keskinen 2010, 245; Everhart & Hunnicutt 2013; Husso ym. 2017).

Sukupuolta voidaan problematisoida useilla eri tavoilla, eikä biologisella sukupuolella ole olennaista merkitystä tarkasteltaessa lähisuhdeväkivaltaa. Sen sijaan, kuten Husso (2003, 52) toteaa, väkivalta kiinnittyy enemmänkin yhteiskunnallisiin, sukupuolittuneisiin asenteisiin ja valtaan sekä niiden vaikutuksiin väkivaltaa käyttävien ja kokenei-

den elämässä. Kyse on siitä, millaisia rooleja yhteiskunnassa naisille ja miehille asetetaan ja millaisessa suhteessa nämä roolit ovat toisiinsa, kuten Nikupeteri (2016, 47–48) asiaa pohtii. Väkivallan tutkimuksen näkökulmasta ei ole olennaista todeta, että tietty sukupuoli käyttää väkivaltaa toista enemmän lähisuhteissa, vaan ennemminkin tarkastellaan sitä, millaisissa tilanteissa, miksi ja miten väkivaltaa käytetään (Keskinen 2010, 243–244). Yleisesti feminiinisyyteen liittyvät toimintatavat, kuten hoiva, eivät ohjaa toimimaan väkivaltaisesti, kun taas maskuliinisuuteen liitetyt piirteet, kuten voimankäyttö ja aktiivinen toiminta, voivat olla osa väkivaltaista käytöstä (Ronkainen 2017, 20). Sukupuolten rooleilla ja sillä, mikä on sallittua miehelle tai naiselle esimerkiksi suhteessa väkivaltaan, on historialliset juurensa (Lidman 2015, 60). Lidmanin (2015, 61) mukaan naisten aggressio on vuosisatojen ajan liitetty erityisesti epärationaaliseen, emotionaaliseen ja ”hysteriseen” käytökseen tai siihen on voitu suhtautua huvittuneesti.

Sukupuoli vaikuttaa niihin tapoihin, joilla tutkielmaani haastatellut isovanhemmat toimivat nimenomaan isoäiteinä. Ero isoisan ja isoäidin toiminnassa näyttäytyy esimerkiksi Sandbergin (2014, 14) aineistossa niin, että tutkimukseen osallistuvat puhuvat runsaasti isoäitien vastuusta lapsenlasten vaikeissa elämäntilanteissa, mutta isoisille ei aseteta samanlaista vastuuta lasten hyvinvoinnista. Isoäidit näyttävätkin ottavan enemmän vastuuta läheisistä suhteista esimerkiksi silloin, kun välisukupolvi eroaa (Timonen & Doyle 2012). Nämä sukupuolistuneet tavat eivät liity ainoastaan isovanhemmukseen, vaan perheiden tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että heteroperheessä vanhemmilla näyttää olevan sukupuolen mukaan eriytynyt tapa olla lasten kanssa: perheissä lapset usein yhdistävät äidin arkisiin askareisiin tai yhdessäoloon, kun taas isät yhdistetään useammin sellaisiin tilanteisiin, joissa lapsi irrottautuu arjesta, kuten liikuntahetkiin tai ulkona syömiseen (Jokinen & Mikats 2018, 63).

Sukupuoli vaikuttaa ihmisten tapoihin toimia. Hanna Ojala, Tarja Palmu ja Jaana Ojala (2009, 26–27) määrittelevät, että toimijuus ja sukupuoli ovat kytköksissä toisiinsa muun muassa niin, että sukupuoli määrittelee niitä odotuksia, joita naisille ja miehille lähtökohtaisesti asetetaan. Toisaalta sukupuoli määrittelee myös niitä mahdollisuuksia, joita ihmisellä on käytössään tai mitä ihminen itse ajattelee olevan mahdollista omassa toiminnassaan (emt.). Toiminta voikin määrittyä sukupuolen mukaan esimer-

kiksi niin, että tietty isovanhempi opettaa lasta leipomaan ja toinen sahaamaan. Toisaalta ihmiset voivat myös tietoisesti toimia totuttuja tapoja vastaan, ja sukupuolen lisäksi myös ihmisen oma kokemushistoria vaikuttaa siihen, miten ihminen toimii (Ojala ym. 2009, 21–22). Toimijuus onkin vahvasti suhteisiin liittyvää niin, että sosiaaliset suhteet määrittävät sitä, miten ihminen toimii (emt., 26–27).

Lähisuhdeväkivallan tutkimuksessa toimijuuden käsite mahdollistaa sen, että ihmisen toimintaa voidaan tarkastella suhteessa toiminnan mahdollisuuksiin tai rajoituksiin, eikä esimerkiksi siihen, kuinka onnistunutta tai epäonnistunutta ihmisen toiminta on suhteessa joihinkin ideaaleina pidettyihin toimintatapoihin (ks. Kupari & Tuomaala 2015, 162–163). Helena Kupari ja Salome Tuomaala (2015, 164–165) esittävät, että muutoksen mahdollisuus on sisällä vallan ja toimijuuden vastavuoroisissa järjestelmissä, ja valtarakenteet konkretisoituvat käytännöissä, joista toimijat ovat vastuussa. Oman tutkielmani näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että isoäitien toimijuus perheen lähisuhdeväkivaltatilanteissa on riippuvainen siitä valtarakenteesta, jossa väkivaltaa tapahtuu, mutta toisaalta isoäideillä voi olla myös mahdollisuus omalla toiminnallaan muuttaa valtarakennetta. Toimijuudessa voi ajan saatossa tapahtua muutoksia esimerkiksi niin, että isovanhemmat voivat aluksi haluta olla tiivis osa lastenlasten elämää, mutta myöhemmin rajata heitä pois ja keskittyä omaan (työ)elämäänsä tai harrastuksiin (Timonen & Doyle 2012, 174).

Väkivaltatilanteissa haluttu tapa toimia ei aina ole mahdollinen esimerkiksi siksi, että toimintatapa on vaarallinen tai väkivalta tuottaa häpeän tunteita. Väkivallan yhteydessä ihmisellä voi olla passiiviseltakin vaikuttavaa toimintaa, joka voidaan tulkita tietämisenä ja toimimisena. (Ks. Laitinen ym. 2018, 27.) Tutkimuksellisesti ajattelenkin, että toimijuus on laajempi käsite, jolla voidaan eritellä isoäitien käyttämiä keinoja puhua tai toimia (ks. myös Lattu 2016, 38–39). Toimijuus ei siis tarkoita välttämättä aktiivista toimintaa ja tekemistä, kuten väkivaltatutkimus on osoittanut: Laitinen ja muut (2018) erittelevät lasten toimijuutta suhteessa eron jälkeiseen vainoon *vetäytyvän ja mukautuvan* toimijuuden, *häilyvän* toimijuuden, *tukevan ja rakentavan* toimijuuden, *vastuullisen ja arvioivan* toimijuuden sekä *muutosta etsivän kriittisen* toimijuuden rooleina. Lapset, joiden toiminnassa tunnistetaan vetäytyvän tai mukautuvan toimijuuden tapoja, ovat pienimpiä lapsia, joille eron jälkeinen vaino tuo emotionaalisen taakan

niin, että lapsi kokee turvattomuuden ilmapiirin, mutta mukautuu toiminnassaan siihen ja voi määritellä väkivallan tavalliseksi osaksi elämäänsä (Laitinen ym. 2018, 32, 34). Häilyvällä toimijuudella Laitinen ja muut (emt., 35–37) kuvaavat eri-ikäisten lasten toimintaa, jossa väkivallan tekijä, vainoaja on ”hyvä vanhempi”, mutta toisaalta toimii väärin ja lapselle pelottavalla tavalla. Tällöin pelko väkivallasta ja sen tuoma turvattomuus rajaa lapsen toimintaan niin, ettei hän välttämättä voi kertoa väkivallasta kodin ulkopuolella (emt.). Tukeva tai rakentava toimijuus näyttäytyy niin, että kouluikäiset ja sitä vanhemmat lapset pyrkivät aktiivisesti pitämään huolta ja rakentamaan turvallisuutta toiminnallaan (emt., 38–40), kun taas vastuullinen ja arvioiva toimijuus tulee esiin, kun lapsi toiminnallaan haastaa aikuista tai pyrkii esimerkiksi omalla läsnäolollaan suojaamaan väkivallan kokijaa väkivallalta. Tämä voi asettaa myös lapsen väkivallan kohteeksi. (emt., 41.) Muutosta etsivä ja kriittinen tietävä toimijuus näyttäytyy vanhimmilla lapsilla, jotka ovat tietoisia omista oikeuksistaan sekä vainosta ja väkivallasta ilmiönä, jolloin lapsella voi syntyä halu myös vaikuttaa yhteiskunnallisesti (emt., 44–46). Oleellista näissä eri toimijuuden rooleissa on se, mitä lapsi tietää ja miten sitä reflektoi, sillä tutkimuksessa on tunnistettu, että lasten tietämisen luonne vaikuttaa heidän toimijuuteensa (emt., 31).

Omaan vanhempaan kohdistuva väkivalta asettaa siis lapsia hyvin erilaisiin toimijuusrooleihin riippuen muun muassa heidän iästään. Kupari ja Tuomaala (2015, 180) huomauttavat, että toimijuus liittyy aina tiettyyn tilanteeseen, ihmisen positioon, sillä toimijuus kiinnittyy sosiaalisiin rakenteisiin, joissa elämme. Tällöin voidaan ajatella, että isoäitiys on erityistä nimenomaan suhteessa siihen, millainen isoäidin lapsenlapsen tai välisukupolven elämäntilanne on. Myös Tuija Virkki (2004, 18–19) esittää, että toimijuus on sosiaalisesti muodostunutta niin, että toimijuutta koskeva ajattelu tulee mahdolliseksi sosiaalisten suhteiden maailmassa. Virkki nimittää tällaista toimijuutta *suhteelliseksi toimijuudeksi*, jossa kyse on sekä ihmisten välisissä suhteissa tapahtuvasta toiminnasta että vallan kysymyksistä (emt., 18–21; myös Lattu 2016, 44). Lisäksi toimijuudella on yhteys tunteisiin, joita ihminen kokee (Virkki 2004, 40–70). Isovanhemmuuteen liittyykin monenlaisia tunteita, erityisesti huolta vaikeissa tilanteissa (Nätkin 2018).

Margareta Hydén (2016) on tutkinut sosiaalisen verkoston reaktioita lähisuhdeväkivaltaan. Hydén (emt.) määrittelee lähisuhdeväkivallan liepeillä elävien ihmisten toimintaa *reaktiomahdollisuuden (response space)*<sup>2</sup> käsitteellä, mikä merkitsee sitä kulttuurisesti, tunteiden välityksellä sekä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa määriteltyä tilaa, jossa väkivaltaan voidaan vastata yleisesti hyväksyttävällä tavalla. Hydén, Gadd ja Wade (2016, 4) määrittelevät *reaktion (response)* kattamaan sekä läheisverkoston että esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden toimintatavat, kun nämä kohtaavat lähisuhdeväkivaltaa. Käsite koskee yksilön puhetta ja käyttäytymistä, kuten väkivallan vastustamista tai passiivista toimintaa, mutta yhtä lailla valtion toimintaa suhteessa lähisuhdeväkivaltaan (emt.).

Hydén (2016, 84) esittää, että reaktiota väkivaltaiseen tekoon ei niinkään määritä itse väkivaltainen teko, vaan ennemmin normit, joiden mukaan ihmiset elävät ja joihin vaikuttaa esimerkiksi toimijan sukupuoli tai suhde väkivallan kokijaan. Nähdäkseni Hydénin käsite *reaktioista* lähenee myös Virkin (2004) käyttämää *suhteellisen toimijuuden* käsitettä, koska sillä kuvataan toimintaa nimenomaan osana ihmisten välisiä suhteita sekä kiinnitetään siihen myös tunteiden merkitys toiminnalle. Myös Sandberg (2016) käyttää samaa *reaktion* käsitettä todeten, että reaktio on mielekkäämpi tapa kuvata isovanhempien tapoja toimia väkivaltatilanteissa kuin esimerkiksi sana ”tuki”, sillä Sandbergin tutkimuksessa isovanhempien reaktio tai toiminta voi olla muutakin kuin positiiviseksi miellettyä tukea väkivaltaa kokevalle perheelle (emt., 99).

Hydénin (2016, 85–86) mukaan normien merkitystä väkivaltatilanteissa voidaan tarkastella esimerkiksi vertaamalla lapsen ja aikuisen reaktioita, kun perheen alkoholia käyttäneiden vanhempien/aikuisten välillä on molemminpuolista väkivaltaa. Lapselle kaikki perheessä tapahtunut väkivalta näyttäytyy vakavana, ja lapset pitävät aikuisten humalatilaa pelottavana asiana. Sen sijaan aikuisten näkökulmasta alkoholin humalahakuinen käyttö ei aiheuta reaktioita, eikä vanhempien molemminpuolinen väkivalta välttämättä ole yhtä vakavaa kuin miehen naista kohtaan käyttämä, yksipuolinen väkivalta. (emt.) Koska puolison pahoinpiteleminen on yleisen normin mukaan tuomittavaa toimintaa, voivat sosiaalisen verkoston jäsenet pyrkiä kontrolloimaan väkivaltaa

---

<sup>2</sup> Olen tutkielmassani suomentanut itse vapaasti Hydénin (2016) käyttämät *response* ja *response space* -käsitteet *reaktioksi* ja *reaktiomahdollisuudeksi*, koska en ole löytänyt samaan käsitteeseen viittaavaa suomennosta muusta kirjallisuudesta.

esimerkiksi katkaisemalla suhteensa väkivallan tekijään tai kannustamalla parisuhdeväkivaltaa kokenutta eroon tekijästä (Hydén 2016, 94), kun taas molemminpuoliseen väkivaltaan voidaan reagoida lievemmin tai jopa nauramalla naisen tekemälle väkivalalle (emt., 85). Täten sillä, mitä väkivaltaa kokevan perheen omaiset ajattelevat oikeana tai vääränä käytöksenä, on merkitystä väkivaltaan reagoinnissa.

Kaiken kaikkiaan se, minkä väkivaltaa kokevan perheen omaiset ajattelevat oikeana, vääränä tai ylipäättään mahdollisena käytöksenä, rajoittaa väkivaltaan reagoinnin tapoja (Hydén 2016). Yksi toimintaan vaikuttava normi on sukupuoli, ja sukupuolistunut toimintatapa tulee esiin esimerkiksi siinä, miten ihminen toimii vanhempana tai isovanhempana (Timonen & Doyle 2012; Ojala ym. 2009). Toimijuudella tai reaktiolla lähisuhdeväkivaltaan tuotetaan niitä tapoja, miten ympäristössä ollaan, minkä vuoksi toimijuus ei aina ole aktiivista, vaan esimerkiksi perheen tilanteen seuraamista tai häilyvää toimijuutta (Laitinen ym. 2018).

## 4.2. Isoäiti osana perhettä

Tutkielmani sijoittuu perheisiin, ja käsitän perheen tässä yhteydessä hyvin laajasti niin, että perhe on niin kutsuttua ydinperhettä laajempi yksikkö, jolloin myös isovanhemmilla voi olla merkittävä rooli perheessä. Tutkimuksessa isovanhemmuuden on kuvattu tuovan nautintoa lastenlasten kanssa touhuamisesta ja heidän hellimisestään ilman, että lapsista on vanhempien tavoin vastuussa. Tiiviinä isovanhemman ja lapsenlapsen suhde voi olla luottamuksellinen ja läheinen. (Eräsaari 2002, 13–15.) Isovanhempien sukupolvi voi nykyisin olla hyvin toimintakykyistä ja pystyä myös ottamaan vastuuta lastenlasten elämästä, mutta toisaalta iän vuoksi esimerkiksi teini-ikäisten kasvattaminen voi tuntua isovanhemmille liialliselta vastuulta (Nätkin 2018, 150, 158). Kriisissä isovanhemmat voivat tuoda lapsen elämään jatkuvuutta ja turvaa esimerkiksi hoitaessaan lapsia lyhyitä tai pidempiä aikoja – jopa sijaisvanhempina kiireellisen sijoituksen tai huostaanoton yhteydessä (Rotkirch & Fågel 2010, 43–44; Eräsaari 2002, 18; Nätkin 2018, 157–158; Timonen & Doyle 2012, 166). Kaikki isovanhemmat eivät kuitenkaan pysty tai halua kantaa vastuuta lastenlapsista aktiivisesti tai ovat kylästyneet lastenhoitoon. Osa isovanhemmista toivoo, että lastenlasten kanssa voi

tehdä ainoastaan mukavia asioita, eikä haluakaan kantaa vastuuta lapsen hyvinvoinnista laajemmin. (Timonen & Doyle 2012, 173–174.)

Vanessa May, Jennifer Mason ja Lynda Clarke (2012) esittävät, että isovanhemmuuteen liittyy paradoksi siitä, että toisaalta isovanhempien oletetaan pysyvän tarpeeksi kaukana välisukupolven ja lastenlasten elämästä, mutta toisaalta heidän odotetaan vahvasti “olevan läsnä” perheen elämässä. Isovanhemmat voivat kokea, että heidän on oltava “hyviä vanhempia” omille lapsilleen antamalla välisukupolvelle tilaa toimia itsenäisesti, mutta toisaalta heidän on tuettava koko perhettä tarpeen mukaan (emt., 139, 142). May ja muut (emt. 144–145) ehdottavat, että isovanhemmat pyrkivät täten olemaan sekä vanhempia että isovanhempia samanaikaisesti, jolloin oman aikuisen lapsen elämään ei haluta puuttua, mutta isovanhempina ollaan huolestuneita lapsenlapsista (myös Nätkin 2018). Suomalaisessa kulttuurissa isovanhempien onkin pohdittava, voivatko he “tuppautua” lapsiperheen elämään (Rotkirch & Fågel 2010, 40–41).

Ritva Nätkin (2018) on esittänyt, että isovanhemmuus näyttäytyy huolena lapsenlapsista. Isovanhemmuuteen liittyvät huolet voivat liittyä katkenneisiin suhteisiin eri sukupolvien välillä, isovanhemman omiin tarpeettomuuden tunteisiin tai huoleen lastenlasten hyvinvoinnista. Lähisuhdeväkivallan näkökulmasta erityisesti lapsen hyvinvointiin liittyvä huoli on olennaista. Nätkinin (emt., 154) mukaan lapsen hyvinvointiin liittyvä isovanhempien huoli syntyy esimerkiksi lapsenlapsen vanhempien erotessa tai vanhempien mielenterveys- ja/tai päihdeongelman yhteydessä, jolloin ollaan aidosti huolissaan vanhempien kyvystä huolehtia lapsista (myös Rotkirch & Fågel 2010, 37–38). Toisaalta eri sukupolvilla voi myös olla erilainen käsitys siitä, miten lapsia tulisi kasvattaa tai mikä on hyväksyttävää, ja täten esimerkiksi aikuisen lapsen vaihtuvat parisuhteet aiheuttavat isovanhemmille huolta (Nätkin 2018, 151–152, 158–159). Isoäidin huoli voi liittyä lapsen kasvuolosuhteisiin ja siihen, kasvaako lapsenlapsesta “kunnon kansalainen”. Siihen, millaista isovanhemmuus on, vaikuttaa suhde omaan aikuisen lapseen sekä oman lapsen kasvatuksen historia niin, että omien lasten aikuistumisen negatiiviset kokemukset halutaan toisinaan hyvittää tai korvata satsaamalla lapsenlapsiin. Puuttuminen oman aikuisen lapsen perheen elämään voidaan tehdä joko välisukupolven kautta tai suoraan lapsenlapseseen vaikuttamalla. Jos aktiivista yhteyttä omaan aikuisen lapseen ei ole, lapsenlapseseen voidaan pitää yhteyttä myös tämän toisen vanhemman kautta. (Nätkin 2018, 155–158.)



Lähisuhdeväkivalta perheessä vanhempien välillä voi johtaa myös eroon. Eron jälkeen vanhemmat haluavat usein tukea lapsen sukulaisuussuhteita entisen puolison sukulaisiin, ja suhteita ylläpidetään esimerkiksi lasten syntymäpäivien yhteydessä (Castrén 2009, 97–98, 103–104). Virpi Timonen ja Martha Doyle (2012) ovat tarkastelleet isovanhempien rooleja välisukupolven avioeron jälkeen ja huomanneet, että eri isovanhempien mahdollisuuksissa toimia isovanhempina on eroja. Eron jälkeen heteroperheen isän vanhemmat näyttävät joutuvan etsimään enemmän mahdollisuuksia lapsenlasten elämässä oloon, koska välisukupolven toiminnalla on suuri merkitys siihen, miten isovanhemmat osallistuvat lapsenlasten elämään (Timonen & Doyle 2012, 176). Timosen ja Doylen (2012, 169) mukaan isänpuoleiset isovanhemmat joutuvat usein aktiivisesti pitämään yhteyttä poikansa entiseen puolisoon varmistaakseen, että heillä on yhteys lapsenlapsiin, mikäli äiti on lasten lähivanhempi. Tällainen yhteydenpito voi kriisitilanteessa tai sen jälkeen vaatia sovitteluvuotta ja itsehillintää sekä sosiaalisesti mukautuvaa käytöstä oman lapsen entistä puolisoa kohtaan (Timonen & Doyle 2012, 170–171, 175).

Sukupuolella on merkitystä siinä, miten isovanhemmuus toteutuu. Perhetutkimuksessa on todettu, että erityisesti aikuiset tyttäret ja isoäidit pitävät tiiviisti yhteyttä keskenään, minkä vuoksi äidinpuolen isovanhemmilla on tiiviimpi yhteys lapsenlapsiin, ja lapsi saa tukea isovanhemmilta välisukupolven kautta (Timonen & Arber 2012, 10; Nätkin 2018, 160–161; Rotkirch & Fågel 2010, 45–46). Timosen ja Doylen (2012, 175) mukaan juuri isoäidit olivat välisukupolvessa tapahtuvan eron jälkeen toimijoita suhteessa lapsenlapsiin, ja isoäidit tekivät emotionaalista ja käytännöllistä työtä neuvotellessaan mahdollisuudesta olla osana lapsenlapsen elämää tai toisaalta rajata liialliseksi koettua lapsenlapsen hoitoa pois elämästään. Isoisät myötäilivät isoäitien toimintatapoja ja tarpeita (emt.).

Eron jälkeisissä tilanteissa isovanhemmat eivät jää passiivisina odottamaan, mitä tuleman pitää, vaan he voivat toimia aktiivisesti lapsenlasten tapaamisten ja hyvinvoinnin puolesta, eikä välisukupolvi pelkästään määrää, millainen yhteys lapsenlapsiin on (Timonen & Doyle 2012, 170–171, 177). Vaikka konfliktitilanteissa etävanhemman vanhemmat voivat jäädä paitsioon lapsenlasten elämästä, voivat isovanhemmat myös itse päättää olla yhteydessä lapsenlapsen, mutta eivät esimerkiksi päihdeongelmaiseen

omaan lapseensa (Timonen & Doyle 2012, 171–172, 175–176). Toisaalta isovanhempien mahdollisuus tavata lapsenlasta voi päättyä, mikäli lapsen lähivanhempana toimiva huoltaja ei halua toisen vanhemman tapaavan lasta isovanhempien luona ja siksi lopettaa myös lapsen ja isovanhemman tapaamiset (emt., 171–172).

Ajattelen, että tämän tutkielman kannalta on tärkeää huomata, että isovanhemmuus on kokonaisuudessaan sukupuolittunutta toimintaa: isänpuoleisten isovanhempien rooli voi näyttäytyä esimerkiksi kriisitilanteessa hyvin erilaisena kuin äidinpuoleisten isovanhempien, kuten Timonen ja Doyle (2012) esittävät. Tämä voi vaatia isovanhemmilta myös mukautuvuutta ero- tai kriisitilanteessa. Isovanhemmat voivat toimia aktiivisesti lapsenlapsen hyväksi, mutta toisaalta heidän odotetaan myös antavan tilaa välisukupolven perheelle itsenäiseen elämään (May ym. 2012).

### 4.3. Isoäitiys ja lähisuhdeväkivalta

Notko (2011, 45) näkee tärkeänä tarkastella ydinperheen ulkopuolisia suhteita liittyen lähisuhdeväkivaltailmiöön, koska perhesuhteissa on mahdollista nähdä laajasti sekä vallankäytön että lojaaliuden piirteitä. Lähisuhdeväkivaltaa kokevan sekä omaisten suhde ei kuitenkaan ole aina mahdollinen, koska lähisuhdeväkivalta ilmiönä tuottaa häpeää ja rajaa myös sosiaalisia suhteita niin, että aina väkivaltaa kokenut ei pidä yhteyttä esimerkiksi omiin vanhempiinsa (esim. Husso 2003, 253–254, 261, 270). Omaisten rooli voi siis näyttäytyä tärkeänä, mutta toisaalta on pidettävä mielessä, että väkivaltaa kokeneelle ihmisellä ei aina ole mahdollisuutta pitää yllä suhteita perheen ulkopuolelle.

Aiempi tutkimus (Sandberg 2014; 2016; Gair ym. 2019) esittää, että perheessä tapahtuva lähisuhdeväkivalta voi muuttaa isovanhemmuuden tapoja eri tavoin. Sandbergin (2014, 6–7) mukaan isovanhemmuus voi kriisitilanteessa näyttäytyä käytännöllisenä, taloudellisenä tai henkisenä tukena, ja isovanhemmat voivat kokea tärkeäksi perheessä läsnä olemisen, joka muutoinkin liittyy vahvana normina isovanhemmuuteen (May ym. 2012). Lisäksi isovanhemmat voivat fyysisellä läsnäolollaan pyrkiä estämään väkivaltatilanteita (Sandberg 2014, 8), ja he voivat näin olla osa laajempaa sosiaalista verkostoa, joka pyrkii vähentämään tai estämään lähisuhdeväkivaltaa (Hydén 2016).

Isovanhemmillä on myös voimattomuuden ja keinottomuuden tunteita lähisuhdeväkivaltailmiön edessä (Sandberg 2014, 12–13).

Isovanhemmat näyttävät aiemman tutkimuksen perusteella joutuvan pohtimaan sitä, suojaako heidän toimintansa lapsenlapsia vai pahentaako puuttuminen tilannetta tai mitä tilanteeseen puuttumisesta seuraa (Sandberg 2016, 103; Gair ym. 2019). Isovanhempien toimintaan vaikuttaa myös se, että he voivat pelätä suhteen lapsenlapsiin katkeavan osittain tai kokonaan, mikäli he puuttuvat liiaksi perheen asioihin (Sandberg 2016, 105, 108). Väkivallantekijän kritisointi voi vaarantaa suhteen lapsenlapsiin, jos parisuhdeväkivaltatilanteissa väkivallan kokija päättääkin palata yhteen tekijän kanssa (Sandberg 2014, 9–10). Sandbergin (2016, 102, 107) mukaan isoäitien on erityisen vaikea ottaa kantaa läheisen perheessä tapahtuvaan väkivaltaan, kun väkivaltaa käyttää oma aikuinen lapsi, sillä omat kiintymyksen tunteet voivat estää väkivaltaisten tekojen tuomitsemisen. Gair ja muut (2019) toteavat, että aikuisen lapsen perheessä tapahtuvaan väkivaltaan puuttuminen on epätodennäköisempää, mikäli isovanhemmat eivät luota viranomaisiin. Toisaalta väkivalta voi kohdistua isovanhempiin, jotka ajavat lapsenlasten oikeutta turvalliseen lapsuuteen, ja isovanhemmat voivat jäädä suojattomiksi sekä ilman tukea näissä tilanteissa (emt.).

Lähisuhdeväkivalta on ylisukupolvinen ilmiö, joka voi olla osa isovanhempien omaa perhehistoriaa ja välisukupolvi, jolla aikuisena on oma perhe, on voinut altistua väkivallalle jo lapsuudessaan (Widom & Wilson 2015). Riveran ja Finchamin (2015, 35, 38) mukaan väkivalta siirtyy ylisukupolvisesti lapsuudenperheestä erityisesti silloin, kun lapsen kohdistuu laajasti erilaista väkivaltaa tai hän altistuu erityisesti vanhempien väliselle vakavalle henkiseen väkivallalle lapsuudessaan. Väkivaltaa omassa parisuhhteessa kokeneet naiset ovat joutuneet kokemaan lapsuudessaan heihin kohdistuvaa väkivaltaa, kaltoinkohtelua ja turvattomuutta, mikä on vaikuttanut esimerkiksi naisten käsitykseen siitä, miten perheessä toimitaan tai millaisia rooleja toistetaan sukupuolituneesti sekä siihen, millaisia odotuksia väkivaltaa kokeneilla naisilla on omalle parisuhteelleen (Ojuri 2004, 73–88, 78–81, 187–188).

Tutkimuksessa on nostettu esiin kysymys siitä, kuinka paljon isovanhempien kykyyn suojata lapsenlapsia liittyy lähisuhdeväkivallan ylisukupolvisuus eli omat kokemukset esimerkiksi väkivallan uhrina olemisesta (Sandberg 2016, 105; Gottzén & Sandberg 2017, 10). Toisaalta, kuten Åkerlund (2019, 187) ehdottaa, isoäidin omat kokemukset

lähisuhdeväkivallasta voivat antaa isoäidille erityistä ymmärrystä väkivaltailmiöstä, mikäli isoäiti oman kokemuksensa myötä uskoo väkivallan mahdollisuuteen ja haluaa tukea välisukupolvea väkivallasta irtautumisessa.

Lapsenlasten kokemukset isovanhempien toiminnasta antavat osittain samanlaisen kuvan isovanhempien antamasta tuesta kuin isovanhemmuutta käsittelevä aiempi tutkimus. Lähisuhdeväkivallalle altistuneet lapsenlapset voivat saada konkreettista turvaa isovanhempiensa luona, jolloin isovanhempien koti näyttäytyy paikkana, josta lapsi ei halua lähteä (Gottzén & Sandberg 2017, 5). Oman kodin lisäksi isovanhemmat saattavat tarjota lapsenlapselle turvallisen olon tulemalla itse paikalle joko perheen kotiin, jossa väkivaltaa käytetään, tai olemalla läsnä esimerkiksi turvakodissa (emt., 7–9; Åkerlund 2019). Åkerlundin (2019, 186) mukaan väkivallalle altistuneet lapset voivat kokea positiivisena sen, että heidän on mahdollista keskustella väkivallasta isovanhemman kanssa, ja lapsenlapsille isovanhempien aloite keskusteluun voi olla tärkeä.

Lapsenlapsen ja isoäidin suhde voi kannatella lasta traumatisoivassa ympäristössä: esimerkiksi lapsena seksuaalista väkivaltaa kokeneet kuvaavat, että heillä on ollut jollain tapaa turvallinen suhde aikuiseen, kuten mummoon, mikä on lapsen näkökulmasta mahdollistanut kokemuksen lapsuudesta, huolettomuudesta ja seksuaalisen väkivallan tai turvattomuuden unohtamisesta (Laitinen 2004, 171). Huomionarvoista on, että lapsenlapsen näkökulmasta isovanhemmilla voi olla myös negatiivisia reaktioita lähisuhdeväkivaltaan. Åkerlundin (2019, 188–189) mukaan lapsenlapset voivat kokea hylkäämisenä sen, että isovanhempi ottaa ”väkivallan tekijän puolen”, minkä takia lapset eivät välttämättä halua olla yhteydessä isovanhempiinsa. Lapsenlapsen näkökulmasta isovanhemman tuki voi tiivistyä siihen, että lapsi kokee, että väkivaltaa kokenutta autetaan, väkivalta ilmiönä tuomitaan, mutta väkivallan tekijää ihmisenä ei kritisoida (Åkerlund 2019, 186).

Lapsella voi olla suuri tarve saada isovanhempi puolelleen, tuekseen ja puuttumaan väkivaltaan, missä Åkerlundin (2019, 190) sekä Gottzénin ja Sandbergin (2017, 6) tutkimukset esittävät erilaisen näkökulman isovanhempien toimintaan kuin pelkästään isovanhempien näkökulmaa tutkinut Sandberg (2016). Lapsenlapsi voi toivoa, että isovanhemmat puuttuisivat perheen tilanteeseen, kun perheessä on väkivaltaa, mutta isovanhempia voi pelottaa riski suhteen katkeamisesta lapsenlapsiin, mikäli he puuttuvat

liian tiiviisti välisukupolven elämään. Lähisuhdeväkivallan ylisukupolvisuus, isovanhempien läsnäolon merkitys sekä mahdollinen pelko suhteen katkeamisesta lapsenlapsiin voikin vaikuttaa isovanhemmuuden tapoihin. (Åkerlund 2019; Sandberg 2014; May ym. 2012.)

## 5. Tutkimuksen toteutus

Lähisuhdeväkivalta tutkimusaiheena vaatii eettisesti sensitiivistä tutkimusotetta. Seuraavassa kuvaan ensin tutkielmaani ohjanneita eettisiä näkökulmia, minkä jälkeen avaatan aineiston keruuta, luonnetta sekä aineiston analyysia.

### 5.1. Eettiset kysymykset

Tutkimuksen aiheen valinta voidaan nähdä eettisenä kysymyksenä niin, että tutkijan on tärkeää ymmärtää, kenen ehdoilla tutkimustaan tekee (Tuomi & Sarajärvi 2019, 153–154). Tutkielman teon aikana olen pohtinut paljon sitä, miksi kirjoitan tämän tutkielman nimenomaan lähisuhdeväkivallan tutkimuksen näkökulmasta, enkä esimerkiksi erilaisten perheeseen liittyvien teorioiden avulla. Olen tietoisesti halunnut keskittyä lähisuhdeväkivaltatiedon kartuttamiseen omaisten näkökulmasta, koska näen lähisuhdeväkivallan yhteiskunnallisesti tärkeänä tutkimusaiheena. Oman tutkielmani panoksella lisään tietoa lähisuhdeväkivallasta ilmiönä nimenomaan sosiaalityön silmäläsilä silmilläni. Sosiaalityön käytännöissä kohdataan runsaasti ihmisiä, joita koskettaa omaisena lähisuhdeväkivalta, mutta omaisilla on rajallisesti tietoa tai mahdollisuuksia hakeutua avun piiriin, minkä vuoksi omaisten toimijuuden nostaminen esiin tekee myös heidän mahdollisesta tuen tarpeestaan näkyvää. Ajattelen, että oma tutkimusaiheeni on eettisesti perusteltu siksi, että lähisuhdeväkivalta voi olla haastava ilmiö elämässä, vaikkei se koskisi henkilöä omakohtaisesti.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009, 2, 4, 12) mukaan tutkimuseettiset seikat on otettava huomioon erityisesti perheväkivaltaa käsittelevissä tutkimuksissa ja opinnäytteissä, jotta tutkimukseen osallistuvien turvallisuus sekä tuki voidaan taata. Olen tutkimuksen laatimisen aikana kiinnittänyt runsaasti huomiota mahdollisimman eettiseen tapaan hankkia tutkielmani aineisto. Ennen aineiston keruuta määrittelin aiheeni eettisesti haastavia näkökulmia seuraavasti: Ensinnäkin otin huomioon, että aineiston kerääminen voi aiheuttaa tutkittaville henkistä haittaa, koska aihe itsessään on herkkä ja aiheuttaa esimerkiksi huolen tunteita. Tähän haasteeseen vastasin keräämällä aineiston yhteistyössä eri turvakotiyhdistysten kanssa, jotta pystyin varmistamaan isoäitien tai heidän läheistensä yhteyden väkivaltatyön ammattilaisten palveluiden piiriin. Isoäitien etsiminen väkivaltatyön ammattilaisten avulla takasi sen, että tutkimuk-

seen osallistuvien tilannetta oli ainakin osin jo ennen aineistonkeruupyynnön esittämistä arvioinut alan asiantuntija, mitä ei olisi tapahtunut, mikäli aineiston keruusta olisi ilmoitettu esimerkiksi lehdessä. Aineistoa kerätessäni olen ottanut ensisijaisesti huomioon tutkimuksen kohteena olevien isoäitien edun, ja tarjonnut tutkimukseen osallistuneille isoäideille mahdollisuutta perääntyä haastattelusta tai tarinansa esiintuomisesta myös jälkikäteen.

Toiseksi punnitsin aineistonkeruuta myös siltä kannalta, miten paljon haastateltavien kohtaama väkivallan riski voi kohota haastatteluun osallistumisen myötä. Edelleen väkivallan riskiä isoäidin ja hänen läheisensä tilanteessa on arvioinut väkivaltatyön ammattilainen. Lisäksi olen kerännyt aineistoni sellaisilta ihmisiltä, joiden lähipiirissä tapahtunut väkivalta ei ole akuutissa tilanteessa niin, että väkivallan uhri kokisi vakavaa väkivaltaa tai tarvitsisi turvakotipalveluita akuutisti. Ajattelen, että tämä osaltaan vähentää väkivallan uhkaa haastateltavia kohtaan, mutta tiedostan, että ”akuutin tilanteen” määrittelemisen pitkäkestoisessa lähisuhdeväkivallassa ei ole yksiselitteistä. Ennen aineistonkeruuta keskustelinkin asiasta isoäitien kanssa, ja näiden keskustelujen pohjalta ajattelen, että voin luottaa isoäitien omaan arvioon aineistonkeruun turvallisuudesta.

Koska haastateltavat ja kertomuksensa kirjoittaneet isoäidit rekrytoitiin lähisuhdeväkivaltatyön asiantuntijoiden kautta, on mahdollista, että isoäidit kokivat kiitollisuudenvelkaa heitä tai heidän omaisiaan tukeneita väkivaltatyöntekijöitä kohtaan. Kävin kuitenkin isoäitien kanssa läpi, että tutkimukseen osallistuminen oli heille täysin vapaaehtoista, eikä aineistonkeruusta kieltäytyminen vaikuttanut isoäidin tai hänen lapsensa mahdollisuuksiin saada palveluita.

Jyväskylän yliopiston eettinen toimikunta on antanut etukäteen tutkimussuunnitelmastani lausunnon (3.9.2019), jossa ei nähty esteitä tutkimuksen eettiselle toteuttamiselle. Olen säilyttänyt tutkimuksen aineistoa Jyväskylän yliopiston ohjeiden mukaisesti, ja tutkielman laatimisen jälkeen aineisto tuhotaan. Aineiston eettiseen käsittelyyn liittyy aineiston anonymisointi, jota kuvaan aineiston keruun kuvauksen yhteydessä (alaluku 5.2.) tarkemmin. Aineiston kerääminen eri puolilta Suomea mahdollistaa isoäitien anonymiteetin varmistamisen paremmin kuin aineistonkeruu yhdeltä paikkakunnalta. Tutkielmaani osallistuneet isoäidit asuvat viidellä eri paikkakunnalla

ja sain heihin yhteyden kolmen eri turvakotiyhdistyksen kautta. Täten tutkielmani aineistossa esiintyvät isoäidit eivät tunne tai voi tunnistaa toisiaan, minkä yksi haastattelimistani isoäideistä otti haastattelutilanteessa esiin kertoessaan tunnustaneensa vertaistuellisesta ryhmästään ihmisen, jota oli haastateltu erääseen toiseen pro gradu -tutkielmaan. Tämä isoäidin havainto herätteli minua pohtimaan isoäitien anonymitteettia erityisen tarkasti.

Eettinen valinta on myös se, miten aineiston analyysi esitetään tässä tutkielmassa. Olen päättänyt häivyttämään isoäitien henkilöllisyyksiä jättämällä analyysistä pois isoäitien kertomia yksityiskohtia. Suojatakseni tutkimukseeni osallistuneiden isoäitien anonymitteettiä, olen kirjoittanut heidät näkyviin analyysissä pelkästään "isoäiteinä" ilman, että erittelen kuka informanteista mitäkin on kertonut. Nikupeteri (2016, 115–116) toteaa, että aineiston anonymisointi tutkimuksessa tekee aineisto-otteista yleisiä, jolloin ne kuvastavat väkivaltaa yleisemmin. Ajattelen, että tämä pätee myös omassa pro gradu -tutkielmassani. "Isoäideistä" kirjoittaminen mahdollistaa sen, että käsitteelen heidän kertomuksiaan yhtenä laajempuna kertomuksena, jossa ei ole oleellista, mitä yksittäinen isoäiti ajattelee. Tämä suojaa tutkielmani aineistoa tuottaneita isoäitejä konkreettisesti niin, ettei heidän henkilöllisyytensä ole yhdisteltävissä eri tiedonmuruista tutkielman eri kohdista. Samalla tavoin ovat toimineet myös esimerkiksi Laitinen ja muut (2018, 31).

Lähisuhdeväkivalta on tutkimusaiheena eettisesti haastava ja herkkä. Tutkimuksen aineisto koostuu ihmisten kertomuksista heidän omasta ja heidän läheistensä elämästä, jolloin myös aineiston analysointi ja siitä johtopäätösten muodostaminen voi vaikuttaa tutkimukseen osallistuneiden isoäiteihin tavoilla, joita en itse tunnista. Pyrkimykseni on, että käsittelen aihetta sen vaatimalla sensitiivisyydellä sekä pyrin ymmärtämään nimenomaan aineistoani tuottaneiden isoäitien näkökulman tilanteeseen. Kuten Ojuri (2004, 39–40) toteaa, lähisuhdeväkivallan aihepiirissä on erilaisia todellisuuksia ja kokemuksia, jotka näyttäytyvät eri osapuolille eri tavoin. Esimerkiksi väkivaltaa kokeneen kokemus on olemassa todellisuutena vain hänelle.

Ajattelen, että tutkijan oma persoona näkyy osana tutkielmaa. Kuten tämän työn johdannossa totesin, kiinnostus tutkimusaiheeseen on syntynyt turvakotityön lomassa. Tiedostan, että tämä voi vaikuttaa analyysiini, sillä turvakotityössä pyritään turvaamaan ja suojaamaan väkivallan kokijaa sekä väkivallalle altistuneita ihmisiä. Olen ollut



mukana asiakkaiden väkivallasta irtautumisen tai suojautumisen prosesseissa, joista osassa isoäidit ovat näytelleet suurta roolia. Tälle roolille voidaan sosiaalialan työntekijän näkökulmasta asettaa positiivinen tai negatiivinen arvo, sillä isovanhemmat voivat konkreettisesti joko edesauttaa tai vaikeuttaa väkivallalta suojautumista. Kokemukseni on, että osa isovanhemmista voi vähätellä lähisuhdeväkivallan ongelmaa, normalisoida lähisuhdeväkivaltaa, ja esimerkiksi isovanhempien vaatimukset väkivaltaisen parisuhteen jatkosta voivat vaikeuttaa lähisuhdeväkivaltaa kokeneen mahdollisuutta suojata itseään jatkossa. Tiedostan, että oma kokemukseni väkivaltatyöstä asettaa tietyt toimintatavat toisia positiivisempaan valoon, mutta tutkielmassani pyrin analysoimaan isoäitien toimintaa ilman sen arvottamista, ja käsitteenä toimijuus mahdollistaa ilmiön analysoinnin ilman erilaisten toimijuuksien arvottamista toisten edelle (ks. Kupari & Tuomaala 2015).

## 5.2. Aineisto

Tutkielmani aineisto ei ole kertynyt vaivatta. Aineisto oli alun perin tarkoitus kerätä yhden turvakotiyhdistyksen kautta isoäitejä haastatteleamalla. Aineistonkeruun aikana kävi kuitenkin selväksi, että haastateltavia isoäitejä ei löytyisi kattavan aineiston koaamiseksi vain yhdeltä paikkakunnalta. Aineiston keruussa apuna olleet väkivaltatyön ammattilaiset kokivat haastattelupyynnön välittämisen asiakkailleen vaikeaksi: he muun muassa kokivat, että väkivalta oli ylisukupolvista niin, ettei aiheen käsittely ollut aina turvallista. Lopulta päädyin ottamaan yhteyttä useisiin eri puolilla Suomea Ensi- ja turvakotien liiton alaisuudessa toimiviin turvakotiyhdistyksiin. Sain tutkimusluvan yhteensä kolmesta yhdistyksestä, joiden kautta isoäitejä kertyi lopulta tarpeeksi laaja joukko pro gradu -tutkielman toteutusta varten.

Alkaessani kerätä laadullista aineistoa tutkielmaani varten toivoin saavani kertomuksia sekä niiltä isoäideiltä, joiden oma lapsi on väkivallan kohteena tai altistuu väkivallalle, että niiltä isoäideiltä, joiden oma lapsi käyttää väkivaltaa. Aineiston keruun aikana kävi kuitenkin selväksi, että väkivallan tekijöiden äitejä on vaikeampi tavoittaa, he eivät ole samalla tavoin eri turvakotiyhdistysten tuntemia omaisia tai väkivaltatilanteet ovat liian akuutteja ja vaarallisia, jotta omaisia voisi turvallisesti haastatella. Tämän

vuoksi aineistoni koostuu yksinomaan väkivaltaa kokeneiden naisten äitien kertomuksista. Aineisto on siis usealla tavalla sukupuoleen sidottua: haastattelen isoäitejä, haastattelimieni isoäitien aikuiset lapset ovat väkivaltaa kokevia naisia ja jokaisessa väkivaltatilanteessa, josta aineistossani kerrotaan, on kyse miehen käyttämästä väkivalta naista ja mahdollisesti lapsia kohtaan. Kaikki aineistoni perheet ovat myös oletustusti heteroseksuaalisia tai ainakin isoäidit kertovat yksinomaan isän, äidin ja lasten muodostamista (usein ero)perheistä.

Oma aineistoni jatkaakin sitä kertomusta, jota väkivaltatutkimuksen kentällä on jo pidempään kerrottu: puhutaan naisiin kohdistuvasta väkivallasta heteroparisuhteissa. Alkuperäinen toiveeni siitä, että aineistossa olisi laaja-alaisemmin esimerkiksi ei-heteroperheitä tai väkivallan kokija olisi mies, ei aineistonkeruussa toteutunut. Ajattelen, että kuvaamalla aineiston vinoumalla on merkitystä tutkimuksen tuloksiin. Aineiston vinouma merkitsee esimerkiksi sitä, että voin tarkastella väkivallan tekijän omaisten näkökulmaa aineistossani hyvin rajallisesti. Kuten luvussa 4.2. totean, aiempi tutkimus kuitenkin ehdottaa, että isänpuoleisilla isovanhemmilla on hyvin erilainen rooli suhteessa lapsiperheisiin verrattuna äidinpuoleisiin isovanhempiin (Timonen & Doyle 2012).

Tutkimuksen aineistona ovat kuuden isoäidin kertomukset. Aineistossani on neljä haastattelua, jotka toteutin teemahaastatteluina sekä kaksi isoäidin kirjoitelmaa kokemuksistaan. Sekä teemahaastatteluissa että kirjoituspyynnöissä pyysin isoäitejä kuvaamaan heidän omaisensa kokemaan väkivaltaa, kertomaan omasta roolistaan väkivaltatilanteissa sekä suhteessa väkivaltaa kokevaan, sille altistuviin ja sitä tekevään osapuoleen. Lisäksi kysyin isoäideiltä ajatuksia siitä, mikä heitä on kriisissä tukenut. Isoäitien haastattelut ja kirjoitelmat ovat arvokkaita. Jokaisessa kertomuksessa tuli esiin uusia puolia isoäitinä toimimisesta ja koen, että isoäidit antoivat osan itseään tutkielmani käyttöön. Kertomusten tai haastattelulitterointien pituudet vaihtelevat, ja osa aineistosta on kirjoitettu käsin, mutta arvioin, että aineistoa on noin kolmekymmentä A4-sivua (fonttiCalibri, koko 12, riviväli 1).

Tutkielmani isoäitien yhteys turvakotiyhdistykseen on joko heillä itsellään suoraan tai heidän lapsensa tukikontaktin kautta. Aineisto kerättiin käytännössä niin, että lähisuhdeväkivaltatyön ammattilaiset jakoivat haastattelu/aineistonkeruupyynnöni niille

asiakkailleen, joiden tilanne ei ollut akuutti ja vaarallinen. Lisäksi tutkimukseen osallistuneille isoäideille toimitettiin yleinen tiedote tutkimuksesta, tietosuojailmoitus sekä heiltä pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumiseen, mikä sisälsi lisäksi suostumuksen erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyyn (rotu, etninen alkuperä, poliittinen mielipide, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus, terveystiedot, seksuaalinen käyttäytyminen ja suuntautuminen ynnä muuta). Jokaisella tutkimukseen osallistuneella oli mahdollisuus saada myöhemmin tukea omaan tilanteeseensa väkivaltatyön ammattilaiselta. Tämä teki omasta aineistonkeruutyöstäni helpompaa, koska tiesin esimerkiksi haastattelutilanteessa, että isoäiti saa tukea myös jälkikäteen (ks. Nikupeteri 2016, 88). Nauhoitin haastattelut, ja haastattelujen jälkeen litteroin kertyneen aineiston. Litteroinnissa huomioin haastateltavien ja heidän mainitsemiensa ihmisten yksityisyyden niin, että poistin ja muutin litterointivaiheessa kerronnan tunnistettavia yksityiskohtia. Täten haastateltavien esiin tuomat tunnistettavat sensitiiviset tiedot eivät missään vaiheessa olleet kirjallisesti käytettävissä. Litteroinnin jälkeen tuhosin äänitallenteet. Samaa anonymisointia tein minulle kirjallisesti tuotetuissa tarinoissa.

Tutkielmani aineisto koostuu isoäitien kertomuksista, ja näissä kertomuksissa merkittävää on, millaiset isoäidit sen ovat tuottaneet. Tutkielmani isoäidit ovat 60–80-vuotiaita eri puolilla Suomea asuvia naisia, jotka kaikki ovat joko työuransa jälkeen eläkkeellä tai työkyvyttömyyseläkkeellä. Osa isoäideistä asuu aikuisen lapsensa perheen lähellä ja kertoo olevansa perheen kanssa tiiviisti yhteydessä. Osa isoäideistä piti harvemmin yhteyttä välisukupolven perheeseen ja/tai asui eri paikkakunnalla kuin perhe. Merkittävää isoäitien taustassa on, että kahdella isoäidillä on oma, pitkäaikainen kokemus heihin kohdistuvasta väkivallasta parisuhteessaan. Tämä vaikuttaa niin isoäitiyteen kuin heidän saamaansa tukeen. Yksi isoäideistä ei kertonut, onko hän kokenut esimerkiksi parisuhteessaan väkivaltaa ja kolme tutkimukseen osallistuneista kertoi, ettei heillä ole omaa kokemusta lähisuhdeväkivallasta.

Aineistosta nousi runsaasti samantyyppisiä näkökulmia isoäitiyteen lähisuhdeväkivaltaa kokevan perheen omaisena, minkä totesin olevan merkki siitä, että haastatteluaineisto oli saturoitunut eli aineistoa oli riittävästi kertomaan isoäitien näkökulman lähisuhdeväkivaltakriisiin (Eskola ym. 2018, 33). Suurin aineiston luotettavuuteen liittyvä haaste ovat isoäitien kertomukset. Haastattelemani isoäidit eivät todennäköisesti

tuoneet esiin omaa rooliaan negatiivisessa valossa, mikä turvakotiyhdistyksen kautta hankitussa aineistossa voi tarkoittaa sitä, että isoäidit epätodennäköisemmin kertoivat tilanteista, joissa ovat esimerkiksi vähätelleet väkivallan merkitystä tai pyrkineet hiljentämään väkivallan uhria. Nyqvist (2008, 135) kertoo, että väkivaltaa tehneiden miesten haastatteluissa nousee esiin esimerkiksi se, että omasta väkivaltaisuudesta on vaikea kertoa. On mahdollista, että isoäidit haastatteluissa jättivät kertomatta heille epämiellyttäviä asioita. Kaiken kaikkiaan omaisen kokemasta väkivallasta kertominen voi olla vaikeaa. Aiheen raskaudesta huolimatta minulla jäi kokemus, että isoäidit eivät jääneet haastattelujen jälkeen murehtimaan asiaa. Haastattelujen jälkeen kysyin osalta isoäideistä heidän tuntemuksiaan. Yksi heistä kuvasi minulle kertoneensa tilanteesta avoimesti, mutta hän painotti, ettei keskustelusta jäänyt raskas mieli, vaan tutkimukseen osallistuminen tuntui hyvältä kokemukselta.

### 5.3. Tutkimusmenetelmä

Analysoin aineiston pohtimalla aineistosta nousevia näkökulmia teoreettisen tiedon valossa. Teoriaohjaava analyysi merkitsee sitä, että teoreettinen ymmärrys auttaa tutkijaa ymmärtämään aineistoa, mutta analyysi ei suoraan pohjaudu mihinkään yksittäiseen teoriaan niin, että lähtisin aineistoni avulla koettelemaan teoriaa ja sen toimivuutta. Ennen kaikkea asetan teoreettisen ymmärryksen avulla ilmiöitä laajempaan kokonaisuuteen selittäen ja pohtien tietoa, jota haastateltavat ja kirjoituksen tehneet tuottivat. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 109–110, 133.)

Isoäitien kertomuksiin voi suhtautua tarinoina, joiden avulla ihmiset yleisesti tietävät, ajattelevat ja kertovat tietoa eteenpäin (Syrjälä 2018, 272). Yksittäisten tarinoiden sijaan voidaan korostaa niin kutsuttua jaettua subjektiviteettia eli sitä, että yksittäisten kertojien puhe on yhdessä moniäänistä kerrontaa samasta aiheesta (emt., 274). Aineiston analyysissä isoäidit kertovatkin sekä yhteisiä että erillisiä kertomuksia siitä, miten he toimivat lähisuhdeväkivaltaa kokevan omaisina. Käytännössä kirjoitan tässä työssä isoäideistä erittelemättä sitä, kuka tietty isoäiti tietystä ilmiöstä kertoo. Isoäitien yksilökohtaisia tilanteita avaam silloin, kun sillä on merkitystä analyysissä.

Oman tutkielmani kannalta toimijuuden erilaisilla teoretisoineilla on erityinen asema, sillä kuljetan tutkielman läpi toimijuuden käsitettä ja pohdin isoäitien kertomuksia suhteessa siihen. Aineistoa analysoidessani olen peilannut isoäitien toimijuutta erityisesti Laitisen, Nikupeterin ja Hurtigin (2018) esittämiin eron jälkeiselle vainolle altistuneiden lasten toimijuuden rooleihin. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole ollut etsiä suoraan aiemmin tutkimuksessa löytyneitä rooleja aineistosta, sillä ajattelen, kuten Kupari ja Tuomaala (2015, 180) argumentoivat, että toimijuutta ei voi lähteä hahmottelemaan valmiiden määritelmien kautta, vaan se syntyy aineiston analyysin ja käsittelyn kautta. Vaikka analyysini onkin teoriaohjaavaa pohdintaa, ajattelen, että toisaalta aineisto itsessään määrittää sitä, millaisia toimijuuden rooleja pystyn löytämään. Täten analyysini on ennen kaikkea aiempien teorioiden sekä aineiston välistä vuoropuhelua, ja siitä nousevien määritelmien pohdintaa.

Konkreettisesti teoriaohjautunut analyysi tässä työssä merkitsee sitä, että olen tutkielmassa tehdessäni käynyt läpi ja hahmotellut suuren määrän teoria-aineistoa ennen kuin analyysiin vaadittava aineistonkeruu on toteutettu. Käytännössä olen ennen haastatteluja kirjoittanut tutkielman aiempia lukuja (erityisesti luvut 3.1. ja 4.) osittain valmiiksi. Näin minulla on aineiston keruun aikana ollut runsaasti teoretietoa tutkimastani aiheesta, mikä on vaikuttanut luonnollisesti sekä aineiston keruuseen että siihen, mitä ajatuksia aineisto on herättänyt.

Olen toteuttanut analyysin sisällönanalyysinä niin, että tarkastelin aineistosta haastateltavien kuvaamia toimijuuteen vaikuttavia ilmiöitä tutustuen ensin aineistoon, tehden muistiinpanoja sekä ryhmitellen tutkittavien taustaa. Merkitsin muistiinpanoihin oleellisia ilmiötä ja yhteyksiä, joita aineiston lukeminen nosti esiin sekä palasin tässä vaiheessa teoriakirjallisuuteen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104–107, 133.) Erilaisten teemojen löytyminen sai minua myös etsimään lisää teoriakirjallisuutta sekä muuttamaan tutkielman teoriaosuuden painopistettä. Erityisesti ymmärsin analyysivaiheessa, kuinka suurta roolia aineistossa näyttelee lähisuhdeväkivallan ylisukupolvisuuden kysymys eli osalla isoäideistä heidän oma kokemuksensa väkivallan uhrina olemisesta (mm. Åkerlund 2019, 187).

Aineiston yleisen läpikäymisen sekä teoreettisen ymmärryksen kirkastamisen jälkeen olen lukenut aineistoa uudelleen useita kertoja ja teemoitellut sitä kooten lopulta yhteen käsitteitä ja näkökulmia, joita haastateltavat tuovat esiin, kuten muun muassa

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 142) ehdottavat sisällönanalyysia tehtävän. Tässä analyysivaiheessa pelkistin aineistoa, luokittelin sitä sekä lopuksi kokosin eri ilmiöiden yhteyteen liittyviä näkökulmia aineistosta. Tällä tavoin hahmottelin lähisuhdeväkivaltatilanteiden vaikutusta isoäitiyteen erityisesti tarkastelemalla isoäidin erilaista suhdetta konfliktin osapuoliin. Tämän lisäksi havaitsin, että isoäitien toimijuuteen vaikuttivat myös väkivaltatilanteet, joita perheissä oli ollut sekä se, millainen vaikutus tyttären perheen väkivallalla on isoäidin omaan elämään.

## 6. Isoäidit tytärtensä tukena

Tutkielmani isoäidit toivat omissa kertomuksissaan esiin useita erilaisia rooleja ja toimijuuteen liittyviä tekijöitä. Käyn seuraavassa läpi tutkielmani aineiston analyysin tulokset eritellen ensin väkivaltaa isoäitien toiminnan kontekstina. Tämän jälkeen tarkastelen isoäitien suhdetta tyttäriinsä sekä sitä konkreettista toimintaa, jota he kuvaavat. Tarkastelen tässä luvussa myös sitä, miten isoäitien omat toiveet toimijuudesta kohtaavat sen, miten heillä on mahdollista toimia isoäiteinä perheen tukena, minkä vuoksi isoäidin suhde tyttärensä nousee merkittäväksi näkökulmaksi analyysissä. Isoäitien roolia lähisuhdeväkivaltakriiseissä suhteessa lapsenlapsiin sekä väkivallan tekijään käsittelen luvussa 7. Analyysi päättyy lukuun 8., jossa käyn läpi väkivallan vaikutusta isoäitien omaan elämään.

### 6.1. Isoäitien tieto väkivallasta

Isoäidit kertovat aineistossa hyvin erilaisista väkivaltatilanteista. Kaikki isoäidit kuvaavat tyttärensä ja osin lastenlapsiin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa, kuten mustamaalausta, mitätöintiä, avioerolla sekä lasten viemisellä uhkailua, kontrollointia ja sosiaalisten suhteiden rajoittamista. Yksi isoäiti kuvaa miehen väkivaltaa sanallisesti *“tosi inhottavaksi kielenkäytöksi”*, jolla tekijä pyrkii loukkaamaan väkivallan kohteena olevaa vaimoan. Isoäidit kertovat myös taloudellisesta väkivallasta. Yksi isoäiti kertoo konkreettisesti taloudellisesta väkivallasta kaupassakäynnin yhteydessä käydyn keskustelun avulla:

*“Ja mitään ei olisi saanut ostaa itselle. Siitäkin tuli hirveä riita. Että kun me oltiin yhdessä kerran ostamassa vaatteita [tyttärelle], niin tuli hirveä riita siitä, että kun menee ostamaan.”*

Isoäiti kuvaa tilannetta, jossa väkivallan tekijä kontrolloi tyttären rahankäyttöä (Kaittila 2017, 74), ja oleellista on huomata, että konflikti väkivallan tekijän ja uhrin välillä tapahtuu niin, että myös isoäiti on siitä tietoinen. Osa tyttären kokemasta väkivallasta tehdäänkin omaisten, kuten isoäidin, läsnä ollessa tai vähintään niin, että omaiset ovat siitä tietoisia ja kuulevat tapahtumista jälkikäteen.

Osa isoäideistä kertoo tyttärensä kohdistuvasta fyysisestä ja seksuaalisesta väkivallasta. Isoäidit kertovat esimerkiksi tilanteista, joissa tytär on lähtenyt pakoon fyysisistä

väkivaltaa tai väkivaltatilanteeseen on jouduttu kutsumaan poliisi. Isoäitien kuvailemat väkivaltatilanteet ovat usein niitä, jotka ovat joko johtaneet muutoksiin tyttären tilanteessa, kuten turvakotijaksoon, tai toisaalta niitä, joissa isoäidit ovat olleet itse mukana. Yksi isoäiti kertoo väkivallasta konkreettisella tavalla:

*“Tyttären ex-mies kävi käsiksi häneen aiheuttaen käsivarteen verenpurkaumia ja mustelmia eri puolille vartaloa ja piti kiinni ja puristi miehen voimalla. Tyttäreni pääsi irti otteesta, kun hän meni aivan veltoksi.”*

Tässä tilanteessa isoäiti ei ole ollut itse todistamassa väkivaltakonfliktia, vaan on saanut kertomansa tiedot tyttäreltään jälkikäteen. Sen sijaan kuvailtu tilanne oli tämän isoäidin perheen kohdalla muutokseen johtanut, koska väkivaltatilanteen jälkeen tytär isoäidin mukaan erosi miehestään.

Eron jälkeinen vaino on aineistossani yleistä. Jokainen isoäiti, jonka lapsen väkivaltainen parisuhde on päättynyt eroon, kertoo aineistossani eron jälkeisestä vainosta. Vaino näyttäytyy erilaisina uhkauksina, fyysisenä väkivaltana sekä sosiaalisena haavoittamisena niin, että väkivallan tekijä pyrkii esimerkiksi pitämään yllä riitaa lasten huoltoon tai talouteen liittyvistä asioista (myös Nikupeteri 2016, 52–61). Yksi isoäiti kuvaa vainoa kertoessaan, että hänen tyttärensä muutti lastensa kanssa toiseen kaupunkiin väkivallan tekijää pakoon, mutta mies sai tietää perheen olinpaikan, tunkeutui heidän kotiinsa ja hajotti omaisuutta. Kaksi isoäitiä kertoo väkivallan tekijälle määrätystä lähestymiskiellosta uhria kohtaan. Isoäidit näyttävätkin tiedostavan, että parisuhdeväkivalta ei välttämättä lopu eroon, vaan voi muuttua muotoaan eron jälkeiseksi vainoksi, joka vaikuttaa laajasti uhrin elämään (Nikupeteri 2016, 46).

Kaksi isoäitiä kertoo kulttuuristen normien tai uskonnon merkityksestä väkivaltaan ja siitä irtautumiseen. Toinen heistä selitti väkivaltaa kulttuurisilla tekijöillä, kun väkivallan tekijä on maahanmuuttaja:

*“[Väkivalta] liittyy sillä tavalla toisen kulttuurin alueilta tulleisiin, ne on piintyneitä tapoja ja heidän kulttuuriin kuuluu. Ne ei välttämättä edes ajattele, että he tekee väkivaltaa, vaan että se on tottelematon se vaimo.”*

Tämä isoäiti yhdistää hänen tyttärensä kokeman lähisuhdeväkivallan kiinteästi kunniaan liittyvään väkivaltaan. Lidman (2015, 193–194) esittääkin, että lähisuhdeväkivalta ja kunniaan liittyvä väkivalta ovat rinnakkain eläviä ilmiötä, mutta kunniaan liittyvä



väkivalta kiinnittyy voimakkaasti eriytyneisiin sukupuolirooleihin ja tiiviiseen yhteisöllisyyteen sekä siihen, että väkivallan taustalla on sosiaalinen paine käyttää väkivaltaa (emt., 193-194, 201, 239-254).

Yhdessä kertomuksessa isoäiti tuo esiin myös väkivaltaan liittyvää häpeän tunnetta kertoessaan, että hänen tyttärensä ei ollut uskaltanut kertoa väkivallasta kenellekään häveten sitä ja pitäen omaa liittoaan epäonnistuneena. Tänä aikana isoäiti ei ollut tietoinen väkivallasta. Husso (2003, 73, 221, 268-269) kuvaa, että häpeä sekä väkivallan kohteeksi joutumisesta että väkivallan tekijän käytöksestä saa uhrit eristäytymään muista ihmisistä ja vähentämään sosiaalisia kontakteja kodin ulkopuolelle. Väkivallan häpeäminen ja siitä vaikeneminen sekä kotiin eristäytyminen vahvistavat toinen toisiaan (emt., 270-271, 280), minkä vuoksi osa isoäideistä on saanut tietää väkivallasta vasta eron jälkeen. Isoäidit kuvaavat kertomuksessaan myös väkivallasta irtautumisen vaikeutta ja ambivalenssia väkivaltaa kuvaavana ilmiönä. Useat aiemmat tutkimukset (mm. Husso 2003, 223, 243, 252; Ojuri 2004, 132-133; Notko 2011, 211-213) ovatkin luonnehtineet väkivallasta irrottautumista vaikeana prosessina, jossa vastakkaiset lähtemistä ja paluuta tukevat tunteet vuorottelevat ja väkivallan uhri voi pyrkiä selittämään ja ymmärtämään väkivallan tekijän käytöstä. Yksi isoäiti esimerkiksi kertoo tyttärensä aiemmasta erosta miehestään:

*“Mies kuitenkin aneli takaisin ja lupasi muuttua. Nyt ajattelen, että ero olisi silloin ollut oikea ratkaisu, olisi välttynyt pahoinpitelyltä.”*

Huomionarvioista on, että aineistossani isoäidit eivät liittäneet näitä lähisuhdeväkivallaan tiiviisti kuuluvia tunteita, kuten häpeää ja ambivalenssia, itseensä, vaan he kertoivat väkivallasta irtautumisen vaikeudesta itsestään erillisenä asiana.

Yksi isoäideistä tuo kertomuksessaan selvästi esiin sen, että väkivaltaan liittyvä toimijuus kiinnittyi tiiviisti siihen, miten väkivalta itsessään toimii. Isoäiti kuvasi, että hän keskustelee väkivallasta tyttärensä kanssa toisinaan:

*“Se tulee semmoisina aaltoina, että joskus on semmonen vaikeampi jakso menossa. Että [tytär] on uupumassa ja on ollut tosi kurjia öitä ja ei saa nukkua, niin asiat pahenee.”*

Husson (2003, 81–82) mukaan väkivallan voi kuvata toimivan ja raaistuvan sykleissä – tai, kuten aineistossani isoäiti toteaa, *“aaltoina”*. Aineisto-otteessa näkyikin, että väkivallan pahetessa tyttärellä on tarve myös keskustella siitä äitinsä kanssa, ja tulkitseen, että tällöin isoäidille avautuu mahdollisuus toimijuuteen suhteessa lapsen kriisiin.

Isoäidin oma väkivaltahistoria näyttää vaikuttavan siihen, millaista tietoa isoäideillä on ylipäättään väkivallasta. Yksi isoäideistä kertoo tilanteesta, jossa hänen lapsensa elää väkivaltaa käyttävän miehen kanssa. Isoäidillä on omasta kokemuksestaan tietoa väkivallasta, mikä näyttää antavan hänelle myös kykyä reflektoida tyttären tilannetta syvällisesti, kun isoäiti pohtii tyttären mahdollisuutta erota ja eron jälkeisen vainon alkamista seurauksena erosta:

*“Kun tuommonen ihminen, joka on aivan hurjapäinen, niin kyllä se osaa panna toisen varmasti hirveän ahtaalle siinä, jos [tytär] lähtis pois. Että se pitää niinku sitä tilannetta siinä pihdeissään.”*

Ihmisen oma kokemushistoria vaikuttaa hänen toimintaansa (Ojala ym. 2009, 21–22, minkä takia oma kokemus väkivallasta vaikuttaa siihen, miten he tuottavat tietoa tyttären perheen tapahtumista.

Yksi merkittävä isoäitien toimijuuteen vaikuttava seikka on isoäiteihin itseensä kohdistuva tyttären (entisen) miehen käyttämän väkivallan uhka. Aineistossani tytärten kokeman lähisuhdeväkivallan vuoksi isoäiteihin kohdistuu erityisesti henkistä väkivaltaa tai vainoa, kuten tappouhkauksia. Yksi isoäiti kertoo kuin sivuhuomautuksena häneen kohdistuneesta eron jälkeisestä vainosta puhuessaan aikuisen lapsen saamista tappouhkauksista:

*“Ja se vannoi, että kyllä hän kostaa ja tappaa. Aikoi kyllä tappaa minutkin, että sen puoleen.”*

Aineistossani väkivallan uhka kohdistuu isoäitien mukaan toisinaan myös niihin omaisiin, jotka tukivat väkivallan uhria ja toimivat aktiivisesti väkivallan tekijää vastaan. Eron jälkeinen vaino voikin kohdistua varsinaisen uhrin lisäksi hänen omaisiinsa, ja väkivaltaan kriittisesti suhtautuvat omaiset tai perheenjäsenet asettuvat alttiiksi väkivallalle (Nikupeteri & Laitinen 2013, 33–34; Laitinen ym. 2018, 41). Väkivallan kohdistuminen isoäiteihin saa aineistossa myös vastinparin, kun osa isoäideistä toisaalta arvioi, ettei väkivallan tekijä uskalla kohdistaa väkivaltaa heihin. Yksi isoäiti kertoo, että

henkistä väkivaltaa ja vainoa tytärtä kohtaan on silloin, kun kukaan muu ei ole paikalla, ja toinen isoäiti kertoo, että mies kulkee *“harmaalla alueella”*, jolla ei jää väkivallasta kiinni, minkä vuoksi isoäiti ei usko väkivallan riskin kohdistuvan omaisiin lainkaan.

Tähän tutkielmaan kerätyssä aineistossa ei ole merkkejä sellaisesta lähisuhdeväkivallan kontrolloivuudesta, jossa väkivaltaa käyttävä ihminen kontrolloisi myös väkivallan kokijan sukulaisuussuhteita (Piispa 2008, 114–118). Yksikään isoäiti ei kertonut tai ollut tietoinen siitä, että väkivallan tekijä olisi selkeästi pyrkinyt estämään tyttären yhteydenotot omaan äitiinsä. Tulkitsem, että tämä johtuu aineistoni laadusta, koska aineisto on kerätty sellaisilta isoäideiltä, joilla on ollut pääsääntöisesti tiivis yhteys lapsensa perheeseen ja täten kokemus väkivallan uhrin omaisena elämisestä. Sen sijaan isoäidit kertoivat tilanteista, joissa väkivallan tekijä kontrolloi uhrin ystävyysuhteita.

Ajallisesti aineistossani kuvatuissa perheissä on suhteellisen paljon pitkään jatkuneita väkivaltatilanteita. Yksi isoäiti kertoi, että väkivallalla on ollut vain noin viiden vuoden historia, ja tilanne perheessä on isoäidin käsityksen mukaan rauhoittunut, mutta useimmiten väkivallan historia on aineistoni perheissä ollut pidempi, jopa kymmenien vuosien mittainen. Pitkä väkivaltahistoria voi tuottaa isoäideillä vahvoja voimattomuuden tunteita lähisuhdeväkivaltailmiön edessä (Sandberg 2014, 12–13). Suurin osa isoäideistä on ollut paikalla joissain väkivaltatilanteissa – vähintään silloin, kun väkivalta, kuten vaino, on kohdistunut heihin itseensä. Isoäidit kertovat tilanteista, joihin heidät on soitettu paikalle tueksi ja avuksi, kun väkivaltatilanne on joko ollut käynnissä tai fyysinen väkivalta on päättynyt. Yksi isoäiti kertoo, että tytär on pyytänyt molempia vanhempiaan paikalle sen jälkeen, kun mies on pahoinpidellyt hänet.

Omaiset voivat saada tiedon väkivallasta perheessä väkivaltatilanteiden seurauksena, jolloin esimerkiksi isovanhemmat ovat konkreettisesti auttamassa väkivallan kokijaa ja lapsia turvaan (Sandberg 2016, 102–103). Omassa aineistossani isoäidit kertoivat yksittäisistä tapahtumista, joiden seurauksena väkivalta on tullut heidän tietoonsa:

*“Meille tyttäreemme pahoinpitely tuli silloin yllätyksenä, mutta jälkikäteen ajateltuna, kun olemme kuulleet hänen käytöksensä ja uhkailunsa tytärtämme kohtaan, niin tämä olisi pitänyt estää.”*

Toisaalta isoäidit kuvaavat, että ovat aavistaneet tai nähneet väkivallan kehittymisen vuosien ajan. Merkille pantavaa on, kuinka paljon tietoa isoäideillä on väkivaltatilanteista, mikä kertoo siitä, että tyttäret ovat kertoneet isoäideille avoimesti väkivallasta:

*“Kun [tyttärellä] tuli paha mieli, niin se aina soitti minulle ja siitä puhuttiin. [...] Se ei ollut salaperäinen juttu, vaan oli ihan avoimessa keskustelussa meillä sitten se.”*

Aineisto-otteessa isoäiti haluaa painottaa avoimen keskustelun merkitystä hänen ja tyttärensä suhteessa. Osa isoäideistä kertoi, että he ovat saaneet tietää väkivallasta vasta jälkikäteen tai kuva siitä on laajentunut eron jälkeen tai tilanteen muuttuttua turvallisemmaksi. Yksi isoäideistä kertoo, että nykyisin tytär haluaa puhua avoimesti väkivallasta, jota on kokenut omassa parisuhteessaan. Tämä isoäiti kuitenkin jatkaa:

*“Mutta aikaisemmin, kun se oli rajumpi ristiriita siellä perheessä, niin se pysytteli aika hiljaa siitä. Mutta nyt kun se on avioero, niin [...] se puhuu tavallaan hereämmin näistä asioista.”*

Haastattelun edetessä isoäiti kertookin ajattelevansa, että tyttären on nyt helpompi puhua vaikeasta ajasta perheessä, kun asiat ovat hyvin ja perhe voi ajatella selvinneensä väkivallasta. Aineistoni perusteella voikin todeta, että isoäitien saamaan tietoon väkivallasta vaikuttaa se, kuinka vaarallinen tai vaikea väkivaltatilanne on. Isoäitien kertomuksista on myös tunnistettavissa se, että aikuiset tyttäret eivät välttämättä kerro omasta tilanteestaan avoimesti, koska haluavat suojella omaisiaan esimerkiksi silloin, kun väkivalta kohdistuu omaisiin.

Kaiken kaikkiaan voi todeta, että isoäideillä on runsaasti tietoa heidän tyttärensä ja/tai lapsenlapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Isoäidit ovat olleet mukana väkivaltatilanteissa, mutta toisaalta myös kertovat aineistossa väkivallasta sen perusteella, mitä tyttäret ovat heille kertoneet. Isoäitien tieto väkivallasta voi olla vajavaista väkivallan ollessa akuuttia, mutta jälkikäteen isoäidit kokevat saavansa tietoa perheen tilanteesta enemmän. Väkivallan uhrin omaisina isoäidit voivat joutua myös itse väkivallan kohteeksi, mikä vaikuttaa ainakin osittain heidän toimijuuteensa. (Nikupeteri & Laitinen 2013; Sandberg 2016.)

## 6.2. “Minä olen tehnyt sen, mitä ne on sallineet minun tekevän”

Isoäidit ja tyttäret ovat aineistossani runsaasti tekemisissä keskenään. Isovanhemmuudessa aikuisen tyttären ja hänen äitinsä suhde onkin usein erityisen läheinen, mikä vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten lapsenlapset tapaavat isovanhempiaan (Timonen & Arber 2012, 10). Aineistossa kolme isoäitiä kertoo, että tyttären kokema väkivalta on lähentänyt heidän suhdettaan aikuiseen tyttäreeseen. Yksi isoäiti yhdistää tämän läheisyyden siihen, että väkivalta kokeneen lapsen kanssa on koettu enemmän kuin muiden aikuisiksi varttuneiden lasten kanssa. Yhdessä koetut väkivaltatilanteet ja väkivallan uhka ovat isoäitien kertomusten mukaan luoneet tyttären ja isoäidin välille läheisen suhteen, jossa väkivallasta puhutaan avoimesti.

Tyttären ja isoäidin suhteeseen vaikuttaa myös väkivallan ylisukupolvisuuden teema. Yksi isoäiti kertoo ajattelevansa, että jaettu kokemus väkivallan uhrina olemisesta on heille yhteinen:

*“Minusta tuntuu ihan, että se on lähentänyt meitä, kun meillä on kummallakin tuommonen kokemus. Se on iso miksi-kysymys, että miksi meille piti käydä näin.”*

Haastatteluotteessa isoäiti ei näe lähisuhdeväkivallan uhrina olemista positiivisena asiana, mutta näkee sen kokemuksena, joka on tuonut häntä ja hänen aikuista tytärtään lähemmäs toisiaan. Toisaalta väkivaltaa kokeneet naiset eivät välttämättä ensisijaisesti halua puhua omille läheisilleen tapahtuneesta väkivallasta suojatakseen omaisiaan mielipahalta (Ojuri 2004, 171–172), mikä näkyy aineistossani avoimen puheen rinnalla, kun yksi isoäideistä toteaa, että hänen tyttärensä *“haluaa säästää mua, kun mulla on niin pitkä ja hankala oma [väkivaltahistoria]”*.

Isoäidin ja tyttären konkreettinen suhde rakentuu aineistossa usein puhelujen varaan. Yksi isoäideistä kuvaa haastattelussa suhdetta tyttäreensä seuraavalla tavalla:

*“Kyllä minä oon tukenut niin paljon kuin on mahdollista. On soiteltu paljon ja hän on kysynyt minulta neuvoa monesti. Ja minä oon sitten yrittänyt neuvoa niin, miten minä nyt osaan ajatella [...]”*

Aineisto-otteessa näkyy se, millaisissa tilanteissa isoäitien toimijuus tulee esiin. Isoäiti voi aikuiselle tyttäreelle olla se taho, jolle hän voi soittaa päivittäin saadakseen tukea, ja isoäidit myös kannustavat tytärtä soittamaan kriisitilanteissa (Sandberg 2016, 103). Muutoinkin isoäidit kertovat aineistossani puheluista, joiden kautta he elävät osana

lapsen perheen kriisiä. Yksi isoäiti kertoo, että hänen tyttärensä voi soittaa hänelle *”milloin tahansa”*, vaikka toisaalta puhelut ahdistavat isoäitiä. Toinen isoäiti kuvaa, että tytär soitti hänelle aina väkivallan pahentuessa tai kun tyttärellä oli huono olo, minkä vuoksi isoäiti ajatteli, että *”kun sillä meni hyvin, niin sieltä ei tullut soittoa”*.

Sukupuolen merkitys isoäidin toimijuuteen tulee esiin suhteessa siihen, miten isoäidit erottelevat omaa ja aikuisen lapsensa isän toimijuutta toisistaan. Yksi isoäiti kertoo, että hän ja hänen miehensä saivat tietää väkivallasta samaan aikaan ja samalla tavoin, mutta isoäidin kokemus on, että tytär tukeutui pääasiassa äitiinsä väkivallasta selviytymisen prosessissa. Myös Timosen ja Doylen (2012, 175) mukaan nimenomaan isoäidit ovat aktiivisia toimijoita esimerkiksi välisukupolvessa tapahtuvan eron jälkeen, kun taas isoisät pyrkivät myötäilemään isoäitien toimijuutta.

Aineistossani on näkyvillä isoäitien reaktioita, jotka eivät yksiselitteisesti asetu tueksi tilanteessa, vaan tuovat esiin isoäitien kokemusten monimutkaisuuden. Yksi isoäideistä toteaa, ettei suhde tyttäreeseen ole muuttunut väkivallan myötä, vaan se on aina ollut monimutkainen lähisuhdeväkivallan ylisukupolvisuuden takia. Tämä isoäiti kertoo tyttärensä syyttävän häntä siitä, että on omassa lapsuudessaan altistunut väkivallalle ja kokee siksi joutuneensa siirtämään kokemusta omille lapsilleen. Isoäiti toteaa, että tällä on ollut vaikutusta myös oman lapsen perheen väkivaltaan puuttumisessa:

*” [...] se on tietyllä tavalla vaikeuttanut sitä minunkin auttamista siinä mielessä, että olen antanut niiden mieluummin olla rauhassa.”*

Näyttääkin siltä, että kun isoäidin ja aikuisten lasten välillä on selvittämättömiä asioita, isoäiti ei voi ottaa aktiivista roolia väkivaltaa kokevan aikuisen lapsen elämässä, vaikka haluaisikin.

Osa isoäideistä kuvasi aineistossani väkivallasta irtautumisen hidasta prosessia (myös Husso 2003, 243, 252). Yksi isoäiti kertoi väkivallasta irtautumisen vaikeudesta, kun tyttären entinen mies oli houkutellut tyttärtä takaisin suhteeseen, oli isoäiti omien sanojensa mukaan puuttunut tilanteeseen ja ohjannut pysymään erossa:

*”[...]Sanoin, että et varmasti lähde enää siihen. Niin se panikin sitten viestiä sille, että en ala seurustelemaan enkä ole tulossa takaisin - -.”*

Sandbergin (2016, 103) mukaan läheiset voivat olla kiinteällä tavalla väkivallasta irtautumisen prosessissa mukana esimerkiksi niin, että omaiset auttavat väkivallan kokijaa muuttamaan useita kertoja eroon väkivallan tekijästä. Tällaisista toistuvista muutosta oman aineistoni tuottaneet isoäidit eivät kertoneet. Sen sijaan isoäidit kertoivat aineistossani erilaisista konkreettisista teoista, joiden avulla he pyrkivät auttamaan omaa tyttärtään ja tämän perhettä väkivaltilanteissa tai niiden jälkeen. Aineistossani on selvästi eroteltavissa kaksi erilaista toimintaympäristöä, jossa isoäidit toimivat suhteessa tyttärensä kokemaan väkivaltaan. Ensimmäinen niistä on väkivallan synnyttämät kriisitilanteet, kuten konkreettiset jälkiselvittelyt pahoinpitelyn jälkeen. Toiseksi tunnistan väkivallan pitkäkestoista vaikutuksista johtuvan tuen tarpeen, josta isoäidit kertovat aineistossani lyhytkestoista kriisitukea enemmän.

Kriisitilanteissa isovanhemmat tai isoäiti soitetaan paikalle tueksi väkivaltilanteen jälkiselvittelyyn. Isoäidit kertovat esimerkiksi soittaneensa hätäkeskukseen, vieneensä aikuista tyttärtään lääkäriin pahoinpitelyn jälkeen sekä kuljettaneensa tyttärtä ja lapsenlapsia turvakotiin. Yksi isoäiti kertoo: *“Usein olen joutunut lähtemään tueksi heti siltä seisomalta”*. Samanlaisia havaintoja on myös aiemmassa tutkimuksessa, jonka mukaan isovanhemmuus näyttäytyy väkivaltakriisitilanteissa esimerkiksi niin, että isovanhemmat pelastavat väkivallan uhrin ja lapset kotiinsa keskellä yötä (Sandberg 2014, 7; 2016, 99, 102–103; Åkerlund 2019, 187).

Sandbergin (2014, 8; 2016, 103) mukaan isovanhemmat voivat myös pyrkiä estämään väkivaltaa fyysisellä läsnäolollaan, mikä näkyy myös omassa aineistossani. Yksi isoäiti esimerkiksi kertoo olleensa mukana hakemassa lapsenlapsia isän tapaamiselta tyttärensä tukena, kun väkivaltaa tehnyt isä ei ole palauttanut lapsia sovitusti. Konkreettista suojaa tarjoaa myös isoäiti, joka nukkui perheen kodissa:

*“[Tyttär] alkoi pelätä niin paljon [miestä], ettei se uskaltanut enää olla sen kans koton ja minä olin niiden kotonakin muutaman yön.”*

Gottzénin ja Sandbergin (2017, 7–8) mukaan lapsenlapset voivat aktiivisesti pyytää isovanhempia tuekseen paikan päälle, ja mikäli isovanhemmat asuvat maantieteellisesti lähellä lapsenlapsia, he voivat tukea perhettä jopa päivittäin. Fyysinen läsnäolo väkivaltilanteissa onkin *turvallisuutta rakentavaa toimijuutta*, jossa isoäiti ottaa konkreettisella tavalla vastuuta väkivallan estämisestä, tilanteen tyyntämisestä ja rauhoittamisesta (Laitinen ym. 2018, 40–41).

Väkivallasta irtautumiseen auttavaa tukea isoäidit kertovat antaneensa esimerkiksi niin, että tytär ja lapsenlapset ovat asuneet isovanhempien luona eron jälkeen tai isoäidit ovat etsineet tarpeellisia tavaroita perheelle mahdollistaakseen eron. Isoäidit ovat myös antaneet taloudellista tukea välisukupolvelle. (Myös Sandberg 2014, 6; 2016, 103.) Yksi isoäideistä tiivistää omaa toimintaansa seuraavasti:

*“Olen auttanut tyttärtäni kaikin tavoin, että hän sai kodin lapsilleen. Olen hankkinut tavaroita, auttanut taloudellisesti ja hoitanut lapsia. Olen kuunnellut ja ollut hänelle tukena, kun hänellä oli pelko miestänsä kohtaan.”*

Omaisten toiminnalla voi olla suuri merkitys väkivaltaisesta elämäntilanteesta irtautumisessa, sillä väkivaltaisesta parisuhteesta irtautuminen voi vaatia tukea viranomaisilta, mutta lisäksi omaisten antama epävirallinen tuki auttaa konkreettisella tavalla eroon väkivallasta (Notko 2011, 169–170).

Yksi isoäiti kertoi osallistuvansa tyttärensä tukena sosiaalityöntekijöiden kanssa pidettäviin palavereihin:

*“Kuulen siellä, mitä päätetään, kun [tytär] ei välttämättä muista kaikkea sieltä. Olen vähän niin kuin korvana siellä.”*

Aiemmassa tutkimuksessa omaisten ja viranomaisten suhde näyttää olevan kaksijakoinen. Toisaalta isovanhemmilla voi olla yrityksiä päättää väkivaltaa esimerkiksi soittamalla väkivaltatilanteisiin viranomaisia paikalle (Sandberg 2014, 6), mutta toisaalta isovanhemmat voivat joutua pohtimaan, onko heidän toimintansa perhettä suojaavaa vai tilannetta pahentavaa, mikä voi estää omaisia viemästä väkivaltaa viranomaisten tietoon (Sandberg 2016, 103, 105). Aineistossani isoäiti kuvaakin olevansa suhteessa viranomaisiin pelkästään ”kuunteleva korva”, ei tiedon tuottaja perheen tilanteesta.

Isoäitien toimijuus tulee esille myös neuvojan roolissa. Isoäidit kertovat ohjanneensa tyttäriään turvakotiin ja vauvan kanssa ensikotiin. Eron jälkeisen vainon tilanteessa isoäiti voi kehottaa tyttärtään suojaamaan itseään muutolla:

*“Ja hän meni minun kehotuksesta sitten turvakotiin, mutta se mies alkoi sitten sinne ahdistelemaan [...]. Minä sitten kehotin häntä, että muuttaa kaupunkia ja sitten [tytär] muutti [...].”*

Isoäidit ovat myös kertoneet tyttärilleen turvakotiyhdistysten kautta saatavasta matalan kynnyksen keskusteluavusta sekä vertaistuesta. Yksi isoäiti kertoo kannustaneensa



tytärtään ottamaan yhteyttä lähisuhdeväkivalta-asiantuntijaan, koska ajattelee, että ammattilainen osaa

*“paljon paremmin tehdä sitä selviämisen polkua, valaa rohkeutta, että tämmöses-täkin tilanteesta voi päästä irti”.*

Tämän isoäidin kertomuksessa tulee esiin konkreettisella tavalla se, miten isoäitien oma kokemus lähisuhdeväkivallasta tai toisaalta siihen saatavilla olevasta tuesta vaikuttaa heidän toimintaansa suhteessa tyttäreeseen. Tukeen ohjatessa lähisuhdeväkivallan ylisukupolvisuus näyttäytyy jopa positiivisena asiana, mikäli isoäidillä on itsellään positiivinen kokemus siitä, miten väkivaltaspesifi tuki voi auttaa. Kuten Åkerlund (2019, 187) ehdottaa, väkivallan ylisukupolvisuudella voi olla myös väkivallan kokijan tai lastenlasten kannalta positiivinen vaikutus isoäidin toimijuuteen, koska isoäiti voi oman kokemuksensa takia ymmärtää lähisuhdeväkivaltaa syvällisemmin.

Isoäidit kertoivat aineistossani siitä, että he toimivat vain tyttären pyytäessä tai antaessa luvan toimia, minkä tulkitsen *hienovaraiseksi toimijuudeksi*. Esimerkiksi isoäiti, joka kertoo osallistuvansa lastensuojelupalaveriin tyttären tukena, kertoo, että päätös osallistumisesta on tehty yhdessä tyttären kanssa. Isoäitien toiminnan mahdollisuuksilla on siis tulkintani mukaan myös rajansa:

*“Olisin halunnut olla enemmän kuulolla, mutta että minä olen tehnyt sen, mitä ne on sallineet minun tekevän. En ole kuitenkaan tupannut enempää tekemään, vaan että olen tietyllä tavalla ollut kuulolla, jos joku pyytää jotakin, niin minä tavallaan mielelläni annan, mutta minä en lähde tyrkyttämään itseäni semmoseen asioihin, mitkä ei oikeastaan kuulu minulle, koska ne on heidän asioita kuitenkin.”*

Aineisto-otteessa isoäiti tunnistaa, että hän ei voi toimia perheen väkivaltatilanteessa omien toiveidensa mukaisesti, vaan hänen on otettava väkivallan ehkäisemisessä se rooli, jonka perhe ja erityisesti oma tytär hänelle antaa. Mayn ja muiden (2012) mukaan isovanhemmuuteen liittyy ristiriita siitä, miten isovanhemmat sekä haluavat olla yhteydessä lapsenlapsen perheeseen, mutta toisaalta eivät halua tuppautua perheen elämään. Isoäidit toivatkin esiin kertomuksissaan sitä, että heidän mahdollisuutensa toimia kytkeytyi vahvasti siihen, mitä heidän oma lapsensa, väkivaltaa kokenut tytär, antaa heidän tehdä. Väkivaltaan puuttumisessa tai tilanteessa kannattelussa näyttääkin olevan kyse ennen kaikkea isoäidin suhteesta aikuiseen lapseensa, joka antaa luvan

toiminnalle. Kukaan isoäideistä ei varsinaisesti tuonut esiin sitä, että häntä olisi kielletty esimerkiksi tulemasta paikalle, ja useat aineistoni isoäideistä kertoivat sen sijaan, että heitä oli nimenomaisesti pyydetty paikalle väkivaltatilanteisiin. Isoäidit siis tunnistavat ja toisaalta tunnustavat toimijuutensa rajat sekä pyrkivät tukemaan oman tyttärensä toimijuutta kunnioittamalla näitä rajoja.

Väkivallan uhrina oleminen tuottaa uhriin heikkouden ja haurauden tunteita sekä psyykkisiä ja fyysisiä oireita, kuten masennusta, uupumusta, kipuja ja painajaisia (Husso 2003, 184–185, 203–209). Oma kokemus lähisuhdeväkivallasta ja sen myötä tieto väkivallan seurauksista vaikuttaa isoäitien toimijuuteen, sillä aineistossani on viitteitä, että isoäidit tunnistavat väkivallan seurauksia uhrille. Erityisen hyvin tämä tulee esiin yhden isoäidin kertomuksessa, kun tämä pohtii mahdollisuutta tukea omaa tyttärtään. Isoäiti kertoo, että he tyttärensä kanssa pyrkivät tekemään mukavia asioita, jotta kummallekaan *“ei tulisi semmosta ylikuormitusta”*. Isoäidin kertomuksesta jää käsitys, että hän pyrkii auttamaan tyttärtään nimenomaan lepäämään, koska hänellä on tietoa väkivallan vaikutuksista uhriin ja tämän takia huoli tyttären voinnista:

*“Sitä ihan hirveesti väsyttää [...]. Mä aattelen, että kauhee sillä alkaa elimistö nyt reagoimaan siihen tuskaan ja pattitilanteen tuottamaan puristukseen. [...] Että mitä tapahtuis, jos [tytär] yhtäkkiä kerta kaikkiaan väsähtäis. Se vois olla aikamoinen romahdus.”*

Väkivallan uhri voi reagoida vuosienkin kuluttua ruumiillisesti kokemuksiinsa esimerkiksi paniikinomaisesti (Husso 2003, 240–242), mikä voi pitkittää myös omaisilta saatavan tuen tarvetta. Tulkitsen, että aineisto-otteessa isoäidin tieto ja kokemus väkivallasta muuttuu huoleksi siitä, miten vaikea tilanne voi jatkossa olla, ja isoäiti ainakin osittain vertaa omaa kokemustaan väkivallasta tyttärensä tilanteeseen.

Yhteenvetona voidaan todeta, että tyttären ja isoäidin yhteisesti kokema väkivaltakriisi näyttää ainakin osalla isoäideistä lähentävän heitä tyttäreen, mikä näyttäytyy esimerkiksi päivittäisenä kanssakäyntinä puhelimitse. Toisaalta isoäidit tuovat esiin myös väkivallan syklistyyttä kertoessaan siitä, että yhteydenottoja tyttäreltä tulee silloin, kun väkivalta pahenee perheessä, mutta muutoin voi olla rauhallista. Huomionarvoista on, että isoäidin ja tyttären suhteessa isoäidit pyrkivät ymmärtämään tyttärensä toimintaa ja ovat kiinteällä tavalla mukana väkivallasta irtautumisen pitkässä prosessissa esimerkiksi tukemalla eroon. Isoäidit kertoivat enemmän pidempiaikaisesta tuesta ja

mahdollisesti väkivallasta traumatisoituneen tyttären rinnalla elämisestä, minkä takia näyttää siltä, että isoäidit kokevat tärkeämpänä pidempiaikaisen, kannattelevan tuen. Tähän toimintaan näyttää aineistoni perusteella vaikuttavan myös isoäidin oma kokemus väkivallasta eli ylisukupolvisen lähisuhdeväkivallan ilmiö. Lisäksi toimintaan tyttären rinnalla vaikuttaa ennen kaikkea se, miten paljon tytär antaa äidilleen tilaa toimijana perheen kriisissä. Tässä suhteessa isoäidit toimivatkin sekä kannatellen ja rakentaen turvallisuutta että hienovaraisesti, luvan saatuaan. (Husso 2003, 243, 252; Notko 2011, 169–170; Åkerlund 2019, 187.)

## 7. Huoli isän toiminnan vaikutuksesta lapsenlapsiin

Millainen suhde isoäideillä on lapsenlapsiinsa ja vaikuttaako väkivalta siihen, millaista on isoäitiys? Entä millaista on isoäitien toimijuus suhteessa väkivaltaa käyttäneeseen (entiseen) vävyyn? Isoäitien suhde muihin konfliktin osapuoliin kuin omaan tyttäreeseen avaa isoäitien toimijuuteen erilaisia puolia. Erityisesti kysymys väkivallan tekijän ja väkivallan uhrin omaisten suhteesta on kiinnostava, koska se ei ole saanut aiemmassa tutkimuksessa (Sandberg 2014, 2016; Åkerlund, 2019; Gottzén & Sandberg 2017) lainkaan tilaa.

### 7.1. Arkea kannatteleva isoäitiys

Isoäitiyteen liittyy usein huolen tunteita lastenlasten tilanteesta, ja toisaalta tunteilla voi olla merkitystä siihen, miten ihminen toimii (Nätkin 2018; Virkki 2004, 40–70). Aineistossani isoäidit kertovat laajasti huolen tunteista. Yksi isoäiti kuvaa tuntemuksiaan väkivallalle altistuneiden lasten isoäitiydestä *“varjona”*, joka seuraa positiivisten tunteiden rinnalla. Väkivaltakriisin ollessa akuutissa vaiheessa osa isoäideistä kuvaa pelkoa lasten tilanteesta ja mahdollisesti jopa vaarallisen fyysisen väkivallan riskin kohdistumisesta lapsiin esimerkiksi väkivallan tekijän laajennetun itsemurhan kautta.

Jokaisessa isoäitien kuvaamassa perheessä lapset ovat altistuneet väkivallalle, ja lisäksi lapsiin kohdistuvasta, edelleen jatkuvasta henkisestä väkivallasta kertoo kaksi isoäitiä: Yksi isoäiti kertoo lapsenlasten isän olevan edelleen aika *“ailahtelevainen”* lapsia kohtaan. Toinen isoäiti kuvaa edelleen jatkuvaa, lapsiin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa kertomalla siitä, miten osa lapsista on isälle suosikkeja ja osalla lapsista on *“tosi hankalaa”* isänsä kanssa. Isoäidit kertovat myös lyhyesti tilanteista, jotka voi tulkita isän fyysisenä väkivallankäyttönä lapsia kohtaan. Toisaalta isoäidit kertovat myös siitä, että lapsenlapset ovat hyvin tietoisia vanhempien välisestä väkivallasta, vaikkei se kohdistu lapsiin. Yksi isoäiti kuvailee, että hänen lapsenlapsensa on vaikea nukkua omassa huoneessaan, koska tämä näkee painajaisia, jotka isoäiti yhdistää väkivaltaan:

*“Kyllä se niin kovaa metakkaa pitää öisin siellä joskus. Täytyy [lasten] olla tietoisia siitä, koska sillä [lapsella] on hirveitä painajaisia. Ei meinaa uskaltaa nukkua omassa huoneessa, vaan se menee vanhempien huoneeseen lattialle nukkumaan. Tai sitten se saattaa yöllä valittaa, että olkaa hiljaa ja älkää tapelko.”*

Osa isoäideistä on huolissaan väkivallan seurauksista lapsenlasten elämässä. Erityisen huolen aihe aineistossa näyttää olevan väkivallalle altistuneet teini-ikäiset lapsenlapset. Yksi isoäideistä kertoo olevansa huolissaan siitä, että väkivalta siirtyy seuraavan sukupolven toimintaan:

*“Mua pelottaa, että minkälaisen käsityksen ne saa. Kyllä niinku siinä vanhimmassa [lapsessakin], on mulla se huoli, että onko siinä jo isänsä piirteitä, samantyyppistä manipuloitua.”*

Tämän isoäidin ymmärrys väkivallasta on liittyen ylisukupolvinen ja tulkiten hänen kertomustaan niin, että hänellä on oman kokemuksensa kautta tietoa väkivallan ylisukupolvisuuden mekanismeista (ks. Rivera & Fincham 2015).

Toisaalta isoäidit kertovat myös tunnistavansa väkivallan vähenemistä johtuvaa huolen laimenemista. Yksi isoäiti kertoo, että vaikka lapsenlapset tapaavat usein epävaikasti käyttäytyvää isäänsä, isoäitiä ei huoleta tilanne:

*“Mutta se on tavallaan turvallista, kun koti on tuossa lähellä ja kaikki on tässä. Ja lapset kuitenkin niinku osaa soittaa ja turvata ja kulkea itse tuossa. Sillä tavalla en [...] enää kanna huolta, että tuntuis pahalta mitenkään.”*

Haastattelussa isoäiti tuo esiin kaksi asiaa, jotka hänen huoltaan vähentävät: lapset ovat kasvaneet kouluikäisiksi ja aikaa akuutista väkivaltatilanteesta on kulunut niin, ettei isoäidin enää tarvitse huolehtia, kuten aiemmin. Aineistossani isoäidit ovatkin huojentuneita siitä, että perheen väkivalta on päättynyt tai laantunut. Yksi isoäideistä vertaa lapsenlasten ja tyttären nykyistä tilannetta aiempaan:

*“Ja se on niin mukava katsoa sitä perheen elämää, kun ne eivät tappele enää sillä tavalla ollenkaan keskenään. Mitä ne tappeli silloin, kun se mies oli siinä myöskin. Että ne on rauhassa nyt se perhe. [...] Että nyt ei ole enää sitä masentunutta, väsynyttä äitiä, vaan on ihan energinen ja aktiivinen äiti.”*

Aiempi tutkimus ehdottaa, että isovanhemmuuden toimijuus voi muuttua ajan saatossa esimerkiksi niin, että isovanhemmat haluavat vähentää vastuutaan lapsenlapsista (Timonen & Doyle 2012, 174). Aineistoni perusteella näyttää myös siltä, että isoäitien toimijuus voi muuttua perhesuhteiden muuttuessa vanhempien eron myötä ja väkivallan laantuessa tai muuttaessa muotoaan. Täten lähisuhdeväkivallan vakavuus sekä lasten viettämä aika väkivallan tekijän luona määrittävät isoäitien toimijuutta ja huolta.

Isoäitien toiminta nimenomaan isoäiteinä liittyy luontevasti siihen, millainen heidän suhteensa lapsenlapsiin on. Erityisesti yksi isoäiti kuvaa väkivallan vaikutusta hänen ja lapsenlapsen suhteeseen, kun lapsen asuminen määrättiin henkistä väkivaltaa käyttäneen isän luokse tilanteessa, jossa isä isoäidin mukaan manipuloi lasta puolelleen ja edelleen käyttää väkivaltaa tätä kohtaan:

*“Ja silloin alussa tuntu tosi pahalta se, että me ihan niinku erkaannuttiin toisistamme sen lapsen kanssa ja kuitenkin mä olin tosi paljon hänen kanssaan ollut pienenä ja viettänyt aikaa. [...] Nyt on onneksi taas päässyt lähemmäksi uudelleen, kun hän on kasvanut. [...] Tokihan me on tavattu tässä vuosien varrella, kun on äidin luona välillä [...]. Ehkä alussa varmaan olikin sellaisia tilanteita, että en saanut tavata niin useasti kuin olisin halunnut.”*

Isoäidin kertomuksessa suhde lapsenlapsen etäännytty, tulee pidätellyksi ja riippuvaiseksi lapsen lähivanhemman toiveista tapaamisille, kuten tapahtuu eron jälkeen usein muutoinkin (Timonen & Doyle 2012, 171–172). Toisaalta aineistossani on näkyvissä, että lasten kasvaminen omatoimiseksi koululaisiksi voi helpottaa isoäidin ja lapsenlasten yhteydenpitoa. Isovanhempien onkin mahdollista luovia niin, että he tapavat lapsenlapsia myös välisukupolven ohitse (emt., 171–172, 175), mikä kuvaa myös mainitsemani isoäidin toimintaa, kun hän kertoo, että

*“[...] nyt tuntuu paremmalta, kun ollaan enemmän yhdessä, kun hän on kasvanut ja omaehtoisesti voi nyt sitten kulkea ja tulla paremminkin.”*

Osa isoäideistä kuvaa omaa toimintaansa suhteessa väkivallalle altistuneisiin lapsenlapsiin yleisen hoivan kautta, esimerkiksi kertoen taaperoikäisen lapsen päiväunille nukuttamisesta tai kouluikäisten lasten kuljettamisesta harrastuksiin. Vanhemmat lapsenlapset opettavat isoäidilleen aineistossani esimerkiksi älypuhelimien käyttöä. Tällaisen hoivan tai vuorovaikutuksen lisäksi aineistossani on näkyvillä sellaista isoäidin toimijuutta, joka tulkintani mukaan liittyy lastenlasten altistumiseen lähisuhdeväkivallalle. Osa aineistoni isoäideistä kertoo viettäneensä öitä perheessä ennen lapsenlasten vanhempien eroa joko siksi, että he halusivat rauhoittaa tilannetta tai siksi, että lasten isä ei kantanut vastuutaan perheen toisena aikuisena, jolloin lasten hoito jäi kokonaan väkivallan kokijan vastuulle. Parisuhdeväkivaltatilanteissa äidin heikkouden ja haurauden tunteet (Husso 2003, 184–185) sekä toisaalta isoäitien kuvaama isän ohut rooli vanhempana antaa nähdäkseni tilaa isoäitien toimijuudelle. Tulkitsen, että isoäidit paikkaavat lasten hoivan aukkoja toiminnallaan tukemalla perhettä tiiviisti.

Isoäitien toimijuus suhteessa väkivaltaan on aineistossani suhteessa lapsenlapsiin *kannattelevaa ja turvallisuutta rakentavaa*. Yksi isoäiti kertoo viettävänsä lapsenlasten kanssa erillistä aikaa sekä pyrkivänsä mukavilla asioilla antamaan lapsille muuta ajateltavaa. Tässä yhteydessä isoäidin toimintatavan voi tulkita niin, että hän pyrkii auttamaan lapsia kestäämään lähisuhdeväkivaltaa kotona tuoden kriisitilanteissa lapsenlasten elämään arkista yhdessäoloa:

*”Että voi jotenkin helpottaa sitä, että leipoo jotakin hyvää ja on jonku lapsen kans erikseen, eikä tarvi sitä asiaa ottaa [...] siihen sitä keljua asiaa kauheesti.”*

Laitinen ja muut (2018, 38–40) määrittelevät yhdeksi väkivallalle altistuneen lapsen toimijuusrooliksi tukevan ja rakentavan toimijuuden, jossa lapset näyttävät pyrkivän rakentamaan turvallisuutta epävarmoissa olosuhteissa. Tukevalle ja rakentavalle toimijuudelle on tyypillistä, että lapset ovat huolestuneita väkivaltaa kokevasta äidistään, ja pyrkivät kannattelemaan, suojelemaan ja pitämään huolta hänestä (emt.). Samantyyppistä toimijuutta on tunnistettavissa myös isoäitien toiminnassa suhteessa lapsenlapsiin. Yksi isoäiti kertoo toimijuudestaan näin:

*”Mä oon menny tiskipöytää selvittämän ja olemaan sillai läsnä. Että yleensä mä oon niitten pienimpien lasten kanssa ja me ruvetaan [...] leikkimään tai leipomaan [...]. Ja sitte oon mä sen [tietyn lapsen] kanssa käynyt [matkalla toisessa kaupungissa]. Että lähettiin matkalle, että sai vähän niinku tuuletusta.”*

Lähisuhdeväkivaltilanteissa isovanhemmat kokevat tärkeänä läsnä olemisen, joka on muutoinkin osa isovanhemmuutta. Läsnä oleminen ei ole isovanhempien kohdalla passiivista, vaan siihen liittyy pohdintaa siitä, mikä lapsia tukee eniten ja miten väkivalta saadaan loppumaan. (Sandberg 2014, 6–7.)

Eräsaari (2002, 18) toteaa, että isoäidit ovat globaalisti ottaneet erilaisissa kriisitilanteissa lapsenlapsiaan hoitoon, mikäli vanhemmat ovat esimerkiksi kuolleet sodan seurauksena. Lähisuhdeväkivaltaa koskevassa tutkimuksessakin on huomattu, että isovanhempien koti voi näyttäytyä lapsenlapsille turvasatamana, jossa he saavat sekä fyysistä että henkistä turvaa (Gottzén & Sandberg 2017, 5–7). Omassa aineistossanikin isoäidit reagoivat kriisitilanteisiin. Yksi isoäiti kertoo tilanteesta, jossa lasten isän käyttämän väkivallan jälkeen äiti ei pystynyt hoitamaan lapsiaan ja pelkäsi, että lastensuojeluviranomaiset sijoittavat lapset kiireellisesti kodin ulkopuolelle. Tällöin isoäiti otti lapsenlapset hoitoonsa, minkä tulkitsen isoäidin pyrkimyksenä rauhoittaa tilannetta ja

tuoda turvaa lapsenlapsille. Isoäidit voivatkin pyrkiä esimerkiksi eron jälkeen rauhoittamaan tilannetta auttamalla lapsenlapsia ja väkivallan kokijaa konkreettisella hoidolla. (Timonen & Doyle 2012, 166; Åkerlund 2019, 187; Rotkirch & Fågel 2010, 43–44.)

Osa isoäideistä kuvaa suhdetta lapsenlapsiin *pidättyväksi*, kun he kertovat, että eivät kysy suoraan lapsilta väkivallan kokemuksista. Kun kysyn haastattelutilanteessa yhdeltä isoäidiltä, vaikuttaako väkivalta isoäitiyteen, hän vastaa:

*“Kyllä se tietenkin vaikuttaa. Minä aina ajattelen, että [tytär] hoitaa lapset ja niiden asiat. Että minun ei tarvi niiden kanssa sillai neuvotella [...]. Varmaan yhden kerran olen laittanut vanhimmalle [lapsenlapselle] viestiä. Että en minä niitä lapsia kuormita itelläni, että saavat rauhassa elää lapsuuden.”*

Lapsenlasten kasvattaminen ja tukeminen jääkin aineistossa ennen kaikkea heidän äitinsä tehtäväksi, mikä voi selittyä esimerkiksi sillä, että isoäiti haluaa antaa tyttärelleen mahdollisuuden itse päättää, miten perheen kriisitilanteessa toimitaan. Sandbergin (2016, 102, 108) mukaan isoäidit haluavat antaa väkivallan uhrin itse päättää, lähteekö hän väkivaltaisesta suhteesta, eivätkä halua vaarantaa suhdetta lapsenlapsiin kritisoidulla väkivallan tekijällä. Toisaalta isovanhemmat voivat pyrkiä tiedostetusti kannustamaan välisukupolvea ottamaan vastuuta perhetilanteestaan rajaamalla omaa vastuutaan lapsenlapsista (Timonen & Doyle 2012, 166).

Aineistossani kolme isoäitiä kuvasi käsityksensä lapsenlasten tilanteesta syntyneen ennen kaikkea tyttärensä kautta. Isoäidit toteavat suoraan, että eivät ole jutelleet isän käyttämästä väkivallasta lapsenlasten kanssa, vaan lapset puhuvat äidilleen, joka kertoo isoäidille heidän kuulumisiaan. Ainoastaan yksi aineistoni isoäideistä koki tämän asian negatiiviseksi ja kertoi pohtivansa, miten vaikeaa väkivallasta on keskustella suoraan lapsenlasten kanssa:

*“Kyllä koen siinä hirveesti avuttomuutta, että mä osaan sillai [jutella asiasta lapsen kanssa]. Vaikka kyllä minä senkin kans, kun se oli pieni, niin hirveesti kaikkea oon tehnyt ja se on ollut meillä yötä ja näin [...]. Se on kumma, miten sitä ei osaa lähestyä [...]. Kyllä me ihan tavallisista asioista puhutaan ja miten koulussa menee [...]. Mutta tuommonen arka asia jää kysymättä, että miten sinä jaksat täällä kotona hengittää. En minä osaa ottaa sitä asiaa esille.”*



Tämän isoäidin kertomuksessa väkivalta perheessä jatkuu, mikä todennäköisesti selittää hänen huoltaan perheen lasten tilanteesta, sillä kukaan muu aineiston isoäideistä ei tuonut esiin näin selkeästi pohdintojaan huolestaan suhteessa lapsenlapsiin. Toinen isoäiti esimerkiksi toteaa mutkattomammin, että lapset tulevat kyllä puhumaan, jos haluavat. Tässä kohdin isoäitiyys näyttäytyy vastuusta vapaampana toimintana kuin vanhemmuus (Eräsaari 2002, 13–14).

Tulkitsen isoäitien toimijuutta niin, että he toimivat aineistoni valossa nimenomaan väkivallan kokijan äiteinä väkivaltakriiseissä, eivätkä nosta isoäitiyttä ensisijaiseksi positiokseen. Isoäitiydessä paljon tavallista isoäitiyteen liitettävää toimintaa ja hoivaa, mutta toisaalta väkivalta voi vaikuttaa isoäidin ja lapsenlapsen suhteeseen niin, ettei isoäidillä halutessaankaan ole mahdollisuutta tavata lapsenlasta. Isoäidit tuovat aineistossani esiin huolta erityisesti väkivallan vaikutuksista lastenlasten elämään sekä väkivallan ylisukupolvisuudesta ja siirtymisestä seuraavalle sukupolvelle. Toisaalta isoäiti voi kokea vaikeina tilanteet, joissa hänellä olisi halu tavata lapsenlasta enemmän, mutta se ei lähisuhdeväkivallan takia ole mahdollista. Aineistossa isoäidit kertovat myös siitä, miten väkivallan vaikutus lapsenlasten elämään näyttää osittain laimenevan lapsen kasvaessa ja väkivaltatilanteen rauhoittuessa. Usein väkivalta on puhumaton asia isoäitien ja lapsenlasten välillä, eivätkä isoäidit välttämättä koe olevansa oikeita henkilöitä ottamaan väkivaltaa puheeksi lapsenlapsen kanssa. Isoäitien toimijuus heidän kertomuksissaan onkin ennen kaikkea hoivaan liittyvää toimintaa ja he kokevat toimivansa heille annettujen rajojen puitteissa. (May ym. 2012; Eräsaari 2002; Sandberg 2016, 105; Gottzén & Sandberg 2017, 10.)

## 7.2. Isoäidin pidättyvä toimijuus anoppina

Tämän tutkielman aineistossa on selvästi havaittavissa, että isoäidit tunnistavat toimijuuttaan konkreettisemmin suhteessa lapsenlapsiin ja väkivallan kokijaan kuin väkivallan tekijään. Isoäitien kertoessa huolistaan, he sivuavat väkivallan tekijän toimintaa sekä käsitystään hänestä, mutta puhuvat enemmän toiminnastaan suhteessa tyttärensä ja tämän lapsiin. Yksi isoäideistä esimerkiksi kertoo, että hän haluaisi mahdollistaa väkivaltaisessa suhteessa elävän tyttären loman hoitamalla lapsia, mikäli väki-

vallan tekijäkin lähtisi kotoa pois. Tässä kertomuksessa isoäidillä on siis näkemys väkivallan tekijän paikasta tai siitä, mitä väkivallan tekijän roolin tulisi olla, mutta hänen toimintansa kohdistuu lapseen ja äitiin.

Ne tilanteet, joissa isoäidit kuvaavat toimijuuttaan suhteessa väkivallan tekijään, ovat ennen kaikkea pidättyviä tai vältteleviä. *Välttelevä toimijuus* tulee esiin muun muassa seuraavassa aineisto-otteessa, jossa isoäiti summaa tyttärensä pahoinpitelyn ja eron jälkeistä suhdettaan väkivallan tekijään:

*“Tyttäreni ex-mieheen en ole ollut yhteydessä tapahtuman jälkeen, enkä ole hänelle sanaakaan sanonut, olen toki pari kertaa nähnyt. Olisin vain halunnut kysyä, että miksi sen teit? Minulle se mies on täysi nolla.”*

Osa isoäideistä kertoo, että lähisuhdeväkivaltakriisissä elävän perheen tilanteissa jotkut toiset omaiset ovat esimerkiksi olleet tekemässä lastensuojeluilmoituksia tai – kuten yksi isoäideistä kuvaa – *“mulla on yks [aikuinen lapsi] joka on kyllä ihan reippaasti sanonut asioita suoriksi”*. Sen sijaan omaa toimijuuttaan isoäidit eivät pääsääntöisesti kuvaa näin. Tulkitsenkin, että isoäidit tunnistavat väkivallan jatkumisen ja pahenemisen riskin, ja ainakin väkivaltaa itse kokeneet isoäidit joutuvat varomaan sitä, ettei väkivalta kohdistu heihin itseensä (ks. Ojala ym. 2009, 21–22).

Isoäidin arvioivat kertomuksissaan väkivallan tekijöitä negatiivisella tavalla. He kertovat aineistossani miehistä, jotka valehtelevat ja ovat ylimielisiä sekä manipuloivia. Yksi isoäiti kuvasi vävyään seuraavasti:

*“Se on just tämmönen kauheen ylimielinen ja manipuloiva tyyppi perheen sisällä, mutta sitten ulospäin näyttölee maailman parasta.”*

Sandbergin (2014, 9–10) mukaan isovanhemmat voivat tiedostaen pyrkiä väkivaltakriisissä pitämään suhteen väkivallan tekijään neutraalina, koska ajattelevat, että väkivallan tekijän kritisoiminen vaarantaisi suhteen perheeseen, mikäli uhri päättää palata yhteen väkivallan tekijän kanssa. Omassa aineistossani isoäidit ottivat väkivallan tekijään selkeästi kriittisen suhtautumistavan, mikä johtunee siitä, että suurin osa aineistoni tuottaneista isoäideistä oli eron jo jonkin aikaa sitten päätyneiden lasten äitejä: he voivat huolelta kritisoida väkivallan tekijää, eikä heitä aineiston perusteella näyttänyt huolettavan enää mahdollinen yhteen palaaminen. Vain yksi aineistoni isoäideistä kuvaa ymmärtävänsä väkivallan tekijän taustojen perusteella hänen toimintaansa.

Vaikka poikkeuksiakin on, selvästi suurin osa tutkielmani isoäideistä pyrki pitämään etäisyyttä väkivallan tekijään. Isoäidit kuvaavat, etteivät vastaa väkivallan tekijän viesteihin tai eivät tavatessaan keskustele hänen kanssaan. Osa isoäideistä myös pyrki suojaamaan itseään väkivallan tekijältä omien väkivaltakokemustensa vuoksi. Notko (2011, 202) tulkitsee väkivaltatilanteissa yhteydenpidosta kieltäytymisen aktiiviseksi toiminnaksi siten, että vaikeneminen voi olla keino jopa osoittaa moraalista ylemmyyttä vahingollisia tekoja tekevää ihmistä kohtaan. Hiljaisuutta ja väkivallan tekijän torjumista ei tulisikaan ajatella passiiviseksi toiminnaksi, vaan osaksi isoäitien toimijuutta (myös emt., 202–203).

Varautuneeseen, pidättyvään ja väkivallan tekijää välttävään toimijuuteen tekee eron vain yksi isoäiti, joka kertoo olleensa aktiivisena tukena väkivallan tekijälle tyttärensä ja tämän eroprosessin aikana tapaamalla miestä ja keskustelemalla hänen kanssaan. Isoäiti perustelee toimintaa sillä, ettei miehen oma perhe tukenut häntä, eikä mies isoäidin mukaan kiinnittynyt avun piiriin. Lisäksi isoäiti kokee, että haluaa toimia aktiivisesti suhteiden parantamiseksi, koska hän ajattelee, että lapsenlasten isä on hänen elämässään jatkossakin:

*“Koska jokainen tarvii sen ihmisen jolle puhua. Hän ei sitä omalta perheeltään saanut. [...] Mä taas näen asian sillä tavalla, että jos kaksi ihmistä eroaa ja siinä on lapsia [...], niin eihän ne sukulaisuussuhteet häviä siinä mihinkään. Että ei pitäis siinä ketään, lapsia eikä muita, katkeroitaa.”*

Tämän isoäidin toimintaan vaikuttaakin hänen halunsa tukea lapsenlasten vuorovai-  
kutusta isäänsä luomalla väkivallan tekijään neutraalin suhteen. Merkille pantavaa tässä tilanteessa on kaksi asiaa: tämän isoäidin lapsen kokema väkivalta ei ollut vuosikymmenten mittaista, eikä isoäidillä itsellään ole väkivaltakokemusta, minkä tulkitsemisen helpottavan hänen neutraalia suhtautumistaan väkivallan tekijään.

Aineistossa tulee esiin myös tilanteita, joissa isoäidit ovat torjuneet väkivallan tekijän toiveen yhteistyöstä ennen tyttären eroa miehestä. Yksi isoäideistä kertoo tilanteesta, jossa väkivallan tekijä oli pyytänyt häneltä apua, jotta saisi suhteensa isoäidin tyttäreeseen korjattua. Isoäiti kertoi kieltäytyneensä ehdotuksesta ja toteaa seuraavaa:

*“Minä en ole heidän välillä mitenkään parittaja ja minä tuen mun lastani ja hänen pyrkimyksiään.”*

Ohut yhteys väkivallan tekijään näyttäytyy myös seuraavassa isoäidin kuvauksessa väkivallan tekijästä, kun isoäiti kertoo, ettei halua päästää vävyään lähelleen arvaamattomuuden takia:

*“[Mies] saattaa takanapäin haukkua sitte niinku ihan paskaksi. Niin siitä tulee semmonen olo, että tarvii olla varovainen, että ei anna kauheesti aiheuttakaan.”*

Aineisto-otteessa isoäiti kiteyttää sen, miksi isoäitien toimijuus suhteessa väkivallan tekijään on ylipäättään varovaista: isoäiti kertoo, ettei halua antaa aiheutta haukkumiselle tai mahdollisuutta itseensä kohdistuvalle väkivallalle. Tämä voi olla omaisten keino kontrolloida väkivaltaa (ks. Hydén 2016, 94), jolloin isoäidit pyrkivät olemaan provosoimatta väkivallan tekijää vähentääkseen väkivallan mahdollisuutta.

Isoäitien toimijuutta suhteessa väkivallan tekijään voi kuvata *pidättyväksi toimijudeksi*, jossa isoäidit tuomitsevat väkivallan käytön, mutta eivät välttämättä aktiivisesti toimi väkivallantekijää vastaan. Yhdistän pidättyvään toimijuuteen sen, että isoäidit nimenomaan haluaisivat toimia tilanteissa, mutta eivät koe sitä järkeväksi. Esimerkiksi yksi isoäiti kuvaa tunteitaan seuraavasti tilanteessa, jossa hänen tyttärensä kohdistuva vaino on jatkuva:

*“Joskus suututtaa aivan hirviästi. Että tuntuu, että pitäis sanoa sille ihmiselle suorat sanat. Mutta kun tietää sen, minkälainen se on ja mitä siitä mulle seuraa sitten ja meille, niin parempi kun pysyy tuollaisena etäisenä. Minä oon poistanut puhelimestakin numeron. Tulee välillä ihan hirvittävä viha ja semmonen, että tuntuu, että haluttais tukistaa ja lyödä. Mutta en mää nyt sellaista tee. Mutta hirviä vihan tunne. Että miksi pitää rääkätä toista ihmistä, joka on jo sanonut, että ei enää halua tulla parisuhteeseen, eikä halua olla yhteydessä?”*

Virkin (2004, 266–268; myös Notko 2011, 199) mukaan vihan tunteella on merkitystä, kun pyritään esimerkiksi irrottautumaan vanhasta ja itsenäistymään uuteen elämäntilanteeseen. Tulkitsenkin, että aineistossani isoäidit käyttävät vihaa tukeakseen tyttärensä eroon väkivallasta, mutta heillä ei ole tarvetta konkreettisesti osoittaa vihaa väkivallan tekijää kohtaan, koska tunneside väkivallan tekijään ei ole tiivis. Isoäidin kertomuksessa halu käyttää väkivaltaa tyttären entistä miestä kohtaan näkyy myös epärationaalisena, jopa naurettavana toimintana, kuten naisten väkivallan käyttö muutoinkin kulttuurisesti koetaan (Lidman 2015, 61). Väkivallan käytöstä pidättyytyminen seuraileekin valtakulttuurin ihannetta, jossa väkivallan käyttäminen ei ole ainakaan

naisille tavoiteltavaa toimintaa, eikä normien mukaan toimiva (nais)ihminen käytä väkivaltaa toista ihmistä kohtaan (ks. Lattu 2016, 219). Notko (2011, 214) on kiinnittänyt huomiota siihen, että perhesuhteissa vahingoittuneet naiset voivat pyrkiä nousemaan väkivallan tekijän yläpuolelle pidättäytymällä fyysisestä väkivallasta.

Väkivallan kontekstissa isoäidit eivät välttämättä aina voi toimia haluamallaan tavalla myöskään siksi, että väkivallan tekijän käyttämä väkivalta tai sen uhka kohdistuu heihin. Osa isoäideistä tuo myös esiin, että vetäytymiseen vaikuttaa oma kokemus väkivallan uhrina olemisesta. Yksi isoäideistä kuvasi asiaa seuraavasti:

*“Että nämä on tavallaan hirveän vaikeita asioita, kun on jo se väkivaltatausta oman miehen taholta, mutta myöskin lapsuudenkodista. Että sitä niinku jollain lailla varoo asettamasta itseään sellaisiin tilanteisiin, missä taas on uhka.”*

Tässä kertomuksessa kyse oli siitä, että isoäidillä oli omia väkivaltakokemuksia, jotka rajaavat sitä, miten hän kokee voivansa toimia suhteessa tyttärensä kokemaan väkivaltaan. Sandbergin (2016, 103) mukaan isovanhemmat joutuvat pohtimaan omaa toimintaansa niin, etteivät pahentaisi väkivaltaa tai vaikeuttaisi uhrin ja lapsenlasten tilannetta. Aineistossani yksi isoäiti kertoo tilanteesta, jossa omaiset ovat yrittäneet puuttua väkivaltaan muun muassa tekemällä lastensuojeluilmoituksen, josta seurasi *“hirveä sota, kun se mies suuttu niin kamalasti”*. Isoäiti tiedostaa, että perheen tilanteeseen puuttuminen on vaikeaa ja kertoo, että miehen reaktio lastensuojeluilmoitukseen vähensi halua auttaa, koska omaisia *“pelottaa, että mitä se tekee, että se on niin hurja.”* Isoäiti kuvaakin näin suoraan siitä, miten väkivalta tai sen uhka voi vaikuttaa omaisten tapaan toimia väkivaltatilanteissa. Vaikka isoäidit toimivat osana laajempaa sosiaalista verkostoa, joka pyrkii estämään väkivaltaa (Hydén 2016), eivät he tulkitse kaikkia keinoja turvallisiksi tavoiksi toimia.

Väkivallan tekijä ei aina toimi yksin, eikä väkivalta välttämättä ole aineistossani ainoastaan isoäitien (entisten) vävyjen käyttämää, sillä isoäidit kuvailevat jonkin verran myös tyttärensä (entisen) anopin toimintaa väkivallan käyttäjänä. Isoäidit kuvaavat väkivallan tekijän äidin toimintaa esimerkiksi provosoivaksi, epäasialliseksi ja väkivallan uhria syyllistäväksi. Yksi isoäiti kertoo, ettei hän vastaa väkivallan tekijän äidin viesteihin millään tavalla. Sama ilmiö on havaittu myös aiemmassa tutkimuksessa, sillä Sandberg (2014, 8) analysoi, että väkivallan tekijän äiti voi pyrkiä väkivaltakriisissä tukemaan omaa lastaan, mihin taas väkivallan uhrin äiti suhtautuu kriittisesti. Husson

(2003, 257–258) mukaan uhrin syyttäminen on tapa kieltää väkivallan läsnäolo. Isoäitien huomiot väkivallan tekijöiden äitien toiminnasta väkivaltatilanteissa näyttävät kertovan siitä, että isoäidin toimintaan vaikuttaa se, onko hän parisuhdeväkivallan kohtijan vai tekijän äiti.

Laitinen ja muut (2018, 44) havaitsivat lasten toimijuutta eron jälkeisen vainon tilanteissa tutkiessaan muutosta etsivän kriittisen toimijuuden roolin, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsi tulkitsee eron jälkeisen vainon väkivallaksi ja on tietoinen väkivallan luonteesta sekä omista oikeuksistaan. Muutosta etsivä ja kriittinen toimijuus tarkoittaa lasten kohdalla sitä, että lapset voivat olla halukkaita muuttamaan yhteiskunnan rakenteita (emt., 46). Omassa aineistossani isoäidit eivät suoraan ottaneet tällaista roolia, mutta aineistossani on nähtävillä tilanteita, jotka tulkiten eräänlaisiksi pilkahduksiksi yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta suhteessa suomalaisen oikeusjärjestelmän tai sosiaalipalveluiden toimintaan sekä väkivallan uhrin epäoikeudenmukaiseen kohteluun yhteiskunnan taholta. Yksi isoäiti kertoo lapsensa tilanteesta, jossa väkivallan tekijä oli useita kertoja käyttänyt oikeusjärjestelmää vainon välineenä:

*“Järkyttävää tämä Suomen laki, sillä samasta asiasta voi nostaa oikeusjuttuja aina vaan uudestaan, vaikka itse haastaja on jättänyt toimimasta sovittelun mukaisesti.”*

Toisaalta osa isoäideistä tunnisti järjestelmän toimivan myös hyvin. Yksi isoäideistä kuvaa tilannetta, jossa väkivaltaa käyttäneelle miehelle oli määrätty lähestymiskielto, jota tämä isoäidin mukaan oli rikkonut. Isoäiti kertoi, että vasta tuomio lähestymiskiellon rikkomisesta rauhoitti väkivallan tekijää, joka isoäidin sanoin *”ymmärsi sitten sen, että ei voi enää [jatkaa vainoa]”*.

Väkivallan tekijöiden ja isoäitien suhteet ovat aineistossani kokonaisuutena hyvin etäiset ja isoäidit kertovat omasta toiminnastaan selvästi enemmän suhteessa tyttärensä ja lapsenlapsiin. Isoäidit pyrkivät kuitenkin torjumaan väkivallan tekijän ehdotukset, pysymään hänestä erossa sekä tuomaan ennen kaikkea esiin oman tyttärensä tukeen liittyviä tekoja. Suhteessa väkivallan tekijään isoäidit toivat myös esiin kritiikkiä yhteiskunnan epäoikeudenmukaisesta toiminnasta, mihin he olivat heränneet tyttärensä kokeman väkivallan vuoksi. Kuva väkivaltaa käyttävästä miehestä on isoäitien kertomuksissa hyvin negatiivinen, ja isoäidit kritisoivat väkivallan tekijöitä suoraan. Aineistossani on merkkejä siitä, että isoäidit toivoisivat voivansa toimia väkivallan tekijää

kohtaan aktiivisemmin, jopa väkivaltaisesti, mutta pidättäytyvät väkivallasta normatiivisten toimintatapojen vuoksi. Kaiken kaikkiaan isoäidit ennemminkin vetäytyvät toimijuudesta suhteessa väkivallan tekijöihin, ja erityisesti ne isoäidit, joiden omassa kokemushistoriassa on väkivaltaa, pyrkivät suojaamaan itseään pitämällä etäisyyttä väkivaltaiseen mieheen. Isoäitien suhteessa lapsenlapsiin ja väkivaltaa käyttäneisiin isiin on aineistoni valossa sama pidättyvä toimijuuden rooli silloin, kun isoäidit varovat ottamasta väkivaltaa puheeksi lastenlasten tai väkivallan tekijän kanssa. Isoäidit näyttävät vetäytyvän toiminnasta myös pitääkseen väkivallan uhrin ja lapsenlapset turvassa. (Lidman 2015, 61; Hydén 2016; Sandberg 2014.)

## 8. Lähisuhdeväkivallan vaikutus isoäitien elämään

Isoäitien toimijuus ei synny tyhjiössä, vaan heidän oma elämäntilanteensa sekä heille annettu tuki voivat vaikuttaa siihen, mitä isoäidit tekevät tai jättävät tekemättä väkivaltatilanteissa. Millaista siis on väkivallan vaikutus isoäitien elämään tai miten heitä tulisi tukea väkivaltatilanteissa?

Aineistossani osa isoäideistä toi esiin vakavia seurauksia tyttärensä perheen väkivalta omaan elämäänsä. He kertoivat esimerkiksi ahdistuksesta, unettomuudesta, fyysisestä voimattomuudesta ja itkuisuudesta. Yksi isoäiti kuvaa, että tyttären väkivaltatilanne pysyy mielessä jatkuvasti. Toinen isoäiti aineistossani kertoo, että hänen tyttärensä saattaa soittaa milloin tahansa (myös Sandberg 2016, 103), vaikka puhelut ovat isoäidin sanoin epätoivoisia ja ahdistivat isoäitiä:

*“Pyrin olemaan keskusteluissa vahva ja tukea häntä, vaikka minulla itselläni on huono olo ja puhelujen jälkeen en pysty tekemään mitään ahdistukseltani.”*

Tyttären perheen väkivalta voi siis kuormittaa isoäitiä raskaasti. Vakavimmissa tilanteissa isoäiti kertoo syövänsä tyttärensä tilanteen vuoksi masennuslääkkeitä ja oman vointinsa vaihtelevan tyttären voinnin mukaan:

*“Usein ahdistun jo puhelimen soidessa, vaikka puhelu tulisi joltain muulta. Usein olen joutunut lähtemään tueksi heti siltä seisomalta ja kotiin tullessani ole ääretömän väsynyt. [...] Joskus huonoina aikoina toivon, että voisin lähteä yksin pois jonnekin, missä kukaan ei vaadi minulta mitään. Voin hyvin silloin, kun tyttäreni jaksaa hyvin, jos hänellä on huono kausi, on se minullakin.”*

Vahvasta tyttären tilanteesta johtuvasta kuormituksesta huolimatta tämän aineisto-otteen kertonut isoäiti ei koe voivansa olla tukematta lastaan ja tämän perhettä. Hän kokee olevansa lapselleen tärkeä tuki, ja haluavansa auttaa tytärtään äitinä *“kaikin mahdollisin tavoin”*. Merkille pantavaa on, että aineistossani ainoastaan yksi isoäiti kertoo oman ikääntymisensä ja jaksamisensa merkityksestä siihen, miten paljon hän pystyy olemaan tukena väkivallasta selviämisen prosessissa, kun hän kertoo luvanneensa tyttärelleen olevansa mukana *“niin kauan kuin jaksan”*.

Sandbergin (2014, 12–13) mukaan isovanhemmilla voi olla kokemus, etteivät he voi tehdä väkivaltatilanteissa mitään. Aineistossani isoäidit pikemminkin kertoivat keinoista, joita heillä on olla läsnä tyttären ja lapsenlasten elämässä, kuten olen aiemmissa



luvuissa eriteltyt. Väkivallan läheisyydessä elämisellä on isoäitien elämässä vaikutuksensa, kuten yksi isoäideistä kuvaa:

*“Minä yritän vain lähinnä säilyttää oman järkeni tallella siinä mielessä, että minä olen vain kuulolla.”*

Edellisen aineisto-otteen tulkitsen niin, että isoäiti koki “kuulolla olemisenkin” vaikuttamisena ja tunnisti lapsensa elämäntilanteen merkityksen omalle mielenterveydelleen. Toisaalta isoäidit voivat pyrkiä pitämään oman tilanteensa erillään lapsensa perheestä, jotta isoäidit saavat turvattua esimerkiksi oman hyvinvointinsa (Timonen & Doyle 2012, 166).

Ei ole yllättävää, että tyttären tilanteen tasoittuminen ja väkivallan väheneminen tai loppuminen auttaa isoäitejä. Aineistossani useat isoäidit kertoivat ajan kulun merkityksestä väkivallan kuormittavuudelle esimerkiksi näin:

*“Kyllähän se on ollut silloin alussa aika rankkaa, mutta jotenkin ajattelen, että olen päässyt siitä yli. Mutta kyllähän se aina tuntuu pahalle, kun [tytär] soittaa, että taas on oikeusistunto.”*

Väkivallan kokijan kohdalla väkivallasta selviytymisen prosessi on pitkäkestoinen, eikä se suju suoraviivaisesti, vaan väkivallan kokija voi elää selviytymisen prosessissa monenlaisia vaiheita – ja ottaa myös takapakkia esimerkiksi silloin, kun esiin nousee ahdistusta, takaumia tai muita post-traumaattisesta stressireaktiosta kertovia oireita. Väkivallasta selviytyminen voi nostaa uhrissa esiin niin vihan ja surun kuin vahvuudenkin tunteita, ja selviytyminen ei aina ole menestystarina. (Ojuri 2004, 181–185; Husso 2003, 184–185, 203–209, 240–242.) Väkivallasta selviytyvän tyttären omaisten elämässä väkivalta ja sen seuraukset ovat läsnä pitkäkestoisesti, vaikka itse kriisin vaikutus isoäidin elämään näyttää laimenevan ajan saatossa. Yksi isoäiti kertoo asiasta seuraavalla tavalla:

*“Kyllä monesti on, että ei ole itku kaukana. Mutta nykyään sillä tavalla sitä niinku ajattelee, kun kuulee niitä uutisia, että jotenkin se sillä hetkellä vaan tuntuu pahalle, mutta se sitten häipyä mielestä pois. Että jotenkin pystyy häivyttämään sen.”*

Isoäiti kertookin, että vaikka väkivalta tuntuu pahalta sillä hetkellä, sen merkitys hänen elämässään on vähentynyt. Väkivalta tyttären perheessä voi olla iso kriisi, mutta erityisesti ne isoäidit, joilla ei ole omaa kokemusta väkivallasta itseään kohtaan, näyttävät

aineistossani pääsevän siitä yli tilanteen tasaannuttua. Toisaalta aineistostani on havaittavissa myös se, mikä on väkivallan vakavuuden aste aineiston keruun hetkellä. Yksi isoäideistä puki asian sanoiksi seuraavasti kysyessäni, mikä hänet on auttanut yli tilanteessa:

*“Se ainakin, kun [tytär] pääsi pois sieltä. [...] Niin minusta se oli silloin kauheaa, kun olivat yhdessä. Sitten kun [tytär] lähti pois niin se on niinku helpottunut ja kun ei saa tulla tyttären asunnolle.”*

Isoäidin omaa psyykkistä kuormaa on siis helpottanut konkreettinen ero, joka tyttären ja miehen välillä on, sekä lähestymiskielto, johon isoäiti lainauksen lopussa viittaa.

Selkeän kuormituksen lisäksi osa isoäideistä tuo esiin, ettei tyttären perheen väkivalta ole kuormittanut mainittavasti heitä, vaan heillä on positiivinen kokemus siitä, että ovat voineet olla tukena vaikeassa elämäntilanteessa. Yksi isoäiti toteaa, että hän oli väsyneempi kriisin aikaan, mutta ei kokenut sitä kuormittavaksi ajaksi elämässään. Isoäidit, jotka haluavat korostaa tilanteen kuormittavuuden vähyyttä, ovat niitä, joilla ei ollut omaa väkivaltahistoriaa. Heille voimavarana ovat omat harrastukset ja esimerkiksi uskonnollinen yhteisö. Osalle isoäitejä omat ystävät ovat sellainen voimavara, joka auttaa väkivaltakriisin keskellä eniten. Isoäidit kuvaavat, että erityisesti ne ystävät tai tuttavat, joilla itsellään on kokemusta väkivallan kokijan omaisena olemisesta, ovat heille tukena. Isoäidit eivät kuitenkaan aina voi kertoa väkivallasta ystävilleen, ja esimerkiksi yksi isoäiti toteaa, ettei kaikkien ystävien kanssa voi keskustella väkivallasta:

*“Ja onhan mulla muutamia ystäviä, joiden kanssa minä pystyn puhumaan. Ei kaikkien kanssa pysty, ei millään.”*

Ne isoäidit, jotka elävät väkivallattomassa parisuhteessa tuovat kiinnostavalla tavalla esiin puolisonsa tilannetta ja roolia tyttären väkivaltakriisissä. Näiden isoäitien miehet ja lastenlasten isoisät jäivät aineistossani piiloon tai vähintään sivuun toimijuudesta. Esimerkiksi yksi isoäiti kertoo:

*“Mieheni ei mielestäni osaa minua lohduttaa, koska hän ei pysty käsittelemään vaikeita asioita”.*

Isoäidit kertovat myös tilanteista, joissa heidän miehensä selvästi tarvitsisivat psyykkistä tukea lapsen tilanteen vuoksi, jolloin isoäidin oma jaksaminen ei näyttäydä ensisijaisena, vaan isoäiti sekä hoivaa miestänsä että huolehtii tyttärensä perheestä. Yksi

isoäideistä kertoo, että hän kokee toimineensa selvästi isoisää aktiivisemmin lapsen tilanteessa, ja näyttää siltä, että isoäidit ottavat isoisää enemmän vastuuta perheen kriiseissä, kuten erotilanteissa (Sandberg 2016, 112; 2014, 14; Timonen & Doyle 2012). Sen lisäksi isoäidit kantavat vastuuta puolisonsa hyvinvoinnista:

*“Että minä enempi jaksan olla kuin minun mies. Että hän masentuu kyllä aikaisemmin. Minä oon yrittänyt pyristellä siinä sitten. Toisinaan tuntuu, että ei haluais kaikkea kertoakaan hänelle, mutta sitten tuntuu, että kyllä sitä pitää ajantasalla pitää häntäkin.”*

Kun Susan Gair ja muut (2019) tutkivat isovanhempien riskiä joutua lähisuhdeväkivallan kohteeksi, he päätyvät ehdottamaan jatkotutkimuksen aiheeksi sitä, miten ydinperheen ulkopuolisia perheenjäseniä voidaan suojata lähisuhdeväkivallalta. Oma tutkielmani ei vastaa tähän kysymykseen, mutta joitakin johtopäätöksiä omaisten tuesta voidaan aineistoni perusteella tehdä. Tutkielmani aineisto on kerätty yhteistyössä eri turvakotiyhdistysten kanssa, minkä vuoksi on luontevaa, että suurin osa tutkielmaani osallistuneista isoäideistä on saanut tukea turvakotiyhdistysten lähisuhdeväkivaltatyön kautta tai vähintään on hyvin tietoisia siitä, millaista tukea turvakotiyhdistysten kautta on saatavilla. Aineistossani isoäidit kertovat saaneensa tukea yksilökäynneillä väkivaltatyön ammattilaisilla, ja lisäksi isoäidit hakevat tukea tilanteeseen terveydenhuollosta, kuten psykiatrisen sairaanhoitajan tapaamisilta. Osa isoäideistä toteaa kuitenkin toivovansa enemmän psykososiaalista tukea itselleen tai ajattelevat paremman tuen olevan tarpeen yleisesti omaisille. Tällöin isoäidit toivovat nimenomaan väkivaltaspesifiä tukea, jossa ymmärretään lähisuhdeväkivaltaa, sen seurauksia ja siltä suojautumisen keinoja (myös Ojuri 2004, 167–169).

Merkittävänä tukena näyttäytyvät erilaiset vertaistukeen perustuvat ryhmät, joihin osa isoäideistä on hakeutunut. Osalle isoäideistä vertaistuki yhdistyy omaan väkivaltakokemukseen, eikä suoraan aikuisen lapsensa tilanteesta johtuvaan tuen tarpeeseen. Yksi isoäideistä kertoo, että hän pitää tärkeänä tavata oman aikuisen tyttärensä ikäisiä väkivallasta selviytyjiä, jotta tulevaisuuden toivo pysyy yllä:

*“Ja sitten [tyttärenkin] tilanteessa tiedän sen ikätovereita, jotka on päässeet sen asian kanssa eteenpäin, ja ovat selvinneet irti tommosesta vaikeasta suhteesta.”*

Vertaistukiryhmissä käyneet isoäidit kokevat, että heidän samaansa apu oli oikeaa, tärkeää, ja he olivat tuesta ja avusta kiitollisia. Isoäitien kertomuksissa vertaistuki toimii

peilinä, jonka kautta omaa kokemusta voi pohtia syvemmin, kuten se voi toimia myös väkivallan kokijoille (Ojuri 2004, 169–171). Toisaalta osa isoäideistä suhtautuu jopa torjuvasti tuen mahdollisuuteen. Yksi isoäideistä kertoi omasta kokemuksestaan seuraavaa:

*“Mä oon yhden kerran käynyt lääkärissä, kun [tytär] lähti ja mulla meni unet silloin. Ja sain siihen apua. Ja lääkärinkin kanssa juttelin. Mutta jotenkin, ei niinku jaksaa alkaa niitä keskusteluja ja semmosia.”*

Kaiken kaikkiaan aikuisen lapsen perheen väkivallalla on isoäitien elämään vakavimmillaan lamauttava vaikutus, joka voi johtaa isoäidin laajaan tuen tarpeeseen. Aineistoni perusteella näyttää siltä, että osa omaisista hyötyisi ja on hyötynyt vertaistuesta osana oman kokemuksensa työstöä. Kokemus väkivaltaa kokeneen omaisena ei kuitenkaan aina määritä isoäidin elämää, ja osa isoäideistä toi voimakkaasti esiin, etteivät koe tarvitsevansa tukea omaan tilanteeseensa. Ne isoäidit, jotka tukea toivovat ja eniten puutteesta kertovat, ovat kokeneet myös omassa elämässään väkivaltaa tai heidän tyttärensä kokema väkivalta oli erityisen pitkäkestoisissa, vaarallisista ja vaikeaa. Voidaankin todeta, että vakavissa väkivaltakonflikteissa isoäidit näyttävät tarvitsevan runsaasti väkivallan luonnetta ymmärtävää, psykososiaalista tukea jaksakseen kulkea väkivaltaa kokevan omaisensa rinnalla. (Ojuri 2004, 167–171; Husso 2003)

## 9. Yhteenveto

Isoäitiyden ja perheissä tapahtuvan väkivallan yhteys on tämän tutkimuksen perusteella monisyinen, ja olen koonnut tärkeimmät toimijuuteen vaikuttavat tekijät, toiminnan tavat sekä toimijuuden roolit seuraavaan:



Tutkimuksessani isoäidit olivat laajasti tietoisia heidän lapseensa tai lapsenlapsiinsa kohdistuvasta väkivallasta ja heillä oli myös tietoa väkivallan vaikutuksista uhriin ja sille altistuneisiin. Tieto väkivallasta on oleellista, kun tarkastellaan sitä, miten isoäidit

toimivat eri tilanteissa (Laitinen ym. 2018, 30–31). Isoäidit tiesivät perheessä tapahtuneesta väkivallasta siksi, että heille oli siitä kerrottu, mutta myös siksi, että he olivat läsnä väkivaltatilanteissa tai väkivallan tekijän käyttämä väkivalta kohdistui heihin itseensä. Useimmiten isoäitien tieto väkivallasta ja sen seurauksista kiinnittyi heidän suhteeseensa omaan tyttäreeseen: tytär kertoi äidille, mitä tapahtui. Osassa perheistä väkivallan tuottama häpeä esti kertomisen omaisille väkivallasta, kun taas osa isoäideistä kuvasi saavansa tiiviisti tietoa tapahtumista erityisesti puhelimitse.

Tieto väkivallasta vaikutti isoäitien toimijuuteen. Osa tutkielmani isoäideistä kuvasi, että toiminta perheen tilanteen rauhoittamiseksi ei onnistu sen vuoksi, että isoäidit kokivat puuttumisen vaikeuttavan kokonaisvaltaisesti väkivallan uhrin ja lastenlasten tilannetta. Isoäiteihin itseensä kohdistunut väkivallan uhka myös rajasi heidän toimintaansa, ja erityisesti ne isoäidit, joilla oli omaa kokemusta väkivaltaisesta parisuhteesta, pyrkivät suojaamaan itseään väkivallalta konkreettisesti pidättäytymällä suhteesta väkivallan tekijään. Väkivaltatilanteissa isoäitien toiminta ei aina olekaan mahdollista erityisesti siksi, että he pyrkivät suojaamaan läheisiään tai itseään, eivätkä halua provosoida tilannetta.

Aineistossani isoäitien ja heidän tyttärensä suhde näyttäytyy läheisenä ja isoäidit pyrkivät tukemaan tyttäriään tiiviisti ja pitkäaikaisesti. Toiminta tyttären rinnalla näyttäytyi aineistossa ennen kaikkea mahdollisesti traumatisoituneen omaisen tukena, vaikka isoäidit kertoivat myös konkreettisesta tuesta kriisitilanteessa, kuten rahallisesta tuesta tai kyydeistä turvakotiin. Väkivallan uhatessa isoäidit saattoivat toimia myös ottamalla vastuuta turvallisuudesta esimerkiksi nukkumalla perheen kotona tai olemalla muutoin läsnä rauhoittamassa tilannetta. Isoäitien toimijuuteen vaikutti myös väkivallan syklisyys (Husso 2003, 81–82), jonka mukaan väkivallassa – ja isoäitien tarjoamassa tuessa – oli ajallista vaihtelua, sillä välillä väkivalta näytti rauhoittuneen.

Aineistossani isoäidit kuvailivat väkivaltaa käyttäneiden isien ohutta roolia perheessä, ja tulkitsin, että nimenomaan tämä isän vähäinen toimijuus suhteessa lapsiin antoi isoäideille tilan toimia tyttären kotona ja hoitaa erityisesti pieniä lapsia. Ennen kaikkea isoäitien konkreettiseen toimintaan omaisen väkivaltakokemuksen liepeillä vaikutti tyttären antama ”lupa” toimia. Myös aiempi tutkimus on todennut (May ym. 2012), että isovanhemmuuteen liittyy toisaalta tarve antaa välisukupolvelle tilaa elää omaa elämänsä ja toisaalta tarve tukea perhettä. Tämä näyttäytyi ennen kaikkea niin, etteivät

isoäidit kokeneet voivansa puuttua tyttären päätöksiin, vaan tukea tytärtä niillä keinoin, jotka tyttären kanssa yhdessä oli todettu tarpeellisiksi. Sen osalta, millaista isoäitien toimijuus on suhteessa aikuiseen tyttäreeseen sekä lapsenlapsiin, tutkielmani seurailikin aiemman tutkimuksen löydöksiä, sillä Sandberg (2014, 6–13) on todennut, että lapsenlasten kohdalla isovanhempien näyttää olevan tärkeää olla läsnä ja tukea lapsenlapsia arjen tasolla, ja toisaalta kunnioittaa aikuisen tyttärensä tahtoa.

Isoäitien omat kokemukset väkivallasta eli lähisuhdeväkivallan ylisukupolvisuus nousi esiin tutkielmassani useissa eri merkityksissä. Ylisukupolvisen väkivallan kokemus vaikutti isoäidin ja aikuisen tyttären suhteeseen sekä lähentävästi että loitontavasti niin, että mikäli tytär koki oman lapsuutensa väkivallalle altistumisen käsittelemättömänä asiana, hän saattoi syyttää siitä myös isoäitiä. Suhteessa lapsenlapsiin väkivallan ylisukupolvisuus synnytti ennen kaikkea huolta, kun omaiset näkivät lapsen kehityksessä riskin väkivallan jatkumiseen. Aineistossani isoäidit, joilla oli väkivallan ylisukupolvisuuden kokemus, pysyivät tarkoituksella etäällä väkivallan tekijästä. Myös ne isoäidit, jotka eivät olleet kokeneet väkivaltaa omassa parisuhteessaan halusivat pääsääntöisesti pysyä väkivallan tekijästä kaukana. He eivät kuitenkaan tuoneet esiin samalla tavoin omaa haurauttaan ja väkivallalle altistumisen satuttavuutta (ks. Husso 2003) kuin ne isoäidit, jotka olivat elämässään joutuneet käsittelemään omia väkivaltakokemuksiaan. Väkivallan tekijän ja isoäidin suhde oli aineistossani pidättyvä, välttelevä ja kaukainen. Väkivaltaa omassa avioliitossaan kokeneet isoäidit pyrkivät suojaamaan itseään seuraavan sukupolven väkivallalta vetäytymällä yhteydestä väkivallan tekijään.

Olen koko tutkielmani ajan kuljettanut mukani Laitisen ja muiden (2018) pohdintaa vainolle altistuneiden lasten toimijuudesta. Tunnistan isoäitien toimijuudessa suhteessa väkivallan tekijöihin pidättyvän toimijuuden roolin, jota aiemmassa tutkimuksessa ei lasten kohdalla ole näkyvissä. Arvoin tämän johtuvan siitä, että isoäidit pyrkivät vetäytymään väkivaltatilanteista, mutta eivät pidä niitä aineistossani normaaleina, mikä vastaisi Laitisen ja muiden (2018, 32–34) tunnistamaa vetäytyvän toimijuuden roolia. Isoäidit eroavatkin toimijuudessaan pienistä lapsista siinä, että heillä on ymmärrystä ja tietoa väkivallan satuttavuudesta, minkä vuoksi he eivät aineistossani missään vaiheessa normalisoi väkivaltaa osaksi tavallista toimintaa.

Laitisen ja muiden (2018) tapaan löydän isoäitiyden toimijuudesta sekä lapsiin että väkivallan kokijaan kohdistuvaa turvallisuutta rakentavaa toimijuutta (emt., 38–40). Aineistossani oli myös pilkahduksia isoäitien kriittisestä toimijuudesta (emt., 44–46). Edellä mainittujen lisäksi Laitinen ym. (2018, 35–37) erittelevät kuitenkin myös häilyvän toimijuuden roolia, joka vainolle altistuneiden lasten toiminnassa on nähtävissä. Häilyvällä toimijuudella tarkoitetaan sitä ristiriitaa, joka lapsen elämässä on, kun vainoja on toisaalta ”hyvä vanhempi”, mutta toisaalta hän toimii pelottavalla tavalla niin, ettei väkivallasta välttämättä voi kertoa ulospäin. Oma tulkintani aineistoni valossa on, että tällainen ambivalenssi ei ole väkivallan kokijoiden äideille yhtä tyypillistä kuin väkivaltaa kokeneille tai väkivallalle altistuneille. Lähisuhdeväkivallan tuottama ambivalenssi on yksi lähisuhdeväkivaltaa kuvaava ilmiö, mutta se ei näytä vaikuttavan isoäitien elämään.

Suhteessa väkivallalle altistuneisiin lapsiin havaitsin, että isoäidit pyrkivät pitämään yllä lastenlasten tavallista arkea hoivan ja huolenpidon keinoin. Aiemmassa tutkimuksessa tätä on kuvattu ”läsnä olemisena”, joka on muutoinkin keino pitää yllä isoäitiyttä (Sandberg 2014, May ym. 2012). Kaikille isoäideille läsnä oleminen ei kuitenkaan ole mahdollista väkivallan tai sen seurausten takia. Isoäitien toiminnan mahdollisuuksiin vaikuttaa suhde välisukupolveen ja erityisesti se, kenen luona lapsenlapsi pääasiassa asuu. Toisaalta olen tulkinnut, että isoäidit eivät hakeudu lastenlasten kanssa keskusteluihin heidän kokemastaan väkivallasta, vaan voivat jopa pelätä aiheen käsittelemistä lapsenlapsen kanssa. Tämä on selvässä ristiriidassa sen kanssa, että lapsilla voi aiemman tutkimuksen mukaan olla tarve saada omaiset puuttumaan tilanteeseen (Sandberg & Gottzén 2017). Olen tulkinnut, että isoäitien tunteet vaikuttivat heidän toimintaansa. Isoäidit tuottavat tietoa huolesta lasten tilanteista, mutta toisaalta siitä, ettei tarvetta huoleen ole esimerkiksi silloin, kun lapsenlapsi kasvaa omatoimiseksi koululaiseksi. Isoäidin ja lapsenlapsen suhteeseen vaikuttaakin lapsen ikä.

Viitteet isoäitien muutosta etsivästä ja kriittisestä toimijuudesta (Laitinen ym. 2018, 44–46) tuli esiin suhteessa väkivallan tekijään, kun isoäidit kritisoivat sitä, miten yhteiskunta ei kykene suojaamaan väkivallan uhria. Vaikka isoäidit osoittivat jonkin verran kritiikkiä yhteiskunnan toimivuuteen, he omalla käytöksellään pyrkivät seurailemaan normatiivisia toimintatapoja, kuten pidättäytymään väkivallasta, vaikka tunsivat



vihaa väkivallan tekijää kohtaan. Onkin ilmeistä, että aineistossani isoäidit pyrkivät pitäytymään sosiaalisesti hyväksytyssä toimijuudessa suhteessa väkivallan tekijään.

Isoäitien toimijuus kiinnittyy heidän omaan elämäänsä, kokemuksiinsa ja mahdollisuuksiinsa monella tavoin. Isoäidit voivat kokea väkivallan uhrin omaisena olemisen hyvin raskaana, ja se vaikuttaa osalla aineistoni isoäideistä myös heidän toimintakykynsä. Osa isoäideistä kertoi tarvitsevansa ja saavansa tukea, ja erityisesti vertaistuki näyttäytyi tärkeänä tukimuotona isoäitien elämässä. Aineistoni perusteella näyttääkin siltä, että erityisesti ne omaiset, joiden lähipiirissä on vakavaa, pitkäkestoista väkivaltaa ja eron jälkeistä vainoa, tarvitsevat tukea tilanteessa. Lisäksi tukea kaipaavat ne henkilöt, joilla on ylisukupolvinen kokemus väkivallasta.

Tutkielmani perusteella voi todeta, että isoäidin ja omaisten rooli lähisuhdeväkivallan tilanteissa on sellainen, jonka isoäiti *haluaa* tai toisaalta *voi* ottaa. Sellaiset tilanteet, joissa isoäidit voivat valita haluamansa roolin liittyvät omassa aineistossani siihen, kuinka tiiviisti isoäidit puuttuvat lapsen perheen väkivaltaan. Osa isoäideistä sanoi selkeästi, etteivät he puutu perheen tilanteeseen, ellei heille anneta siihen lupaa. Avoimeksi kysymykseksi jäävät ne tilanteet, joissa isoäidin *täytyy* toimia vasten tyttären tahtoa, sillä yksikään aineistoni isoäideistä ei kuvannut toimivansa vastoin tyttären toiveita. Tulkitsenkin, että isoäitiyttä toteutetaan ennen kaikkea tyttären rinnalla.

Tutkielmani syntyi siitä oletuksesta, että isoäitien elämässä tyttären perheen väkivallalla on suuri merkitys. Aineistoni näyttää pääosin tukevan tätä oletusta, mutta on huomattava, että se on kerätty sellaisten isoäitien kertomuksista, jotka lähtökohtaisesti ovat halunneet ja kokeneet tärkeäksi kertoa omasta roolistaan väkivallan kokijan omaisena. Aineistonkeruun ja analyysin aikana olen yllättynyt siitä, kuinka runsaasti isoäidit näyttävät pohtivan oman toimintansa rajoituksia sekä seurauksia suhteessa väkivallan kokijaan. Nähdäkseni he tunnistavat aikuisen tyttärensä toimijuuden ja pyrkivät ennen kaikkea tukemaan sitä. Tutkielmani perusteella voidaan todeta, että isoäidit pyrkivät myötäelämään tyttärensä rinnalla myös silloin, kun se vaikuttaa negatiivisesti heidän omaan hyvinvointiinsa, mikä nostaa heidän tuen tarvettaan selvästi.

## 10. Pohdinta

Isoäidit voivat ottaa hoivaajan ja huolehtijan roolin perheiden kohdatessa lähisuhdeväkivaltaa. Aina nämä hoivaajat ja huolehtijat eivät kuitenkaan välttämättä saa itse tarpeeksi tukea, mistä kertoo aineistossani isoäiti, joka kokee masennusta tyttärensä tilanteeseen liittyen. Palveluverkosto tunnistaa erilaisten sosiaalisten ongelmien läheisyydessä elävien ihmisten tuen tarvetta esimerkiksi silloin, kun omainen käyttää päihitteitä (esim. Paattimäki ym. 2015). Sen sijaan väkivallan kokijan tai tekijän omaisten tuen tarvetta ei yhteiskunnallisella tasolla tunnisteta. Tutkielmani aineiston keruun vaikeus ja siitä johtuva aineiston pienuus osoitti, että isoäitien tai muiden omaisten roolin tunnistaminen voi olla vaikeaa lähisuhdeväkivaltaa työkseen auttaville työntekijöille sekä mahdollisesti omaisille itselleen.

Sosiaalityön tutkimuksen kontekstissa omaisten rooli erilaisten sosiaalisten ongelmien läheisyydessä unohtuu helposti. Omaiset ovat kuitenkin osa ihmisen sosiaalista verkostoa, ja tämän vuoksi olisi tärkeää, että myös sosiaalityön tutkimus huomioisi omaiset/läheiset perheen ympärillä. Jatkossa olisikin syytä tutkia sitä, mitä tämä läheisverkosto kokee, tekee ja tuntee. Mikä omaisten rooli on erilaisissa kriisitilanteissa? Tässä suhteessa oma tutkielmani on pieni avaus, joka keskittyy erityisesti isoäitien toimijuuteen ja tuen tarpeeseen. Tutkielmani näyttää monipuolisen kuvan siitä, millainen on väkivaltaa kokevan tyttären äidin rooli lähisuhdeväkivaltakriisin keskellä. Se nostaa esiin uuden väkivallalle altistuneiden joukon, joka osin toivoo tiiviimpää tukea omaan tilanteeseensa. Voikin kysyä, saavatko väkivallalle altistuneiden omaisten joukko tarpeeksi tukea nykyisessä palvelujärjestelmässä, jossa tuki on haettava joko perusterveydenhuollon piiristä tai kolmannen sektorin toimijoiden kautta. Tulisiko sosiaalityön laajemmin tunnistaa lähisuhdeväkivallan vaikutus omaisiin sekä heidän tuen tarpeensa?

On huomattava, että aineistoni koostuu väkivallan kokijoiden äitien kertomuksista. Vallankäytön sekä ylisukupolvisen lähisuhdeväkivallan näkökulmasta väkivallan tekijöiden äitien haastattelemisen ja heidän tilanteensa esiin tuominen laajentaisi entisestään ymmärrystä siitä, miten väkivaltakriisi vaikuttaa omaisten elämään. Nämä pohdinnat johdattavat minut toteamaan, että väkivaltaa tehneiden (isän)äitien tutkiminen antaisi tutkimalleni ilmiölle hyvin todennäköisesti erilaiset kasvot. Voidaan myös kysyä, miltä näyttäisi isoäidin rooli, mikäli siitä kysyttäisiin lapsenlapsilta, kuten Gottzén

ja Sandberg (2017) ovat tehneet, tai mikäli väkivaltaa kokeneet saisivat kertoa oman äitinsä tai väkivaltaa käyttäneen puolisonsa äidin roolista tilanteessa. Tällöin isoäitiyden rooli ei välttämättä näyttäytyisi niin hienovaraisena kuin omassa aineistossani. Tutkielmani ei myöskään suoraan käsittele niitä rakenteita, joissa väkivalta syntyy. Omaisista ja väkivallasta keskusteltaessa tulisi muistaa se, että yhteisön paine tai yhteisön myötävaikutus mahdollistaa esimerkiksi kunniaan liittyvän väkivallan (Lidman 2015, 179–323) tai vähintään vaikuttaa väkivaltaan reagoimiseen yhteisöllisesti (Hydén 2016).

Sosiaalityön ja lähisuhdeväkivaltaan puuttuvan työn näkökulmasta aineistoni kertoo omaisten joukosta, joka vaikuttaa tai voisi vaikuttaa väkivaltakonfliktin ratkaisuun merkittävällä tavalla. Isoäidit ja muut omaiset voivat parhaimmillaan tukea väkivallan kokijaa palveluiden piiriin, mikäli heillä on niistä tietoa. Omaisten positiivinen vaikutus konfliktiin vaatii aineistoni perusteella tietoa väkivaltailmiöstä. Tällöin omaiset sekä jaksavat olla pitkissä prosesseissa mukana että ohjaavat esimerkiksi väkivaltaa kokevia palveluiden piiriin.

Tätä tutkimusta aloittaessani en ymmärtänyt, kuinka suureen rooliin lähisuhdeväkivallan ylisukupolvisuus aineistossani ja analyysissäni nousisi. Aineistoni isovanhemmat kertovat omista kokemuksistaan, mutta he myös tuovat esiin huoltaan siitä kehityksestä, joka voi johtaa väkivallan jatkumiseen seuraavassa sukupolvessa. On selvää, että väkivaltatyön ja/tai lastensuojelun tulisi väkivaltaa kokevan, käyttävän ja sille altistuneiden tuen lisäksi pyrkiä laaja-alaisesti ehkäisemään väkivallan siirtyminen seuraavalle sukupolvelle. Väkivallan ylisukupolvisen siirtymisen estäminen voi tarkoittaa isoäitien kohdalla tarvetta rohkaista heitä puuttumaan väkivaltaan ja keskustelemaan siitä erityisesti lastenlasten kanssa. Aineistossani yksi isoäideistä osoitti laajaa reflektointikykyä pohtiessaan sitä, kuinka hänen tyttärensä perheen väkivalta vaikuttaa seuraavaan sukupolveen. Isoäidit voivatkin olla mukana luomassa sellaisia tapoja, joilla väkivallan siirtyminen seuraavalle sukupolvelle voidaan estää. Ajattelen, että tämä aihe vaatii niin jatkotutkimusta kuin väkivalta-aiheen kanssa työskentelevien ammattilaisten heräämistä tukemaan väkivallalle altistuneiden lasten omaisten verkostoa kasvattamaan lasten selviytymiskykyä. Riittävällä tuella lähisuhdeväkivaltaan voidaan varmistaa se, ettei väkivallan kokemus jatku ylisukupolvisena ilmiönä äidiltä tyttärelle ja siitä eteenpäin.

Aloitin tämän tutkielman sitaatilla Katariina Vuoren romaanista (2015), jossa kertojalapsi avaa isoäidin antamaa tukea väkivallan keskellä kuvaten, miten isoäiti ensin halaa lasta ja hänen äitiään väkivaltatilanteen jälkeen – ja sen jälkeen tekee lapselle ruokaa. Vuoren romaanissa on myös toinen itseäni tämän tutkielman kirjoittamisen aikaan puhutellut kohta. Siinä lapsikertoja kuvaa isoäidin toimijuutta tilanteessa, jossa on odotettavissa, että väkivallan tekijä on palaamassa perheen luokse vapauduttuaan vankilasta:

*“Useimmiten äiti tietää, milloin isä on pääsemässä vapaaksi tai lomille [...]. Silloin se aina alkaa. Ilma sähköistyy. Äiti penkoo keittiön laatikoita ja kerää pöydälle kaikki voiveistä terävämmät tavarat. Se piilottelee niitä kaappeihin astioiden taakse tai makaronipussien alle tai kumisaappaisiin. [...] Mää alan piirtää pako-karttoja ruutupaperille ja jankkaan niitä äitille niin kauan, että se muistaa reitit ulkoa vaikka unissaan. [...]*

*Ehkä eniten muuttuu mummo. Se kulkee muka sattumalta tavallista useammin meidän talon ohi, käy pimpottelemassa ovella ja kyselee sitä ja tätä. Sen iho muuttuu utuisemmaksi, kuin läpinäkyväksi. Silmät näyttävät harmaammilta ja mustuiset ovat kuin pienen pienet unikonsiemenet.”* (Vuori 2018, 25–26.)

Tässä tekstikatkelmassa kuvataan sitä samaa hienovaraista toimijuutta, jota itsekin olen oman aineistoni isoäitien kertomuksista saanut lukea: isoäiti ei tule perheen kotiin piilottelemaan teräaseita, vaan kulkee väkivallan kokijan talon ohi toistuvasti tarkistamassa tilannetta. Tutkielmani perusteella näyttääkin siltä, että omaiset elävät huolen, toimijuuden ja perheen yksityisyyden kunnioituksen risteyksessä, mikä voi pitkäkestoisesti olla hyvin raskasta. Joidenkin isoäitien kohdalla Vuoren romaanin sanat *“ehkä eniten muuttuu mummo”* pitävät varmasti paikkansa, jolloin palvelujärjestelmän tulisi tunnistaa ja taata myös näiden väkivallalle altistuneiden jaksamisen tuki.

## Lähteet

### Lakilähteet

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361> Luettu 10.4.2019.

LaVM12/2018 vp HE 88/2018 Lakivaliokunnan mietintö. Saatavilla: [https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/LaVM\\_12+2018.pdf](https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/LaVM_12+2018.pdf) Luettu 2.5.2019.

### Kirjallisuus

Castrén, Anna-Maija (2009): Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Gaudeamus.

Davies, Ceryl Teleri (2019): This is Abuse? Young Women's Perspectives of What's 'OK' and 'Not OK' in their Intimate Relationships. *Journal of Family Violence* 34 (5), 479–491.

Eräsaari, Leena (2002): Moderni mummo. *Gerontologia* 1/2002, 10–20.

Eskola, Jari, Lätti, Johanna & Vastamäki, Jaana (2018): Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Raine Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. Jyväskylä: Ps-kustannus, 5. uudistettu painos, 27–51.

Everhart, Avery & Hunnicutt, Gwen (2013): Intimate partner violence among self-identified queer victims: towards an intersectional awareness in scholarship and organizing surrounding gender-based violence. Teoksessa Vasilikie P. Demos & Marcia Texler Segal (toim.): *Gendered Perspectives on Conflict and Violence*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 67–88.

Fernandez, Marilyn (1997): Domestic Violence by extended family members in India. *Interplay of Gender and Generation*. *Journal of Interpersonal Violence* 12 (3), 433–455.

Flinck, Aune (2006): Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemmentmalja. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos.

Gair, Susan, Zuchowski, Ines, Thorpe, Rosamund, Henderson, Debbie & Munns, Lyn (2019): 'In the Firing Line': Grandparent Carers at Risk of Family Violence. *Journal of Family Violence* 34 (4), 321–329.

Gottzén, Lucas & Sandberg, Linn (2017): Creating safe atmospheres? Children's experiences of grandparents' affective and spatial responses to domestic violence. *Children's Geographies*, 21 Nov 2017, 514–526.

Holma, Juha & Nyqvist, Leo (2017): Väkivaltatyö miesten kanssa. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini ja Honkatukia, Päivi (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 104–120.

Hurtig, Johanna (2013): Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta. Tampere: Vastapaino.

Husso, Marita (2003): Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Väitöskirja. Tampere: Vastapaino.

Husso, Marita, Virkki, Tuija, Hirvonen, Helena, Eilola, Jari & Notko, Marianne (2017): A spatial-temporal, intersectional and institutional approach to interpersonal violence. Teoksessa Marita Husso, Tuija Virkki, Marianne Notko, Helena Hirvonen ja Jari Eilola (toim.) *Interpersonal Violence: Differences and Connections*. Abingdon: Routledge, 1–14.

Hydén, Margareta (2016): The Response Network. Teoksessa Margareta Hydén, David Gadd & Allan Wade (toim.): *Response Based Approaches to the Study of Interpersonal Violence*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 77–97.

Hydén, Margareta, Gadd, David & Wade, Allan (2016): Introduction to Response Based Approaches to the Study of Interpersonal Violence. Teoksessa Margareta Hydén, David Gadd & Allan Wade (toim.): *Response Based Approaches to the Study of Interpersonal Violence*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 1–16.

Jokinen, Arto (2017): Maskuliinisuus ja väkivalta. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini ja Honkatukia, Päivi (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 36–50.

Jokinen, Kimmo & Mikats, Jana (2018): Lähisuhteet lasten arjessa. Teoksessa Petteri Eerola & Henna Pirskanen: *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus, 49–65.

- Jäppinen, Maija (2015): Väkivaltatyön käytännöt, sukupuoli ja toimijuus. Etnografinen tutkimus lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten auttamistyöstä Venäjällä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos.
- Kaittila, Anniina (2017): Rahakonfliktit ja taloudellinen väkivalta parisuhteessa. Väitöskirja. Turun yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Keskinen, Suvi (2005): Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Keskinen, Suvi (2010): Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 243–254.
- Kupari, Helena & Tuomaala, Salome (2015): Toimijuus ja muutoksen mahdollisuus. Esimerkkinä vanhoillislestadiolaisuuden tutkimus. Teoksessa Johanna Ahonen ja Elina Vuola (toim.) Uskonnon ja sukupuolen risteysksiä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 161–187.
- Laitinen, Merja (2004): Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Väitöskirja. Tampere: Vastapaino.
- Laitinen, Merja, Nikupeteri, Anna ja Hurtig, Johanna (2018): Häiritsevä tieto ja toimijuus – lapset vanhempien eron jälkeisessä vainossa. Teoksessa Jarno Valkonen (toim.): Häiritsevä yhteiskuntatutkimus. Rovaniemi: Lapland University Press, 23–50.
- Lattu, Emmi (2016): Naisten tekemä väkivalta. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.
- Lidman, Satu (2015): Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudeamus.
- May, Vanessa, Mason, Jennifer & Clarke, Lynda (2012): Being there yet not interfering: the paradoxes of grandparenting. Teoksessa Sara Arber & Virpi Timonen (toim.) Contemporary grandparenting. Changing family relationships in global contexts. Bristol: Policy Press, 139–158.
- Nikunen, Minna (2005): Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuu-  
tisissa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2013): Vaino naiseen kohdistuvana eron jälkeisenä väkivaltana. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 26 (2), 29–43.
- Nikupeteri, Anna (2016): Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Väitöskirja. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Notko, Marianne (2011): Väkipalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhe-suhteissa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Nousiainen, Kevät & Pentikäinen, Merja (2017): Naiseen kohdistuva väkipalta ihmisoi-keuskysymyksenä. Teoksessa Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini ja Honkatukia, Päivi (toim.): Sukupuolistunut väkipalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 51–67.
- Nyqvist, Leo (2004): Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa Riitta Granfelt, Marjo Kuronen, Leo Nyqvist ja Päivi Petrelius (toim.): Suku-puoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: Ps-kustannus, 101–130.
- Nyqvist, Leo (2008): Seksuaalinen väkipalta parisuhteessa. Teoksessa Sari Näre ja Suvi Ronkainen (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 129–167.
- Nätkin, Ritva (2018): Isovanhempien huoli. Teoksessa Petteri Eerola ja Henna Pirs-kainen (toim.): Perhe ja tunteet. Helsinki: Gaudeamus, 149–164.
- Ojala, Hanna, Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (2009): Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa – Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu ja Jaana Saarinen (toim.): Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tam-pere: Vastapaino, 13–38.
- Ojuri, Auli (2004): Väkipalta naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä. Väitöskirja. Lapin yliopisto, yh-teiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Paattimäki, Harriet ym. (2015): Omaistyön hyvät käytännöt mielenterveys- ja päihde-työssä Varhaistuen mallin kehittäminen omaistyössä –projektin (2010 – 2014) loppu-raportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: [https://www.jul-kari.fi/bitstream/handle/10024/129590/URN ISBN 978-952-302-580-6.pdf?se-quence=1](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129590/URN%20ISBN%20978-952-302-580-6.pdf?sequence=1) Luettu 12.2.2020.



Piispa, Minna (2008): Väkivallan muodot heteroseksuaalisessa parisuhteessa. Teoksessa Sari Näre ja Suvi Ronkainen (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 106–128.

Pohjoisvirta, Riitta & Kaasinen, Katri (2017): Läheisenä vainotun arjessa. Teoksessa Merja Laitinen, Jaana Kinnunen & Riitta Hannus (toim.): Varjosta valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 126–137.

Rivera, Peter M. & Fincham, Frank D. (2015): A latent class approach to understanding the intergenerational transmission of violence in emerging adult relationships. Teoksessa Shela Royo Maxwell ja Sampson Lee Blair (toim.): Violence and crime in the Family: Patterns, causes, and consequences. Bingley: Emerald Group Publishing, 23–44.

Ronkainen, Suvi (2017): Mitä väkivalta on? Teoksessa Johanna Niemi, Heini Kainulainen ja Päivi Honkatukia (toim.): Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 19–35.

Rotkirch, Anna & Fågel, Stina (2010): Sukupolvien välistä köydenvetoa. Teoksessa Stina Fågel, Anna Rotkirch & Ismo Söderling (toim.): Farkkumummoja ja pehmovaa-reja – uusia ikkunoita isovanhemmukseen. Helsinki: Väestöliitto, 33–51.

Sandberg, Linn (2014): Being there for my grandchild: grandparents' responses to their grandchildren's exposure to domestic violence. *Child & Family Social Work*, Vol. 21. Saatavilla: <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:694760/FULLTEXT02.pdf> Luettu 13.3.2020.

Sandberg, Linn (2016): Caught in Between: Grandparents Responding to Violence and Negotiating Family Roles and Responsibilities. Teoksessa Margareta Hydén, David Gadd & Allan Wade (toim.): Response Based Approaches to the Study of Interpersonal Violence. Hampshire: Palgrave Macmillan, 98–116.

Syrjälä, Leena (2018): Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus, 5. uudistettu painos, 267–280.

THL Tilastoraportti (40/2018): Lähisuhdeväkivalta 2017. Saatavilla: <http://www.julkari.fi/handle/10024/137215> Luettu 17.10.2019.

Timonen, Virpi & Arber, Sara (2012): A new look at grandparenting. Teoksessa Sara Arber & Virpi Timonen (toim.): Contemporary grandparenting: Changing family relationships in global contexts. Bristol: Policy Press, 1–24.

Timonen, Virpi & Doyle, Martha (2012): Grandparental agency after adult children's divorce. Teoksessa Sara Arber & Virpi Timonen (toim.): Contemporary grandparenting: Changing family relationships in global contexts. Bristol: Policy Press, 159–180.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, uudistettu laitos.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009): Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Saatavilla: <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf> Luettu 10.4.2019.

Virkki, Tuija (2004): Vihan voima. Toimijuus ja muutos vihakertomuksissa. Väitöskirja. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Vuori, Katariina (2018): Erään tapon tarina. Tositarinaan perustuva romaani. Helsinki: Like Kustannus Oy.

Widom, Cathy Spatz & Wilson, Helen W. (2015): Intergenerational transmission of violence. Teoksessa Jutta Lindert & Itzhak Levav (toim.): Violence and mental health: Its manifold faces. New York: Springer, 27–45.

Åkerlund, Nina (2019): "They could have defended my mum and me": children's perspectives on grandparent responses to intimate partner violence. *Families, Relationships and Societies*, 8 (2), 179–195.